

ვეროვან სახელმწიფო
უნივერსიტეტი

ეკონომიკური პროფილი **ECONOMIC PROFILE**

ტომი 20, #1 (29), 2025
VOLUME 20, ISSUE #1(29), 2025

**CENTRAL UNIVERSITY
OF EUROPE**

ევროპის ცენტრალური უნივერსიტეტი
CENTRAL UNIVERSITY OF EUROPE

ISSN 1512390

15123909

ევროპის ცენტრალური უნივერსიტეტის რეფერირებადი და
რეცენზირებადი საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული
ჟურნალი

ჟურნალში გამოქვეყნებული სტატიის სიზუსტეზე
პასუხისმგებელია ავტორი

ამასთან, მისი პოზიცია შესაძლოა არ ემთხვეოდეს ჟურნალის სარედაქციო
კოლეგიის მოსაზრებებს

აკრძალულია ჟურნალში გამოქვეყნებული მასალების გამრავლება და
გამოქვეყნება კომერციული მიზნებისათვის

REFEREED AND PEER-REVIEWED INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL
JOURNAL OF
CENTRAL UNIVERSITY OF EUROPE

Each author is responsible for the accuracy of the article in this journal. His/her position may not
coincide with the opinions of the editorial board

Reproduction on distribution of the materials published in this journal for commercial
purposes is strictly prohibited

<http://economicprofile.org/>

ISSN 1512-3901

eISSN 2587-5310

DOI: <https://10.52244/ep>

სარედაქციო კოლეგია:

პროფესორი **ნიკოლოზ ჩიხლაძე** (რედაქტორი, ევროპის ცენტრალური უნივერსიტეტი); პროფესორი **გოჩა თუთბერიძე** (ევროპის უნივერსიტეტი); პროფესორი **იოსებ არჩვაძე** (ევროპის ცენტრალური უნივერსიტეტი); პროფესორი **გივი ბედიანაშვილი** (გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი); ასოც. პროფესორი **თეონა გრიგოლაშვილი** (ევროპის ცენტრალური უნივერსიტეტი); პროფესორი **ბადრი გეგზია** (ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი); პროფესორი **ლია ელიავა** (საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტი); პროფესორი **მირზა ხიდაშელი** (ევროპის ცენტრალური უნივერსიტეტი); პროფესორი **პანტელეიმონ კლდიაშვილი** (ევროპის ცენტრალური უნივერსიტეტი); ასოც. პროფესორი **გოჩა უგულავა** (ევროპის ცენტრალური უნივერსიტეტის ეკონომიკის ინსტიტუტის ხელმძღვანელი); ასოც. პროფესორი **ნაირა ვირსალაძე** (აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი); ასოც. პროფესორი **ხათუნა შალამბერიძე** (აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი); ასოც. პროფესორი **გურამ უფლისაშვილი** (ევროპის ცენტრალური უნივერსიტეტი); პროფესორი **ლაშა ბერიძე** (წმ. ტელ აბუსერისძის უნივერსიტეტი); პროფესორი **აზა იფშირაძე** (ევროპის ცენტრალური უნივერსიტეტი); ასოც. პროფესორი **გოდერძი შანიძე** (აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი); პროფესორი **ნანა შონია** (აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი); ასოც. პროფესორი **აკაკი ბაკურაძე** (აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი); ასოც. პროფესორი **მურმან ცეცხლაძე** (ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი); პროფესორი **ციური დურული** (გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტი); პროფესორი **იური პაპასქუა** (სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი); პროფესორი **გიორგი ღვთაძე** (საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტი); პროფესორი **რევაზ შენგელია** (საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი); პროფესორი **ევგენი ბარათაშვილი** (საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი); პროფესორი, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აკადემიკოსი **ავთანდილ სილაგაძე** (ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი); ასოც. პროფესორი **ლოიდ ქარჩავა** (კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი); პროფესორი **ნანა რინკიაშვილი** (იაკობ გოგებაშვილის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი); ასოც. პროფესორი **ინეზა გაგნიძე** (ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი); ასოც. პროფესორი **ნინო ფარესაშვილი** (ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი); ეკონომიკის დოქტორი **ნოდარ ჭითავა**; პროფესორი **მიხეილ თოქმაშვილი** (ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი); პროფესორი, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აკადემიკოსი **მიხეილ ჯიბუტი**; პროფესორი **თორნიკე ხოშტარია** (ევროპის ცენტრალური უნივერსიტეტი); პროფესორი **ნუგზარ თოდუა** (ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი); პროფესორი **ქუჯი ბიჭია** (ევროპის უნივერსიტეტი); პროფესორი **ცისკარა ზარანდია** (სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტი).

სარედაქციო კოლეგიის უცხოელი წევრები: პროფესორი **სერგეი ლუკინი** (ბელორუსის სახელმწიფო უნივერსიტეტი); ასოცირებული პროფესორი **იულიან იგნატოვი** (ალექსანდრუ იოან კუზას უნივერსიტეტი, რუმინეთი); ასოცირებული პროფესორი, წამყვანი მეცნიერთანამშრომელი, **ვერა კომაროვა** (დაუგავპილისის უნივერსიტეტი, ლატვია); ასოცირებული პროფესორი **ევგენი გაიდანკა** (ტრნავას უნივერსიტეტი, სლოვაკეთი); პროფესორი **ლევან ჩიხლაძე** (რუსეთის ხალხთა მეგობრობის უნივერსიტეტი); პროფესორი **სერგეი ზახარინი** (ეკონომიკური განვითარების კვლევითი ინსტიტუტი, უკრაინა); ასოცირებული პროფესორი **თეიმურაზ აბესაძე** (სამხრეთ ნორვეგიის უნივერსიტეტი, ნორვეგია); პროფესორი **ელენა ბაკულიძე** (ტრანსპორტის ნაციონალური უნივერსიტეტი, უკრაინა); პროფესორი **გინდრუტ კასნაუსკიენე** (ვილნიუსის უნივერსიტეტის, ლიეტუვა); პროფესორი **ბართოლომეო სუბოდოლსკი** (შედლიცას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, პოლონეთი).

EDITORIAL BOARD:

Professor **Nikoloz Chikhladze** (Editor, Central University of Europe); Professor **Gocha Tutberidze** (European University); Professor **Joseph Archvadze** (Central University of Europe); Professor **Givi Bedianashvili** (Grigol Robakidze University); Associated Professor **Teona Grigolashvili** (Central University of Europe); Professor **George Gvartadze** (Georgian National University); Professor **Badri Gechbaia** (Batumi Shota Rustaveli State University); Professor **Lia Eliava** (Georgian National University); Professor **Mirza Khidasheli** (Central University of Europe); Professor **Panteleimon Kldiashvili** (Central University of Europe); Associated Professor **Gocha Ugulava** (Head of the Research Institute of Economics of the (Central University of Europe); Associated Professor **Guram Uphlisashvili** (Central University of Europe); Professor **Aza Iphshiradze** (Central University of Europe); Associated Professor **Akaki Bakuradze** (Akaki Tsereteli State University); Associated Professor **Khatuna Shalamberidze** (Akaki Tsereteli State University); Professor **Lasha Beridze** (St. Tbel Abuserisdze University); Associated Professor **Naira Virsaladze** (Akaki Tsereteli State University); Associated Professor **Goderdzi Shanidze** (Akaki Tsereteli State University); Professor **Nana Shonia** (Akaki Tsereteli State University); Professor **Tsiuri Duruli** (Gori State Teaching University); Professor **Iury Papasqua** (Sokhumi State University); Associated Professor **Murman Tsetskhladze** (Batumi Shota Rustaveli State University); Professor **Revaz Shengelia** (Georgian Technical University); Professor **Evgeniy Baratashvili** (Georgian Technical University); Professor, Academician of the National Academy of Science of Georgia **Avtandil Silagadze** (Ivane Javakhishvili Tbilisi State University); Associated Professor **Loyd Karchava** (Caucasus International University); Associated Professor **Ineza Gagnidze** (Ivane Javakhishvili Tbilisi State University); Associated Professor **Nino Paresashvili** (Ivane Javakhishvili Tbilisi State University); PhD in Economics **Nodar Chitava**; Professor **Mikheil Tokmazishvili** (Ivane Javakhishvili Tbilisi State University); Professor **Nana Rinkishvili** (Iakob Gogebashvili Telavi State University); Professor, Academician of the National Academy of Science of Georgia **Mikheil Djibuti**; Professor **Tornike Khoshtaria** (Central University of Europe); Professor **Nugzar Todua** (Ivane Javakhishvili Tbilisi State University); Professor **Quji Bichia** (European University); Professor **Tsiskara Zarandia** (Samtskhe-Javakheti State University).

FOREIGN PART OF EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Professor **Gindrute Kasnauskiene** (Vilnius University, Lithuania); Professor **Levan Chikhladze** (Peoples' Friendship University of Russia, Russia); Associate Professor **Iulian Ilnatov** (Alexandru Ioan Cuza University, Romania); Professor **Siarhei Lukin** (Belarus State University, Belarus); Lead Researcher, Ph.D., **Vera Komarova** (Daugavpils University, Latvia); Professor **Sergii Zakharin** (Research Institute for Economic Development, Ukraine); Associated Professor **Teimuraz Abesadze** (University of Southeast Norway, Norway); Professor **Olena Bakulich** (National Transport University, Ukraine); Associate Professor **Yevheniy Haydanka** (Trnava university, Slovakia); Associate Professor **Batłomiej Suchodolski** (Siedlce University of Natural Sciences and Humanities, Poland)

ინდექსირება / INDEXING

სარჩევი CONTENT

Emmanuel Oyasor

FIRM-SPECIFIC AND MACROECONOMIC DETERMINANTS OF SHARE PRICING
OF LISTED FIRMS IN NIGERIA _____ 7

ემანუელ ოიასორი

ნიგერიის ლისტინგური კომპანიების აქციების ფასებზე მოქმედი ფაქტორების
კვლევა _____ 20

ნათია კურდღელია

მთლიანი შიდა პროდუქტის ფორმირების რეგიონული თავისებურებები
საქართველოში _____ 21

Natia Kurdgelia

FORMATION OF GDP IN REGIONS: CASE OF GEORGIA _____ 29

თენგიზ ვერულავა

ეკონომიკური ზრდა, უთანასწორობა და სიღარიბე: პოლიტიკის საკითხები და
გამოწვევები _____ 32

Tengiz Verulava

ECONOMIC GROWTH, INEQUALITY AND POVERTY: POLICY ISSUES AND
CHALLENGES _____ 39

როინ თათეშვილი

მცირე და საშუალო ბიზნესის ციფრული ტრანსფორმაცია, შესაძლებლობები
და გამოწვევები _____ 42

Roin Tatehvili

DIGITAL TRANSFORMATION IS ONE OF THE MOST CRITICAL CHALLENGES
AND OPPORTUNITIES FOR MODERN BUSINESSES _____ 50

Samuel Ojogbo, Nzekwe Gerald Uchenna, Akinwande Akinpelu

THE IMPACT OF INNOVATIVE FINANCING MECHANISMS ON THE ECONOMIC
GROWTH OF NIGERIA _____ 52

სამუელ ოჯოგბო, ნზეკვე გერალდ უჩენა, აკინვანდე აკინპელუ

ინოვაციური დაფინანსების მექანიზმების გავლენა ნიგერიის ეკონომიკურ ზრდაზე _ 68

Irine Chanturidze

REGIONAL SPECIFICS OF THE DEVELOPMENT OF THE ENTREPRENEURIAL SECTOR IN
GEORGIA _____ 69

ირინე ჭანტურიძე

სამეწარმეო სექტორის განვითარების რეგიონული თავისებურებები საქართველოში _ 76

Mirza Khidasheli

FINTECH – THE NEXT CHAPTER OF BANKING _____ 77

მირზა ხიდაშელი

ფინანსური ტექნოლოგიები - ახალი პარაგრაფი საბანკო საქმის ევოლუციაში _____ 85

ნაირა ვირსალაძე, მალვინა ყიფიანი მშენებლობის განვითარების თანამედროვე გამოწვევები საქართველოში _____	87
Naira Virsaladze, Malvina Kiphiani MODERN CHALLENGES OF CONSTRUCTION DEVELOPMENT IN GEORGIA _____	94
ნანა რინკიაშვილი, გურამ იოსებაშვილი საქართველოში ყურძნის სუბსიდირების ეკონომიკური ეფექტის შეფასების საკითხისათვის _____	97
Nana Rinkiashvili, Gurami Iosebashvili ON THE ISSUE OF ASSESSING THE ECONOMIC IMPACT OF GRAPE SUBSIDIES IN GEORGIA _____	103
ნანა ლუხუტაშვილი კრიტიკული აზროვნების განვითარების ზოგიერთი საკითხი მენეჯმენტის დაუფლების პროცესში _____	105
Nana Lukhutashvili SOME ISSUES OF CRITICAL THINKING DEVELOPMENT IN THE PROCESS OF MASTERING MANAGEMENT _____	112
გოჩა უგულავა პოსტსაბჭოთა სივრცის პოლიტეკონომიური ტრანსფორმაცია და თანამედროვე გამოწვევები _____	115
Gocha Ugulava THE POLITICAL-ECONOMIC TRANSFORMATION OF THE POST-SOVIET SPACE AND CONTEMPORARY CHALLENGES _____	125
ნანა შონია, კახა კუპატაძე მწვანე ფინანსური ურთიერთობების ეფექტიანობის ამაღლების როლი ქვეყნის მდგრად განვითარებაში _____	127
Nana Shonia, Kakha Kupatadze THE ROLE OF ENHANCING THE EFFECTIVENESS OF GREEN FINANCIAL RELATIONS IN THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE COUNTRY _____	136

Firm-specific and macroeconomic determinants of share pricing of listed firms in Nigeria

Emmanuel Oyasor

Department of Accounting Science, Walter Sisulu University,
South Africa, c.emmanueloyasor@gmail.com

Keywords: Share Price; Firm-specific characteristics; Macroeconomic variables; Political event; Consumer Goods Firms.

J.E.L. Classification: **B22, D53, E44** DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.01>

For Citation: Oyasor E., (2025) Firm-specific and macroeconomic determinants of share pricing of listed firms in Nigeria (in English). *Economic Profile*, Vol. 20, 1(29), p. 7-20. DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.01>

Annotation. *Investors are generally concerned about the share prices of listed firms as they depict the risk-return characteristics of their investments. The study examined firm-specific and macro-economic determinants of share pricing of listed firms in Nigeria. The study focused the listed consumer goods firms and data which were extracted from the audited annual report of eighteen (18) firms from 2010 to 2022. Macro-economic data were also obtained from World Bank Database and the Central Bank of Nigeria statistical bulletin. Two-step System Generalized Method of Moments (GMM) was used to analyze the data. Findings showed positive effects of dividend payout and leverage, on share prices at 1% and 5% significant levels respectively. Return on assets and firm growth was found to have had negative, effect on share prices at 1% and 10% significant level, respectively. Also, money supply had negative effect at 1% significant level, while crude oil price had positive effect at 10% significant level. The result further showed that political event had negative effect on share prices at 1% significant level. The study concluded that firm-specific factors and macro-economic variables significantly influence share prices of listed consumer goods firms in Nigeria. The study recommended that potentials investors should monitor the movement of dividend payout, leverage, and return on asset, firm growth, money supply and crude oil price when making investment decision in the sector.*

Introduction

Researcher and portfolio managers worldwide have taken notice of the frequent changes in firms' share prices. Investors, both individual and institutional, are primarily concerned with the share prices of listed firms since they have an impact on the risk and projected returns of these shares. Business investment is often positively correlated with rising company share prices and negatively correlated with falling company share prices (Asif, Arif & Akbar, 2016; Erdugon, 2012). In order to explain share price movements in different stock markets, numerous researchers have attempted to use a variety of information types. For instance, shifts in financial and economic factors have frequently been used to explain the behaviors of various stock markets worldwide (Sudhahar & Raja, 2010). In Nigeria,

as in many other nations, the topic of what influences a company's share price is perceived to elicit a variety of responses from various sources.

Efficient Market Hypothesis (EMH) holds that when deciding whether to purchase or sell company stock, logical investors in the market respond to the information at their disposal. This information is either market-related or firm-specific. Factors such as inflation rate, oil prices, exchange rate, and the gross domestic product, are macroeconomic variables which could also be regarded as market-related factors. Firm-specific information includes firm attributes like firm size, firm age, market/book value ratio, earnings per share, and dividend per share, among others (Anderson, 2016; Maku & Atanda, 2010; Kazeem, 2015; Tripathi & Seth, 2014). The different accounting data that

companies present in their financial statements for a single accounting period are known as firm-specific characteristics. These data can convey information about the performance of the company to different stakeholders.

In addition to firm-specific attributes, other external factors that may have a significant impact on share price include government restrictions, inflation, the money supply, the exchange rate, GDP growth, political issues, and so forth. The share price would be vulnerable to a number of shocks as a result of changes in macroeconomic factors. The capital market may perform poorly as a result of macroeconomic indicators like GDP, inflation, interest rates, currency rates, and so on having a tendency to be weak and unstable. Similar to this, a nation's political climate may likewise influence how its stock market share prices behave.

The spiral movement in share prices is a thorough reflection of the intrinsic dynamics and behavior of shares in emerging markets such as Nigeria. across recent years, the market has shown erratic fluctuations that have led to capital depreciation and returns reductions across sectors (Adebisi & Oseni, 2011). The decrease in business returns has been ascribed to the company's subpar operations, which have decreased investor returns and raised the danger of making such an investment. With a total market capitalization of ₦ 3.86 trillion, the consumer goods industry was rated after the financial services sector in 2017. The sector came in third place behind the oil and gas and financial services sectors, with a total market capitalization of ₦ 2.96 trillion,. It also made up 22.08% of the market capitalization (Proshare, 2018a).

Over time, a number of studies have been carried out on the factors that influence share price in Nigeria (Makinde, 2015; Olowuniyi & Ojenike, 2016; Osisanwo & Atanda, 2012; Uwaloma, Olowe & Agu, 2012). However, majority of the studies have either concentrated on macroeconomic or firm-specific factors. Since the combination of both variables may alter the variable's reactions, they neglected

to take into account the combination of both elements as well as other institutional factors as potential determinants of share prices. Thus, it is crucial to look into these aspects because they have been shown to be significant predictors of share price in other nations (Irshad, 2017; Mohammed, 2018; Singh, 2018; Wahyono, Nugroho & Imron, 2019). This study assessed the impact of firm-specific factors and macroeconomic factors on share price of listed consumer goods firms in Nigeria.

Theoretical Review

Spence's (1973) signaling theory serves as the foundation for this investigation. The idea focuses on the accuracy and dependability of accounting data that a business provides to its users for use in making investment decisions. Spence (1973) asserts that a successful company sets itself apart from a non-performing one by communicating reliable signal about its performance to prospective investors and the capital market. A company's operational activities produce the signal that tells investors about the company's prospects. The theory's argument is pertinent to establishing the impact of firm-specific factors on share prices as it maintains that firm-specific characteristics such as accounting information, send signals to market that affect majority of investors' decisions to invest in a company. This choice has an impact on share prices, which in turn affect the return that investors receive.

According to this theory, share prices should rise in response to any accounting data about the company that points to performance measures such as reporting of high profit, dividend payments, increase in size, and growth. The theory however holds that high leverage would have opposite effect on share prices. Based on this theory, this study examined money supply, exchange rate, interest rate, crude oil price, dividend payout, return on asset, leverage, firm size, firm growth, and political events, in relation to share price.

Empirical Review

Numerous studies have been carried out on different factors influencing share price. The share price has been found to be impacted by firm size, leverage, return on assets, dividend payout, and firm growth. Positive effects were observed by studies such as Mohammed (2017), Ramji (2017), Rjoub, Civr, and Resatoglu (2017), and Sewelén (2017). While some studies found a negative correlation between firm size and share prices, others contended that firm size explained the variation in share prices and that the greater the market capitalization (firm size) of the firm, the less the effect of share price variation on companies' share price (Akwe, Garba & Dang, 2018; Heny, Harjum, Winsu & Robiyanto, 2018). The researchers reported that because small businesses are typically riskier than giant corporations, the market value of equity will decline, giving investors lower expected returns, that is, the expectation that they will receive little or no return on their investment.

Leverage and share price were found to be positively correlated by Jacob (2017), Ibrahim and Hussaini (2015), Olowoniyi and Ojenike (2012), and Snezana and Ivan (2017). According to the researchers' argument, share prices rise whenever the percentage of debt financing rises in tandem with an increase in equity. On the other hand, leverage and share price were found to be negatively correlated (Profflet & Bacon, 2013; Ugwu, Eneh & Uche, 2017). They maintained that because investors generally dislike highly indebted businesses, they respond negatively to this information by lowering their investments in these businesses, which in turn affects the share price of those businesses.

According to research by Anwaar (2016), Enow and Brijlal (2016), and Harahap (2018), return on assets and share prices are positively correlated. A higher return on assets increases demand for a company's shares because investors are more inclined to invest in companies with reported high profitability,

according to studies that found return on assets explained changes in the share price. However, empirical review (Oliver, 2015; Placido, 2012) indicate that return on assets and share prices are negatively correlated. According to the studies, investors are deterred from funding businesses with reported low profits or negative earnings. Consequently, there is less demand for the company's shares, which lowers the share prices of those businesses.

Companies' share prices have been found to be impacted by their growth (Heny et al. 2018; Mohammed, 2017; Paminto, Djoko, & Sinaga, 2016). According to the studies, a company's excellent growth will boost investors' confidence in purchasing its stock, which will raise the share price. Waheed, Syed, and Qureshi's (2017) study, however, discovered a negative correlation between share price and firm growth. They came to the conclusion that if a company's growth slows, investors would become less confident about making investments in it, which will ultimately lower the company's market value.

Byson (2015), Matoke and Marangu (2014), Mohammed (2014), Ramji (2017), Sharma (2011), and Uwalomwa, Olowe, and Agu (2012) all assert that the dividend payout ratio and share price are positively correlated. According to the studies, investors responded favorably to dividend payments, which made them more inclined to increase their investments in the firm. As a result, the high demand would drive up the share price of the company. However, according to research by Chelimo and Kiprop (2017), Heny et al. (2018), and Sewelén (2017), the dividend payout ratio has no bearing on a company's share price. According to the studies, a modest dividend payment might not have an impact on how investors view the business.

As for the exchange rate, research by Barner (2014), Izedonmi and Abdullahi (2011), Kirui, Wawire, and Onono (2014), and Wahyono, Nugroho, and Imron (2019) found a positive correlation between the two. They contended that when a nation's currency depreciates against the US dollar, it affects share

prices in export-oriented nations because larger export volumes provide more cash flows for domestic industries, which in turn raise share values. However, according to research by Makinde (2015), Malaolu, Ogbuabor, and Orji (2013), and Obayagbona (2012), share price fluctuations are not caused by the exchange rate. The researchers' argument is that a high exchange rate is likely to inhibit stock market investment and promote round-tripping.

Research indicates that one of the primary factors influencing share price is the money supply (Chittedi, 2015; Ditimi, Sunday, Emma-Ebere & Onyedikachi, 2018; Rjoub, Civcir, & Resatoglu, 2017). According to the explanation, the variable's relevance suggests that any monetary expansionary policy, or rise in the money supply, enhances economic agents' disposable incomes, which in turn raises aggregate demand. Nonetheless, research by Adaramola (2013) and Makinde (2015) found that the money supply has no bearing on share price fluctuations. They came to the conclusion that rising inflation and falling stock prices are caused by expanding the money supply.

According to Mofleh (2011), Mohammed (2017), Singh (2018), and Wanjala (2018), the price of oil and shares are positively correlated. The studies revealed that fluctuations in share prices are caused by volatility in oil prices. According to research by Giri and Joshi (2017) and Harahap (2018), the price of oil and shares are negatively correlated. According to the studies, changes in share prices are not influenced by changes in the price of oil. Share price has been found to be significantly influenced by political events (Irshad, 2017; Maqbool, Hameed & Habib, 2018; Nguthi, 2013). According to the studies, political events, such as elections, send a signal to investors in any nation as investors will withdraw their investments during election seasons, due to the unpredictability of the political climate in those nations.

Methodology

This study adopted the model of Singh (2018). The model was modified to capture political events (general elections). Therefore, the model is re-modified and stated as:

The model is expressed econometrically as follows:

$$SP_{it} = \beta_0 + \beta_1 SP_{it-1} + \beta_2 FSIZE_{it} + \beta_3 DIVP_{it} + \beta_4 LEV_{it} + \beta_5 ROA_{it} + \beta_6 FGWTH_{it} + \beta_7 EXG_{it} + \beta_8 MS_{it} + \beta_9 INTR_{it} + \beta_{10} OL_{it} + \beta_{11} POE_{it} + \mu_i \dots\dots\dots(1)$$

The *a priori* expectation is as follows; $\beta_1 > 0$; $\beta_2 > 0$; $\beta_4 > 0$; $\beta_5 > 0$; $\beta_7 > 0$; $\beta_8 > 0$; $\beta_{10} > 0$ while $\beta_3, \beta_6 < 0$; and $\beta_9 < 0$

The population of this study consist of all the twenty-one (21) consumer goods firms that were listed on the Nigerian Exchange Group as of January 5, 2023. Eighteen (18) firms were however selected and utilised for this study; the other three were excluded since the data was not available.

This study used a panel data estimation as it accounts for the intrinsic heterogeneity across cross-sectional units and offers more information, low multicollinearity, more degrees of freedom, and superior estimation efficiency, it outperforms time series and cross-section data estimation (Baltagi, 2008).

Generalized Method of Moments (GMM) estimator for dynamic panel data was used to estimate the dynamic panel data model. When the number of units (N) is more than the time period (T), this estimate is suitable. Instrumental variables (IVs) are variables that are orthogonal to the error term in the dynamic panel data GMM estimator. It can adjust for measurement error, omitted variable bias, Nickell bias, simultaneity bias/reverse causation, endogeneity problem, heteroscedasticity, and unobserved individual heterogeneity (Arellano & Bond, 1991; Blundell & Bond, 1998).

Results and Discussion

Table 1 shows mean value of ₦ 78.34k (STD. DEV. = ₦ 121.01k) for share prices which indicates that the variable spread across all the firms. This means that the data is not distributed around the mean. The highest and lowest share prices, respectively, are ₦1556.00k and ₦0.41k

for Nestlé Nigeria Plc. and McNichols Plc, Nigeria, while the payout ratio is 0% for some companies (such as Union Dicon Salt Plc. and Champion Breweries Plc.) that do not pay dividends. The payout ratio's mean value is

₦ 3.21k lower than its standard deviation (STD. DEV.) of ₦ 1.94k. This suggests that dividend payments have a broad spread, which differs among listed corporations and reflects the asset's riskiness.

Table 1: Descriptive Statistics

Var	Obs	MEAN	STD. DEV.	MIN	MAX
SP	234	78.34	121.01	0.41	1556.00
FSIZE	234	17.23	2.08	10.96	20.53
DIVP	234	3.21	1.94	0	46.10
LEV	234	44.23	12.8	0	435.17
ROA	234	9.77	16.7	-326.8	47.36
FGWTH	234	13.03	9.84	-173.94	230
EXG	234	110.23	8.33	100	124.49
MS	234	23.2	1.44	21.36	25.45
INTR	234	7.51	3.63	1.07	13.6
OL	234	83.17	28.42	43.81	113.76

Source: Author's computation, (2025). **Notes:** STD. DEV., MIN, and MAX imply Standard Deviation, Minimum Value, and Maximum Value, respectively.

The listed firms use debt financing, as indicated by the mean leverage value of 44.23; however, the values vary amongst listed firms, with the standard deviation showing a greater value of 12.8. Meanwhile, leverage has a minimum of 0 and a maximum of 435.17. These

figures demonstrate that the majority of the companies are heavily leveraged, while some have kept low debt-to-equity ratio. The minimum negative values for ROA and FGWTH are 326.8% and 173.94%, respectively, with standard deviations of 16.7% and 9.84%.

Multicollinearity Test

Table 2: Variance Inflation Factor (VIF)

Var.	VIF	I/VIF
EXG	2.42	0.413
INTR	1.89	0.529
MS	2.19	0.457
POE	2.33	0.429
ROA	2.46	0.407
FSIZE	1.89	0.529
LEV	1.78	0.562
FGWTH	2.17	0.461
OL	1.46	0.685
DIVP	1.77	0.565
Mean VIF	2.04	

Source: Author's Computation, (2025).

As a result, these figures show that while some businesses have done poorly, their overall sales and profitability have been unstable. Additionally, Table 4.1 demonstrates that the real effective exchange rate spans from 100 to

124.49, with an average of 110.23. The mean value of the money supply is 23.2, while the lowest and maximum values are 21.36 and 25.45, respectively. Interest rates range from 1.0% to 13.6%, with a mean of 7.51%. The average price

of crude oil is 83.17, with a range of 43.81 to 113.76. Additionally, it seems that these macroeconomic factors' standard deviation is lower than their mean values. This suggests that shifts in the macroeconomic variables have equivalent impact on share prices of the consumer goods that were sampled. In the meantime, the monetary authority's macroeconomic policy actions help to keep the numbers under control.

the model, the VIF and its inverse, also known as tolerance values, are shown in Table 2. The general rule is that a variable is extremely collinear if its VIF is greater than 10 but not collinear if it is less than 10. Therefore, Table 2 indicates that there is no collinearity because the VIFs for each independent variable are less than 10. Since the tolerance value of all the variables in Table 4.3 is above 10, the model is free from multicollinearity.

For each of the independent variables in Model Estimation

Table 3: System Dynamic Panel-Data Estimation Results
Dependent Variable: Share Price

Regressor	Coefficient
SP _{t-1}	-0.5068151*** {0.1094566}
FSIZE	7.69416 {28.36216}
DIVP	21.59041*** {3.236365}
LEV	0.0874354** {0.0259478}
ROA	-0.4753465*** {0.1637141}
FGWTH	-0.2749214** {0.1260418}
EXG	-1.985726 {1.692897}
MS	-14.79874*** {3.596685}
INTR	6.01411 {3.92842}
OL	0.5273499* {0.2954425}
POE	-77.77797*** {21.12303}
Constant	-384.7572 {491.8959}
Model Diagnostics	
AR (1)	-1.3601 (0.0738)
AR (2)	-1.1017 (0.2706)
Sargan statistics	2.48 (0.26)
Wald χ^2	277.63 (0.000)

Source: Author's Computation, (2025).

Although the negative sign suggests that investors price shares downward using past period information, Table 3 demonstrates that the one-period lagged value of Share Price (SP) is significantly related to the contemporaneous value of SP in accordance with the technical analysts' prediction. This suggests that technical indicators, which are functions of past prices, trading volume, and other past available data, can represent useful signals for future investment in share prices. Dividend Payout (DIVP) has a positive coefficient value of 21.59041 with a p-value of 0.000, indicating that it is significantly related to SP; this means that one unit increase in DIVP is associated with approximately 21.590 units increase in SP, which is consistent with the theoretical expectation of a positive relationship. Similarly, Leverage (LEV) has a coefficient of 0.0874354 with a corresponding p-value of 0.050, indicating leverage is positively and significantly related to SP. All of these findings support the notion that the model is dynamic. The result is consistent with the theoretical expectation of a positive association, meaning that one unit rise in LEV increases SP by about 0.087 units.

On the other hand, there is significant correlation between Return on Assets (ROA) and SP; nevertheless, the coefficient is negative, at 0.4753465, with a p-value of 0.004. This suggests that there would be a roughly 0.475 unit drop in SP for every unit gain in ROA. The outcome does not match the positive link predicted by theory. In contrast, Firm Growth (FGWTH) has a substantial relationship with SP, as seen by its negative coefficient of 0.2749214 and p-value of 0.065. This suggests that there is a 0.275 unit drop in SP for every unit increase in FGWTH. The outcome does not match the positive link predicted by theory. Similarly, Money Supply (MS) shows a negative and significant relationship with SP, with a coefficient of 14.79874 and a corresponding p-value of 0.000. This suggests that for every unit increase in MS, the SP decreases by about 14.799 units. The outcome is consistent with the negative association predicted by theory.

Additionally, with a positive coefficient of 0.527 and a corresponding p-value of 0.074, the study demonstrated that crude oil price (OL) had positive relationship with SP. The relationship was found to significant at 1% level of significant, as indicated with p-value of 0.074. According to the report, there is roughly 0.527-unit rise in SP for every unit increase in OL. The outcome supports the theoretical prediction of a favorable connection. Political Event (POE) has a negative coefficient of 77.78 and a corresponding p-value of 0.004 when compared to the significance of the general elections in 2011 and 2015. This implies that there is a substantial and adverse correlation between SP and political events. This implies that the SP would decline by roughly 77.778 units in the event of a pre-election or election-year event. The outcome is consistent with the negative association predicted by theory. Additionally, the analysis finds no substantial correlation between share prices, interest rates, exchange rates, and business size.

In particular, Firm Size (FSIZE) exhibits a positive and negligible relationship with SP, as indicated by its coefficient of 7.69416 and p-value of 0.786. This suggests that there is a about 7.694 unit rise in SP for every unit increase in FSIZE. The outcome is consistent with the positive association predicted by theory. With a p-value of 0.24 and a negative coefficient value of 1.985726, the Exchange Rate (EXG) does not significantly correlate with SP. This suggests that there is a 1.986-unit drop in SP for every unit rise in EXG. The outcome is consistent with the negative association predicted by theory. A p-value of 0.126 and a coefficient value of 6.01411 indicate a positive but non-significant association between Interest Rate (INTR) and SP. This suggests that, contrary to the expectation of a negative connection, a one unit rise in INTR would translate into a roughly 6.014 unit increase in SP.

The study uses model diagnostic tests to assess the validity of the estimates mentioned above, and the findings indicate that the first-order autocorrelation (AR 1) null hypothesis is

rejected at the 10% significance level, while the second-order autocorrelation (AR 2) is not. In the meanwhile, the null hypothesis of overidentifying limitations is not rejected since the Sargan statistic, which has a coefficient of 2.48, displays a p-value (0.26) that is not statistically significant. This suggests that the internal tools utilized to estimate the model are reliable. The model is statistically significant at the 1% significance level, according to the Wald χ^2 coefficient of 277.68 and the p-value that goes with it.

Discussion of Findings

According to the study's findings, the lagged value of share prices is significant, which suggests that it can be used to calculate the present value of shares that are already in existence. The negative outcome, however, implies that investors who are unable to make accurate predictions typically experience investment losses. The distribution of dividends showed a favorable and noteworthy impact on stock prices. This implies that when investors are guaranteed consistent cash flow and sizable future earnings, a rise in the dividend payment ratio will inevitably lower company risks, which will raise the market prices of equity shares significantly. Despite the transaction costs of reinvesting dividend proceeds or their tax implications, the study's conclusion is that the dynamics of dividend payment convey positive signals about a firm's prospects to market participants (including current and potential shareholders). This is in line with the signaling theory and the findings in the studies of Matoke and Marangu (2014); Uwalomwa, Olowe, and Agu (2012), but differs from the negative outcome reported in the studies of Sewelén (2017) and Chelimo and Kiprop (2017).

Share prices are significantly and favorably impacted by leverage. As a result, highly-levered companies see a surge in share prices. The results contradict those that demonstrated a negative correlation between leverage and share prices (e.g., Mohammed, 2017; Ugwu et al., 2017; Uwalomwa et al.,

2012), but are in line with Snezana and Ivan (2017), and Ramji (2017). The outcome does not match the signaling theory's negative anticipation. According to the study's findings, increased leverage may lead to management's optimistic expectations of increased future cash flows, which would raise the market price of the companies' shares.

The profitability (ROA) of the consumer goods listed in Nigeria and their share prices were shown to be negatively and significantly correlated by the study. This outcome may be exceptional since a high ROA typically indicates more business profitability, which raises a company's share price. According to Menaje (2012) and Harahap (2018), return on assets tends to decrease when net income stays the same but assets rise, so return on assets may not always result in an increase in the firms' net income. The results of this study differ from those of Anwaar (2016), Uwalomwa, Olowe, and Agu (2012), and Snezana and Ivan (2017), who demonstrated that return on assets had a favorable impact on share price market value. The share prices of the chosen consumer items are significantly and negatively impacted by the firms' growth. This differs with Mohammed's (2017) study, which found a positive correlation with share prices, but it is consistent with the findings of Shabrina (2015), Waheed, Syed, and Qureshi (2017), and Paminto, Djoko, and Sinaga (2016). The inverse impact of firms' growth on share prices might have resulted from overtrading. That is it could be that some firms were expanding too quickly with little resources.

The share prices of listed companies that produce consumer goods are significantly impacted negatively by the money supply (MS). According to the findings, expanding the money supply may lead to inflation and raise its uncertainty, which would have a detrimental effect on share prices. Additionally, a rise in the money supply could result in a risk premium, which would lower equity prices. It agrees with the arbitrage asset pricing theory and the investigations of Nabila (2015) and Nathani et al. (2015). The position of this study is that

monetary expansion, which is very inflationary in Nigeria, may have a negative impact on share prices. This suggests that, as predicted by Ross (1976)'s arbitrage price theory, the expected return of a company's shares is defined by sensitive changes in numerous macroeconomic factors.

The study found a positive and significant relationship between Crude Oil (OL) and share prices, indicating that a sharp rise in OL prices stimulates share prices. This is not surprising, as the Nigerian economy, in which consumer goods companies operate, is heavily dependent on oil exports, meaning that investors are sensitive to changes in oil prices. It also supports Ross's (1976) arbitrage price theory and the positive findings of Adaramola (2011) and Wanjala (2018), but it differs from Harahap's (2018) negative findings.

The findings of Maqbool, Hameed, and Habib (2018) and Osuala, Onoh, and Nwansi (2018) indicate that the share prices of listed firms are negatively and significantly impacted by Political Events (POE) measured with the significance of the period of the 2011 and 2015 general elections. The findings show that the uncertainty of major political events, such as elections, can change the behavior of domestic and foreign investors in financial markets, thus influencing the share prices of listed firms. Therefore, the news of political tension tends to make risk-averse investors pull out.

The study also found evidence that the interest rate (INTR), exchange rate (EXG), and firm size (FSIZE) have non-significant effects on share prices. The study found that the firm size has positive but insignificant effect on share price, suggesting that growing a firm's size does not always ensure high returns or the safety of shareholders' investments. The finding of this study is consistent with Abdullahi, Lawal, and Etudaiye-Muhtar (2011) which reported positive impact of firm size on share price. However, the result is in conflict with the report Ibrahim and Hussani (2015) that negative relationship was discovered between firm size and share price.

Conclusion and Recommendations

Using the system GMM estimator, this study examined factors affected the share price of Nigerian listed consumer goods companies between 2010 and 2022. Based on the findings, the study concludes maximization returns with minimum risk entails consideration of a number of factors including dividend payout, leverage, return on asset, firm growth, money supply, crude oil price, and political events.

The study advised prospective investors to consider factors like money supply, leverage, return on asset, company growth, dividend payout, and crude oil price, while making investment decisions in the consumer goods sector. Additionally, management of the firms should make sure that dividends are paid on a regular basis because this will always lower the business risks of their companies. This is to reassure investors of consistent cash flow and high future profits, which will raise the company's market value significantly.

Also, government should implement a consistent policy strategy and maintain a steady money supply through monetary policy in order to collect excess public funds that could be invested in the capital market to support substantial economic growth. In order to avoid losing their money, investors are also encouraged to use prudence while purchasing stock in consumer products companies during times of political unpredictability, such as general elections. Lastly, in order to facilitate a seamless transfer of political power inside the nation, the Nigerian government should make sure that a fully functional democratic framework (rule of law) is established. This will significantly lessen the political unrest that is linked to Nigerian elections and the customary share sell-off that marked the election season.

References

1. Abdullahi, I. B., Lawal, W. A., & Etudaiye-Muhtar, O. F. (2011). The effects of firm size on risk and return in the Nigerian stock market: A sectoral analysis. *British Journal*

- of Economics, Finance and Management Sciences*, 1(2), 1-10.0
2. Adaramola, A. O. (2011). The impact of macroeconomic indicator on stock prices in Nigeria. *Developing Country Studies*, 1(2), 1-15.
3. Adebisi, A. J., & Oseni, J. E. (2011). Theoretical analysis of firm and market-specific proxies of information asymmetry on equity prices in the stock markets. *Australian Journal of Business and Management Research*, 1(2), 1-13.
4. Akwe, J. A., Garba, S. B., & Dang, Y. D. (2018). Effects of firm level attributes on stock returns in Nigeria. *International Journal of Finance and Accounting*, 7(4), 122-131.
5. Alhasan, A., & Kilishi, A. (2016). Analysing oil price-macroeconomic volatility in Nigeria. *Central Bank of Nigeria Journal of Applied Statistics*, 7(1), 1-20.
6. Anwaar, M. (2016). Impact of firms' performance on stock returns: Evidence from listed companies of FTSE-100 index London. *Global Journal of Management and Business Research: Accounting and Auditing*, 16(1), 30- 39.
7. Anderson, M. (2016). *The effect of leverage on stock returns*. Unpublished PhD Thesis submitted to the School of Economics and Management, Lund University, Sweden.
8. Arellano, M., & Bond, S. (1991). Some tests of specification for panel data: Monte Carlo evidence and an application to employment equations. *The Review of Economic Studies*, 58(2), 277-297.
9. Asif, M., Arif, K., & Akbar, W. (2016). Impact of accounting information on share price: Empirical evidence from Pakistan Stock Exchange. *International Finance and Banking*, 3(1), 124-135.
10. Baltagi, B. H. (2008). Econometric analysis of panel data. New York: John Wiley and Sons.
11. Blundell, R., & Bond, S. (1998). Initial conditions and moment restrictions in dynamic panel data models. *Journal of Econometrics*, 87(1), 115-143.
12. Byson, B. M. (2015). The dividend effect on stock price: An empirical analysis of Malawi listed companies. *Journal of Accounting and Finance*, 4(3), 99-105.
13. Chelimo, J. K., & Kiprop, S. K. (2017). Effect of dividend policy on share price performance: A case of listed insurance companies at the Nairobi securities exchange, Kenya. *International Journal of Accounting, Finance and Risk Management*, 2(3), 98-106.
14. Chittedi, K. R. (2015). Macroeconomic variables impact on stock prices in a BRIC stock markets: An empirical analysis. *Journal of Stock and Forex Trading*, 4(2), 1-7.
15. Ditimi, A., Sunday, K., Emma-Ebere, E., & Onyedikachi, N. (2018). Dynamic interrelationship between macroeconomic fundamentals and stock prices in Nigeria. *Journal of Financial Market*, 2(1), 50-59.
16. Dougherty, C. (2016). *Introduction to econometrics, Fifth Edition*, New York: Oxford University Press.
17. Enow, S. T., & Brijlal, P. (2016). Determinants of share prices: The case of listed firms on Johannesburg Stock Exchange. *Journal of Accounting and Management*, 6(1), 85-92.
18. Erdugon, R. (2012). *The effect of economic factors on the performance of the Australian stock market*. Unpublished Ph.D. Thesis submitted to school of Accounting and Finance, Victoria University, Melbourne, Australia.
19. Fama, E. F. (1965). The behaviour of stock market prices. *Journal of Business*, 38(1), 34-105.
20. Giri, A. K., & Joshi, P. (2017). The impact of macroeconomic indicators on Indian stock prices: An empirical analysis. *Studies in Business and Economics*, 12(1), 61-78.
21. Gujarati, D. N., & Porter, D. C. (2009). *Basic Econometrics*, New York: McGraw-Hill Education.
22. Harahap, I. M. (2018). Impact of macroeconomic variables and financial performance on stock prices of oil and gas mining companies. *International Journal of Economics, Business and Management Research*, 2(5), 1-11.
23. Heny, H., Harjum, M., Wisnu, M., & Robiyanto, R. (2018). Determinants of the stock price volatility in the Indonesian manufacturing sector. *International Research Journal of Business Studies*, 11(3), 179-193.
24. Ibrahim, I., & Hussani, B. (2015). Firms specific characteristics and firm value: Evidence from listed food and beverages

- firms in Nigeria. *Research Journal of Finance and Accounting*, 6(16), 188-200.
25. Irshad, H. (2017). Relationship among political instability, stock returns and stock market volatility. *Studies in Business and Economics*, 12(2), 70-99.
26. Izedonmi, F., & Abdullahi, I. B. (2011). The effects of macroeconomic factors on the Nigerian stock returns: A sectoral approach. *Global Journal of Management and Business Research*, 11(7), 24-30.
27. Kazeem, H. S. (2015). *Firm specific characteristics and financial performance of listed insurance firms in Nigeria*: Unpublished M.Sc. Dissertation submitted to the school of postgraduate studies, Ahmadu Bello University, Zaria.
28. Kirui, E., Wawire, N. H., & Onono, P. O. (2014). Macroeconomic variables, volatility and stock market returns: A case of Nairobi securities exchange, Kenya. *International Journal of Economics and Finance*, 6(8), 214-228.
29. Makinde, H. O. (2015). Determinants of share price movement in Nigeria- the management perspective. *International Journal of Business, Economics and Management*, 2(10), 209- 221.
30. Maku, O. E., & Atanda, A. A. (2010). Determinants of stock market performance in Nigeria: Long-run analysis. *Journal of Management and Organisaional Behaviour*, 1(3), 1-16.
31. Malaolu, V. A., Ogbuabor, J. E., & Orji, A. (2013). Determinants of stock price movements in Nigeria: Evidence from monetary variables. *Journal of Economics and Sustainable Development*, 4(14), 61-66.
32. Maqbool, N., Hameed, W., & Habib, M. U. (2018). Impact of political influences on stock returns. *International Journal of Multidisciplinary Science Publication*, 1(1), 1-5.
33. Matoke, J., & Marangu, W. (2014). Impact of dividend payments on share values in companies listed in the Nairobi Securities Exchange. *European Journal of Business and Management*, 6(17), 2222-2839.
34. Menaje, P. M. (2012). Impact of selected financial variables on share price of publicly listed firms in Phillipines. *American International Journal of Contemporary Research*, 2(9), 1-7.
35. Mohammed, A. A. (2014). Determinants of equity share prices of the listed banks in Amman Stock Exchange: Quantitative approach. *International Journal of Business and Social Science*, 5(1), 91-104.
36. Mohammed, G. T. (2017). *Impact of firm characteristics on firm value of listed healthcare firms in Nigeria*. Unpublished M.Sc. Dissertation submitted to the school of postgraduate studies, Ahmadu Bello University, Zaria.
37. Nathani, N., Saxena, H., Paramasivam, P., Mishra, P., Sharma, N., Singh, V., Kadam, N., & Jain, R. (2015). Determinants of stock price movements: Empirical study of Indian stock market. *Research Perspectives in Social Sciences*, 7, 117-126.
38. Nguthi, P. N. (2013). *The effect of political news on stock market returns in Kenya: The case of March 2013 general elections*. Unpublished M.Sc. Dissertation submitted to the Department of Finance, University of Nairobi, Kenya.
39. Nigerian Stock Exchange (2018). *Daily official list for equities*. Assessed on 10th December, 2018.
40. Nugroho, L., Villaroel, W., & Utami, W. (2018). The challenges of bad debt monitoring practices in Islamic micro banking. *European Journal of Islamic Finance*, 11, 1-10.
41. Oliver, I. I. (2015). Effect of banks financial performance on share prices: Evidence from Nigerian banking industry. *European Journal of Research and Reflection in Management Sciences*, 3(3), 69-79.
42. Olowoniyi, A. O., & Ojenike, J. O. (2012). Determinants of stock return of Nigerian listed firms. *Journal of Emerging Trends in Economics and Management Sciences*, 3(4), 389-392.
43. Osisanwo, B. G., & Atanda, A. A. (2012). Determinants of stock market returns in Nigeria: A time series analysis. *African Journal of Scientific Research*, 9(1), 478-496.
44. Osuala, A. E., Onoh, U. A., & Nwansi, G. U. (2018). Presidential election results and stock market performance: Evidence from Nigeria. *Applied Economics and Finance*, 5(2), 117-124.
45. Paminto, A., Djoko, S., & Sinaga, J. (2016). The effect of capital structure, firm growth and dividend policy on profitability and firm value of the oil palm plantation companies in

- Indonesia. *European Journal of Business and Management*, 8(33), 123-134.
46. Placido, M. M. (2012). Impact of selected financial variables on share price of publicly listed firms in Philippines. *American International Journal of Contemporary Research*, 2(9), 98-104.
47. Profilet, K. A., & Bacon, F. W. (2013). Dividend Policy and Stock Price Volatility in the United States of America Equity Capital market. *Proceedings of ASBBS*, 20(1), 219-227.
48. Proshare (2019). Accessed in <https://www.proshareng.com/the> Nigerian Financial Market Jan 2019. Assessed on 19th May, 2021.
49. Proshare (2018a). Nigerian Stock Market: Review of 2016 and outlook for 2017. Accessed in <https://www.proshareng.com/news/Capital%20Market/NigerianStock-Market-Review-of-2016-and-Outlok-for-2017/33378>. Assessed on 17th May, 2022.
50. Proshare (2018a). Nigerian Stock Market: Review of 2016 and outlook for 2017. Accessed in <https://www.proshareng.com/news/Capital%20Market/NigerianStock-Market-Review-of-2016-and-Outlok-for-2017/33378>. Assessed on 17th May, 2022.
51. Proshare (2015). Accessed in <https://www.proshareng.com/news/Capital%20Market/Trading-Patterns-the-Nigerian-Stock-Market-Ahead-of-General-Elections/26197>. Accessed on 20 March, 2022.
52. Ramji, G. (2017). The impact of firm specific variables on stock price volatility and stock returns in the context of Nepalese. *International Journal of Research in Business Studies and Management*, 4(6), 33-44.
53. Rjoub, H., Civcir, I., & Resatoglu, N. (2017). Micro and macroeconomic determinants of stock prices: The case of Turkish banking sector. *Romanian Journal of Economic Forecasting*, 20(1), 150-166.
54. Roodman, D. (2009). How to do xtabond2: An introduction to difference and system GMM in Stata. *Stata Journal*, 9(1), 86-136.
55. Ross, S. A. (1976). The arbitrage theory of capital asset pricing. *Journal of Economic Theory*, 13(3), 341-360.
56. Sewelén, J. (2017). *Determinants of stock price volatility. A quantitative study on the Swedish stock market*. Unpublished PhD Thesis submitted to the School of Economics and Management, Lund University, Sweden.
57. Sharma, S. (2011). Determinants of equity share prices in Indian. *Journal of Arts Science and Commerce*, 2(4), 51-60.
58. Singh, D. (2018). Stock price determinants: Empirical evidence from Muscat securities market, Oman. *Journal of Economic Studies*, 42(4), 21-31.
59. Snezana, M. A., & Ivan, M. (2017). Impact of company performances on the stock price: An empirical analysis on selected companies in Serbia. *Economic of Agriculture Journal*, 2(64), 561-570.
60. Spence, M. (1973). Job marketing signaling. *The Quarterly Journal of Economics*, 87(3), 335-374.
61. Stainer, L. (2006). Performance management and corporate social responsibility. *The Strategic Connection, Strategic Change*, 15(5), 253-264.
62. Sudhahar, J. C., & Raja, M. (2010). An empirical assessment of India stock market efficiency. *Business Journal of Research*, 2(1), 100-112.
63. Tripathi, V., & Seth, R. (2014). Stock market performance and macroeconomic factors the study of Indian equity market. *Global Business Review*, 15(2), 291-316.
64. Ugwu, U. V., Eneh, G. N. O., & Onyekwelu, U. L. (2017). Effect of financial variables on the share prices of oil and gas firms in Nigeria. *GOUNI Journal of Management and Social Sciences*, 5(2), 1-24.
65. Uwalomwa, U., Olowe, O., & Agu, G. (2012). An assessment of the determinants of share price in Nigeria: A study of selected listed firms. *ACTA Universitatis Danubius*, 8(6), 78-88.
66. Uwubanmwun, A. E., & Obayagbona, J. (2012). Company fundamentals and returns in the Nigerian stock exchange. *Journal of Research in National Development*, 10(2), 154-159.
67. Vanguard Newspaper (2018). Accessed in <https://www.vanguardngr.com/2018/12/weak-demand-undermine-industrial-consumer-goods-sector/>. Assessed on 20 June, 2022.
68. Waheed, U. R., Syed, A. G., & Qureshi, M. I. (2017). The impact of dividend policy on share price volatility in the context of banking sector of Pakistan. *Journal of*

- Managerial Sciences*, 11, 199-214.
69. Wahyono, T., Nugroho, L., & Imron, M. (2019). Determinants factors of stock price in oil and gas sector in Indonesia Stock Exchange. *Eurasian Journal of Business and Management*, 7(2), 12-22.
70. Wanjala, J. B. (2018). *The Relationship between oil prices and share prices of listed manufacturing firms in Kenya*. An Unpublished Dissertation submitted to the School of Business and Public Management at KCA University, Kenya.

ნიგერიის ლისტინგური კომპანიების აქციების ფასებზე
მოქმედი ფაქტორების კვლევა

ემანუელ ოიასორი

Ph.D., ვალტერ სისულუს უნივერსიტეტის საბუღალტრო

მეცნიერების დეპარტამენტი, სამხრეთ აფრიკა, c.emmanueloyasor@gmail.com

საკვანძო სიტყვები: აქციების ფასი; სპეციფიკური მახასიათებლები; მაკროეკონომიკური ცვლადები; პოლიტიკური მოვლენა; სამომხმარებლო საქონლის ფირმები.

J.E.L. Classification: B22, D53, E44 DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.01>

ციტირებისთვის: Oyasor E., (2025) Firm-specific and macroeconomic determinants of share pricing of listed firms in Nigeria (in English). *Economic Profile*, Vol. 20, 1(29), p. 7-20. DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.01>

ანოტაცია. ჩარმოდგენილმა კვლევამ შეისწავლა ნიგერიული ფირმების აქციების ფასებზე მოქმედი სპეციფიკური და მაკროეკონომიკური დეტერმინანტები. კვლევა ფოკუსირებული იყო სამომხმარებლო საქონლის მწარმოებელი ფირმების მონაცემებზე, რომლებიც ამოღებულ იქნა თვრამეტი ფირმის წლიური აუდიტორული ანგარიშიდან 2010 წლიდან 2022 წლამდე. მაკროეკონომიკური მონაცემები ასევე მოპოვებულია მსოფლიო ბანკის მონაცემთა ბაზიდან და ნიგერიის ცენტრალური ბანკის სტატისტიკური ბიულეტენიდან. მონაცემების გასაანალიზებლად გამოყენებულ იქნა მომენტების გენერალიზებული მეთოდი (GMM). დასკვნით ნაწილში ნაჩვენებია დივიდენდის გადახდისა და აქციების ფასებზე დადებითი ეფექტი, შესაბამისად 1% და 5% მნიშვნელობის დონეზე.

აღმოჩნდა, რომ აქტივებზე ანაზღაურებამ და ფირმის ზრდამ უარყოფითად იმოქმედა აქციების ფასებზე, შესაბამისად, 1% და 10% მნიშვნელოვნების დონეზე. ასევე, ფულის მასამ უარყოფითი გავლენა მოახდინა 1%-იან მნიშვნელოვნების დონეზე, ხოლო ნედლი ნავთობის ფასმა დადებითი ეფექტი 10%-იან მნიშვნელოვნების დონეზე. შედეგმა ასევე აჩვენა, რომ პოლიტიკურმა მოვლენამ უარყოფითი გავლენა მოახდინა აქციების ფასებზე 1%-იან მნიშვნელოვნების დონეზე.

კვლევამ დაასკვნა, რომ ფირმის სპეციფიკური ფაქტორები და მაკროეკონომიკური ცვლადები მნიშვნელოვნად მოქმედებს ნიგერიაში სამომხმარებლო საქონლის ჩამოთვლილი ფირმების აქციების ფასებზე.

კვლევამ რეკომენდაცია გაუწია პოტენციურ ინვესტორებს სექტორში საინვესტიციო გადაწყვეტილების მიღებისას გაითვალისწინონ დივიდენდების გადახდასთან, ფირმის ზრდასთან, ფულის მიწოდებასთან და ნედლი ნავთობის ფასთან დაკავშირებული ასპექტები.

მთლიანი შიდა პროდუქტის ფორმირების რეგიონული თავისებურებები საქართველოში

ნათია კურდღელია

ეკონომიკის დოქტორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის პროფესორი, განათლების ცენტრის
მიწვეული ლექტორი, natiakurdgelia1976@gmail.com

საკვანძო სიტყვები: მშპ; რეგიონი; უთანაბრობა; ეკონომიკური აქტივობა;

J.E.L. Classification: R10; E01

DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.02>

ციტირებისთვის: კურდღელია ნ., (2025) მთლიანი შიდა პროდუქტის ფორმირების რეგიონული თავისებურებები საქართველოში. ეკონომიკური პროფილი, ტ. 20, 1(29), გვ. 21-31. DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.02>

ანოტაცია. დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ საქართველოში რეგიონული ეკონომიკური პოლიტიკის გატარება სხვადასხვა მასშტაბებით და ინსტრუმენტების გამოყენებით ხდებოდა. თუმცა, პირველ ათწლეულში ქვეყანაში განვითარებული პოლიტიკური და ეკონომიკური პროცესების გამო ეს ძალისხმევა მინიმალური იყო. ნაშრომში დეტალურად არის განხილული მთლიანი შიდა პროდუქტის ფორმირების სპეციფიკა და რეგიონული თავისებურებები საქართველოში, გაანალიზებულია რეგიონების წვლილი მშპ-ს წარმოქმნაში, ეკონომიკური საქმიანობის სახეების მიხედვით რეგიონების დიფერენციაცია, რეგიონების ასიმეტრიული განვითარებით გამოწვეული სირთულეები.

შესავალი

რეგიონების განვითარება სახელმწიფოს რეგიონული ეკონომიკური პოლიტიკის მთავარი ვექტორია. ყოველთვის მნიშვნელოვანია ქვეყნის კონკრეტულ რეგიონში ეკონომიკური აქტივობის სტიმულირებისათვის გატარებული პოლიტიკა. როგორც წესი, რეგიონული პოლიტიკის ობიექტი ეკონომიკურად ჩამორჩენილია, ვიდრე მისი მეზობელი ტერიტორიები.

საქართველოს რეგიონების და ტერიტორიული ერთეულების ეკონომიკურ განვითარებას ბოლო წლებში არაერთი მნიშვნელოვანი ნაშრომი მიეძღვნა (ღავთაძე, ჩიხლაძე, 2020; მესხია, გველესიანი, 2010; ჩიხლაძე, უგულავა, 2016; ჭიჭინაძე, 2015; ჩიხლაძე, 2021; უგულავა, 2023; ელიზბარაშვილი, 2024

და სხვა), რასაც პრობლემის აქტუალობა განაპირობებს.

დასახელებულ ნაშრომებში ავტორთა მიერ ყოველთვის ხდება აპელირება რეგიონების განვითარების უთანაბრობაზე, რეგიონების მხარდაჭერაზე, უთანაბრობის შერბილების პოლიტიკის აუცილებლობაზე. პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ პრობლემური რეგიონების (დეპრესიული ტერიტორიები, ახლად ასათვისებელი რაიონები, სუსტად განვითარებული, საზღვრისპირა ტერიტორიები, ეკოლოგიური უბედურების რაიონები და ა.შ.) მიმართ ტარდება სელექციური სახელმწიფო მხარდაჭერის პოლიტიკა, რისთვისაც შეირჩევა რეგიონული პოლიტიკის შესაბამისი ინსტრუმენტების ნუსხა.

ძირითადი ნაწილი

პოსტსაბჭოთა ეკონომიკაში მრეწველობის წილის შემცირება არა მაღალი ხარისხის ინოვაციური სერვისების ზრდით, არამედ სამრეწველო წარმოების მყისიერი შემცირებით იყო განპირობებული. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ მოხდა ეკონომიკის ფართომასშტაბიანი დეინდუსტრიალიზაცია, რის შედეგადაც მრავალი სექტორი და სამრეწველო საწარმო გაქრა. ეს უკავშირდება „ნეკროეკონომიკის“ ფენომენს, რომელიც აერთიანებს ეგრეთ წოდებულ მკვდარ საწარმოებს და მბრძანებლურ ეკონომიკაში კონკურენციის უარყოფის შედეგია. (Papava, 2015)

სამწუხაროდ, დასახელებული ნეგატიური მოვლენები არსებითად შეეხო რეგიონებს და და მათში დეპრესიული ფონი შექმნა. ამ მხრივ, არც საქართველოს რეგიონები აღმოჩნდა გამონაკლისი.

საყურადღებოა ბოლო პერიოდში რეგიონული განვითარების ერთიანი პოლიტიკის განსაზღვრაში „უთანაბრობის დაძლევის“ პოლიტიკის პრევალირება. ამ პოლიტიკის ფარგლებში პრიორიტეტულია ღარიბი და ჩამორჩენილი ერთეულების მხარდაჭერის ღონისძიებები და არა განვითარების სტაბილურობის უზრუნველყოფისათვის ღონისძიებების გატარება. სწორი სტიმულების არ ქონის პირობებში, ზოგიერთი ერთეულის განვითარების ფორსირების ფონზე, სხვა ერთეულების ჭარბი დეინდუსტრიალიზაცია და დეპრესია გამო-

იწვია, რამაც კიდევ უფრო გააღრმავა დისპროპორციები მათ შორის (ჩიხლაძე და უგულავა, 2016:125)

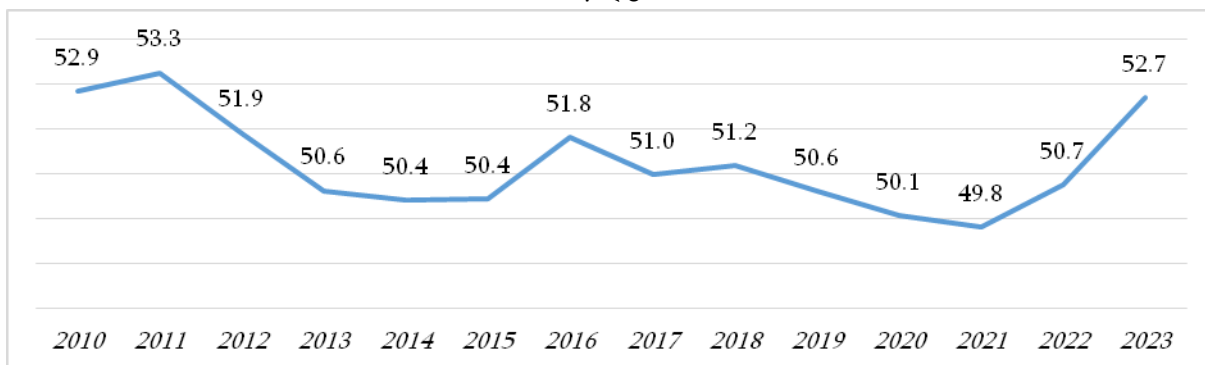
საქართველოს რეგიონთა ეკონომიკური განვითარების უთანაბრობის კვლევამ 2010-2019 წლებისათვის დაადასტურა არსებული დიდი დისპროპორციები რეგიონთა ეკონომიკურ განვითარებაში. აღმოჩნდა, რომ უთანაბრობის დონე ზოგადად არ გაუარესებულა, თუმცა ის არც შემცირებულა ამ პერიოდში. ზოგადი ეკონომიკური ზრდის პირობებში სუბიექტების საკუთარი ზრდის მაჩვენებლები დიფერენცირებული იყო, რამაც მათი ერთგვარი გადაჯგუფება გამოიწვია. (უგულავა, 2023).

საქართველოს რეგიონებს განსხვავებული წვლილი შეაქვთ ქვეყნის მშპ-ის ფორმირებაში, რასაც განაპირობებს განსხვავებული რესურსები, ბუნებრივ-კლიმატური პირობები, ეკონომიკური აქტივობის დონე, მოსახლეობის სხვადასხვა რიცხოვნობა და ა.შ.

კვლავ მნიშვნელოვანია დედაქალაქის ფაქტორი. ანალიზმა გვიჩვენა, რომ ბოლო წლებში მშპ-ის ნახევარზე მეტი ყოველთვის თბილისში იქმნებოდა. 2023 წელს მან 72,7% შეადგინა, თუმცა ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი 2010 წლიდან დაფიქსირდა 2011 წელს - 53,3%, ყველაზე დაბალი კი 2021 წელს - 49,8% (იხ.ნახ.1).

ნახაზი 1

თბილისის ხვ.წილის დინამიკა საქართველოს მშპ-ის ფორმირებაში
2010-2023 წლებში (%)

წყარო: შედგენილია ავტორის მიერ საქსტატის მასალების მიხედვით

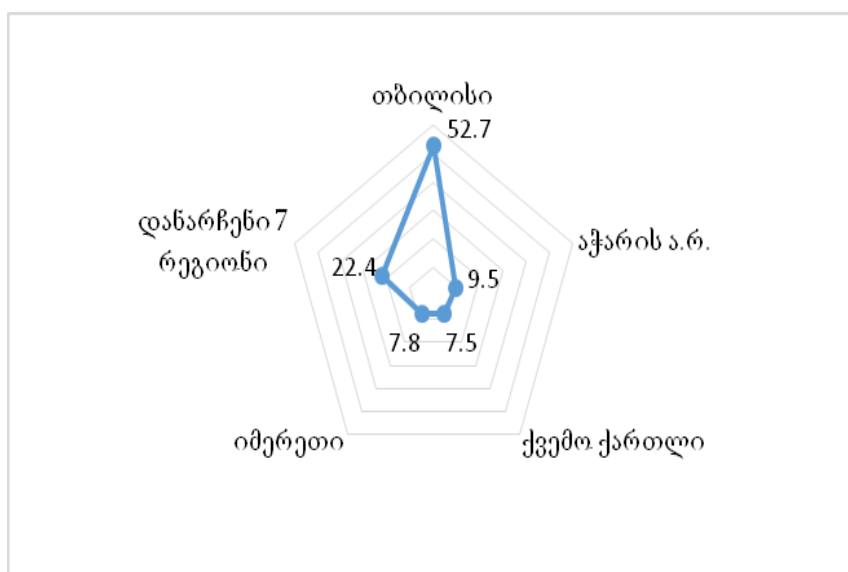
რეგიონების დეპოპულაციის შედეგად დედაქალაქში კონცენტრირებული მოსახლეობის რაოდენობა იწვევს ნაკლებად კვალიფიციური სამუშაო ძალის ჭარბ მიწოდებას, ხელფასების შემცირებას და უმუშევრობის საერთო დონის ზრდას. ამავდროულად მოსახლეობისგან დაცარიელებულ რეგიონებში ეკონომიკური აქტივობა ქრება, რაც საბოლოო ჯამში ქვეყნის ეკონომიკის უკუსვლას იწვევს (ელიზბარაშვილი, 2024).

მშპ-ის ფორმირებაში გამორჩეულია აჭარის ა/რ (ხვ.წილი 9,5%), იმერეთი (7,8%) და ქვემო ქართლი (7,5%). დანარჩენი 7 რეგიონის ჯამური ხვედრითი წილი 22,4%-ს შეადგენს (იხ.ნახ.2).

მშპ-ის ფორმირებაში გამორჩეულია აჭარის ა/რ (ხვ.წილი 9,5%), იმერეთი (7,8%) და ქვემო ქართლი (7,5%). დანარჩენი 7 რეგიონის ჯამური ხვედრითი წილი 22,4%-ს შეადგენს (იხ.ნახ.2).

ნახაზი 2

დედაქალაქის და რეგიონების ხვედრითი წილი
მშპ-ს ფორმირებაში (2023 წელი,%)

წყარო: შედგენილია ავტორის მიერ საქსტატის მასალების მიხედვით

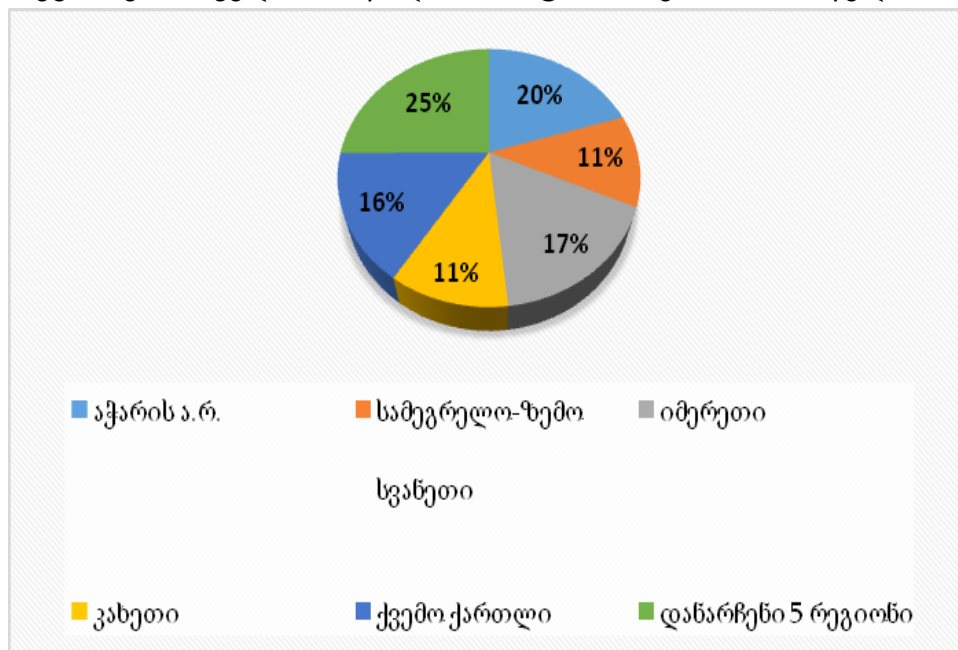
საინტერესო შედეგებს გვაძლევს დედაქალაქის გარეშე რეგიონების მიხედვით ჩატარებული ანალიზი. აღნიშნულის მიხედვით, 2023 წელს საქართველოს 5 რეგიონში (აჭარა, იმერეთი, კახეთი, ქვემო ქართლი, სამეგრელო-ზემო სვანეთი) შეიქმნა ქვეყნის მშპ-ის

75% და დანარჩენ 5 რეგიონში 25% (იხ. ნახ. 3).

ზემოთ მოტანილი ანალიზი კიდევ ერთხელ მიუთითებს რეგიონების დისპროპორციულ და ასიმეტრიულ განვითარებაზე.

ნახაზი 3

რეგიონების ხვედრითი წილი მშპ-ს ფორმირებაში (2023 წელი, %)

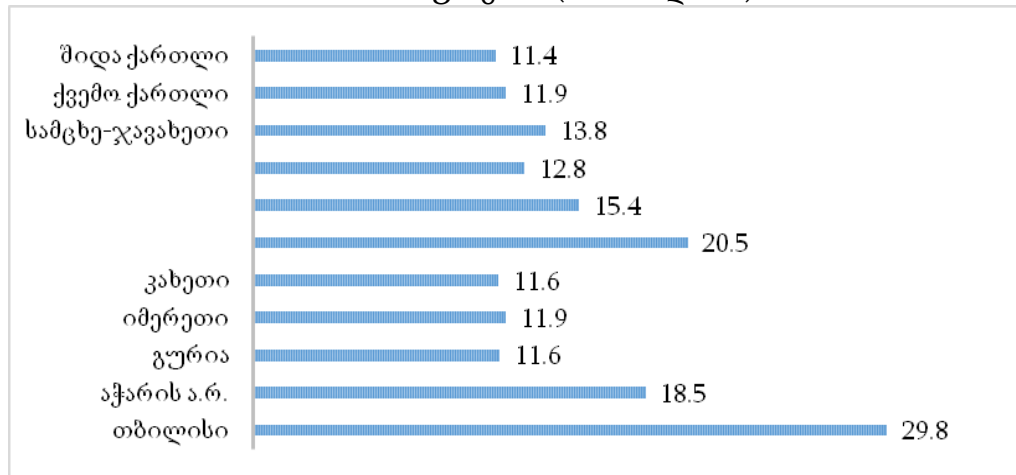
წყარო: შედგენილია ავტორის მიერ საქსტატის მასალების მიხედვით

მნიშვნელოვანია ასევე რეგიონების მიხედვით ჩატარებული ანალიზის შედეგები მშპ-ის მოსახლეობის ერთ სულზე გაანგარიშებით. დიფერენცირება რეგიონებს შორის მნიშვნელოვნად არის შერბილებული (იხ.ნახ.4). კერძოდ, როგორც მოსალოდნელი იყო, თბილისის მაჩვენებელი ყველაზე მაღალია და 29,8 ათას ლარს შეადგენს, რაც 2,6-ჯერ აღემატება მინიმალურ მაჩვენებელს (შიდა ქართლი). ამასთან, საქარ-

თველოს 5 რეგიონში (ქვემო ქართლი, შიდა ქართლი, კახეთი, იმერეთი, გურია) მოსახლეობის ერთ სულზე თითქმის ერთნაირი მშპ დაფიქსირდა (11,4-11,9 ათასი ლარი). დაბალი მოსახლეობის მქონე რეგიონებში მოსახლეობის ერთ სულზე მშპ-ის შედარებით მაღალი მაჩვენებლები ფიქსირდება (მაგალითად, რაჭა-ლეჩხუმი ქვემო სვანეთი - 15,4 ათასი ლარი და მცხეთა მთიანეთი - 20,5 ათასი ლარი).

ნახაზი 4

საქართველოს რეგიონების მშპ მოსახლეობის ერთ სულზე
საბაზისო ფასებში (ათასი ლარი)

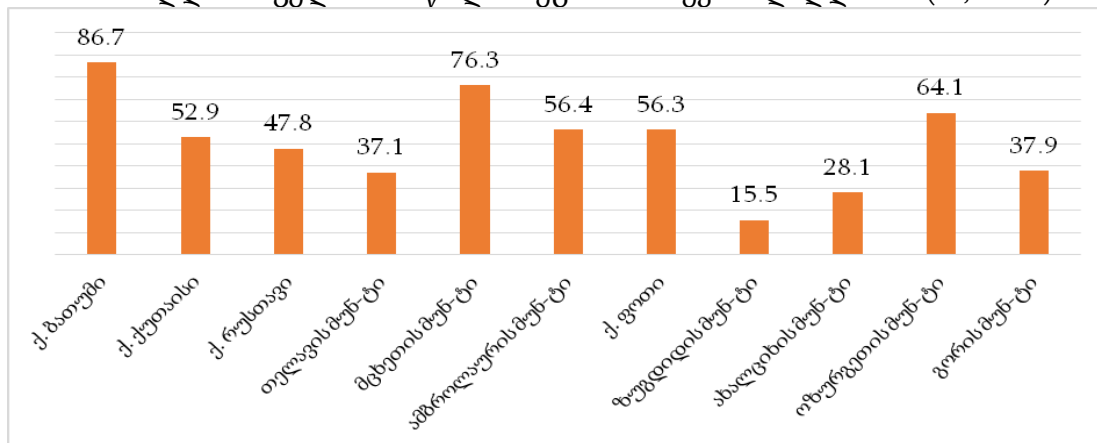
წყარო: შედგენილია ავტორის მიერ საქსტატის მასალების მიხედვით

რეგიონულ კრილში შექმნილი დამატებული ღირებულების ხვედრითი წილის განხილვამ გვიჩვენა, რომ დამატებული ღირებულების ფორმირება ძი-

რითადად რეგიონების ადმინისტრაციულ ცენტრებში - თვითმმართველ ქალაქებსა და მსხვილ მუნიციპალიტეტებში ხდება.

ნახაზი 5

საქართველოს რეგიონების ადმინისტრაციულ ცენტრებში ფორმირებული
დღ-ის ხვედრითი წილი რეგიონში შექმნილ დღ-თან (% , 2023)

წყარო: შედგენილია ავტორის მიერ საქსტატის მასალების მიხედვით

ჩატარებულმა ანალიზმა გვიჩვენა, რომ 2023 წლის შედეგებით, ყველაზე მაღალი ხვედრითი წილი რეგიონში ბათუმში ფიქსირდება (86,7%), რაც ბო-

ლო ათწლეულში ქალაქის გაფართოებას, აქ მიმდინარე მსხვილმასშტაბურ პროექტებს, ინვესტიციებს და მოსახლეობის მნიშვნელოვან ზრდას უკავ-

შირდება. სხვა თვითმმართველ ქალაქებში (ქუთაისი, რუსთავი, ფოთი) იგი შედარებით დაბალია - ქუთაისისათვის 52,9%, რუსთავისათვის - 47,8%, ხოლო ფოთისათვის - 56,3%. ამ მხრივ სპეციფიურია სამეგრელო-ზემო სვანეთის მხარე, რომლის ადმინისტრაციულ ცენტრში (ზუგდიდის მუნიციპალიტეტი) დღ-ის მხოლოდ 15,5% იქმნება. ამ რეგიონისათვის აღნიშნულს ფოთის პორტის არსებობა განაპირობებს, სადაც მაღალია ეკონომიკური აქტივობა.

იმერეთის მხარეში ქუთაისის შედარებით დაბალი ხვედრითი წილი (53%) აიხსნება ზესტაფონის მუნიციპალიტეტში შექმნილი დამატებული ღირებულებით (რეგიონის 14%), რომელიც

2022 წელთან შედარებით მკვეთრად (3,2-ჯერ) შემცირდა.

რეგიონის დღ-ში დაბალი ხვედრითი წილით გამოირჩევა ასევე ახალციხის მუნიციპალიტეტიც (28,1%). დანარჩენ ადმინისტრაციულ ცენტრებში ხვედრითი წილი რეგიონში შექმნილ დღ-ში მაღალია და 37-87%-ის დიაპაზონშია.

დედაქალაქის საქმიან აქტივობაში ყველაზე მნიშვნელოვანია „საბითუმო და საცალო ვაჭრობა; ავტომობილების და მოტოციკლების რემონტი“ (24,6%). ხუთი რეგიონისთვის (გურია, იმერეთი, კახეთი, სამცხე-ჯავახეთი, შიდა ქართლი) წამყვანია „სოფლის, სატყეო და თევზის მეურნეობა“ (11,9%-34,5%).

ცხრილი 1

დედაქალაქის და რეგიონების ეკონომიკური საქმიანობის სახეები, რომლებსაც ყველაზე მეტი წვლილი შეაქვთ რეგიონის მშპ-ში (2023 წელი, ხვ.წილი, %)

რეგიონი	ყველაზე მნიშვნელოვანი საქმიანობის სახე	ხვ.წილი რეგიონის მშპ-ში, %
თბილისი	საბითუმო და საცალო ვაჭრობა; ავტომობილების და მოტოციკლების რემონტი	24.6
აჭარის ა.რ.	მშენებლობა	14
გურია	სოფლის, სატყეო და თევზის მეურნეობა	14.7
იმერეთი		11.9
კახეთი		34.5
სამცხე-ჯავახეთი		22.5
შიდა ქართლი		18.6
მცხეთა-მთიანეთი	დამამუშავებელი მრეწველობა	33.7
ქვემო ქართლი		18.9
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	სახელმწიფო მმართველობა და თავდაცვა; სავალდებულო სოციალური უსაფრთხოება	15.8
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	ტრანსპორტი და დასაწყობება	18.2

წყარო: შედგენილია ავტორის მიერ საქსტატის მასალების მიხედვით

აჭარის ა.რ.-ში მიმდინარე სამშენებლო ინვესტიციების მაღალი მოცულობის გათვალისწინებით წამყვანია მშენებლობა (14%). რაჭა-ლეჩხუმსა და ქვემო სვანეთში დაბალი ეკონომიკური აქტივობა განაპირობებს სახელმწიფო მომსახურების საქმიანობის პრიორიტეტულობას (15,8%). სამეგრელო-ზემო სვანეთის რეგიონის სპეციფიკამ (ფოთის პორტი) განსაზღვრა „ტრანსპორტი და დასაწყობების“ მაღალი ხვედრითი წილი (18,2%).

საქართველო, თავისი საბჭოთა წარსულითა და განვითარებადი ეკონომიკით, არათანაზომიერი ეკონომიკური განვითარების დიაპაზონში მოხვდა. დიდია დისბალანსი როგორც დედაქალაქისა და რეგიონების განვითარების დონეებს შორის, ასევე რეგიონების განვითარების დონეებს შორისაც. აღნიშნული დისბალანსის მინიმუმამდე დაყვანა მოკლევადიან პერიოდში შეუძლებელია. საჭიროა ეკონომიკის სხვადასხვა სექტორში ძირეული რეფორმების გატარება, რომლებიც მიმართული იქნება დაბალგანვითარებულ რეგიონებში პარალიზებული ეკონომიკური აქტიურობის გამოცოცხლებაზე. (ელიზბარაშვილი, 2024)

დასკვნები

1. რეგიონების რესურსების არარაციონალურ-ასიმეტრიული გადანაწილება ქვეყნის დასუსტების უმთავრესი პირობაა, რაც ასახვას ჰპოვებს მათი განვითარების უთანაბრობებში და აქედან გამომდინარე სოცია-

ლურ-ეკონომიკურ პრობლემებში;

2. რეგიონების ეკონომიკური განვითარების პრობლემათა დაძლევა ხელს შეუწყობს რეგიონების ერთობლივი ძალისხმევა შრომითი, საფინანსო და ბუნებრივი რესურსების ინტეგრირების კუთხით, განსაკუთრებით არაერთგვაროვანი განვითარებისა და ტერიტორიათა რესურსული უზრუნველყოფის დისპროპორციების პირობებში.
3. მიზანშეწონილად მიგვაჩნია ტერიტორიული ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიის სტანდარტების, სტრატეგიული დაგეგმვის პროცესის ერთიანი მეთოდოლოგიის, ინსტრუმენტების, ეფექტურობის ინდიკატორების შემუშავება-დანერგვა, რაც მოითხოვს შესაბამისი საკანონმდებლო და სხვა სარეგულაციონორმატიული ცვლილებების განხორციელებას;
4. აუცილებელია რეგიონული შესაძლებლობების რეგულარული ანალიზი, რომლის საფუძველზეც წარმოებული რანჟირება საშუალებას მოგვცემს შევაფასოთ საინვესტიციო მიმზიდველობა და გამოვკვეთოთ გამოწვევები;
5. აუცილებელია იმ ფაქტორთა გამოწველივით შესწავლა, რომლებიც ეკონომიკური განვითარების აქტივიზაციის და კონკურენტუნარიანობის გაზრდის მიზნით, გასათვალისწინებელი იქნება ეკონომიკურმა სუბიექტებისა და რეგიონული მმართველობისათვის;

ლიტერატურა:

1. გველესიანი ე., მესხია ი., (2010) რეგიონული ეკონომიკური პოლიტიკა. თბილისი.
2. ელიზბარაშვილი გ., (2024) საქართველოს თანაზომიერი განვითარების არსისა და მისი შეფასების ინდიკატორების შესახებ. საქართველოს ეკონომისტთა VI ეროვნული სამეცნიერო კონფერენციის: „მსოფლიო წესრიგის ტრანსფორმაცია და ეკონომიკური უსაფრთხოება: საქართველოს ძირითადი გამოწვევები და შესაძლებლობები“ შრომების კრებული. ქუთაისი, 2024. URL: [https://cdn.atsu.edu.ge/files/docs2024/VI%E1%83%94%E1%83%A0%E1%83%9D%E1%83%95%E1%83%9C%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%98%20%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%AA%E1%83%9C%E1%83%98%E1%83%A0%E1%83%9D%E1%83%99%E1%83%9D%E1%83%9C%E1%83%A4%E1%83%94%E1%83%A0%E1%83%94%E1%83%9C%E1%83%AA%E1%83%98%E1%83%98%E1%83%A1%E1%83%9B%E1%83%9D%E1%83%AF%E1%83%A1%E1%83%94%E1%83%9C%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%90%E1%83%97%E1%83%90%E1%83%99%E1%83%A0%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%98%2C%20%E1%83%A5%E1%83%A3%E1%83%97%E1%83%90%E1%83%98%E1%83%A1%E1%83%98%20%E1%83%90%E1%83%AC%E1%83%A1%E1%83%A3\)%2C%202024%20\(2\).pdf](https://cdn.atsu.edu.ge/files/docs2024/VI%E1%83%94%E1%83%A0%E1%83%9D%E1%83%95%E1%83%9C%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%98%20%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%AA%E1%83%9C%E1%83%98%E1%83%A0%E1%83%9D%E1%83%99%E1%83%9D%E1%83%9C%E1%83%A4%E1%83%94%E1%83%A0%E1%83%94%E1%83%9C%E1%83%AA%E1%83%98%E1%83%98%E1%83%A1%E1%83%9B%E1%83%9D%E1%83%AF%E1%83%A1%E1%83%94%E1%83%9C%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%90%E1%83%97%E1%83%90%E1%83%99%E1%83%A0%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%98%2C%20%E1%83%A5%E1%83%A3%E1%83%97%E1%83%90%E1%83%98%E1%83%A1%E1%83%98%20%E1%83%90%E1%83%AC%E1%83%A1%E1%83%A3)%2C%202024%20(2).pdf) (გადამოწმებულია: 30.04.2025)
3. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. „რეგიონული მთლიანი შიდა პროდუქტი - 2023 წელი“. URL: [https://www.geostat.ge/ka/single-news/3349/regionuli-mtliani-shida-](https://www.geostat.ge/ka/single-news/3349/regionuli-mtliani-shida-produkti-2023-tseli)
[produkti-2023-tseli](https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/93/regionuli-statistika) (გადამოწმებულია: 30.04.2025)
4. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. რეგიონული სტატისტიკა (მთლიანი შიდა პროდუქტი). URL: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/93/regionuli-statistika> (გადამოწმებულია: 30.04.2025)
5. უგულავა გ., (2023) ტერიტორიული ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიული დაგეგმვა“. „ივერიონი,“ თბ., გვ.125.
6. ჩიხლაძე ნ., უგულავა გ., (2016) სტრატეგიული დაგეგმვის როლი ადგილობრივი ტერიტორიული განვითარებისათვის. ჟურნ. „ინოვაციური ეკონომიკა და მართვა“, №1. URL: http://nier.ge/images/statia_15_121-128.pdf (გადამოწმებულია: 30.04.2025)
7. ჭიჭინაძე დ. (2015) საქართველოს რეგიონული პოლიტიკა. წმ. ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტი, თბილისი.
8. European Commission. The EU's main investment policy URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/what/investment-policy/ (გადამოწმებულია: 30.04.2025)
9. Papava V., (2015) Necroeconomics of Post-Soviet Post-Industrialism and the Model of Economic Development of Georgia and Russia. Journal of Business and Economics, 6 (5): 976-983. online at [https://10.15341/jbe\(2155-7950\)/05.06.2015/012](https://10.15341/jbe(2155-7950)/05.06.2015/012) (გადამოწმებულია: 30.04.2025)

Formation of GDP in Regions: Case of Georgia

Natia Kurdgelia

PhD in Economics, Invited Lecturer at Vocational Educational
Center of Akaki Tsereteli State University natiakurdgelia1976@gmail.com

KEY WORDS: GDP; region; inequality; economic activity;

J.E.L. Classification: R10; E01

DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.02>

For Citation: Kurdgelia N., (2025) Formation of GDP in Regions: Case of Georgia (in Georgian). Economic Profile, Vol. 20, 1(29), p. 21-31. DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.02>

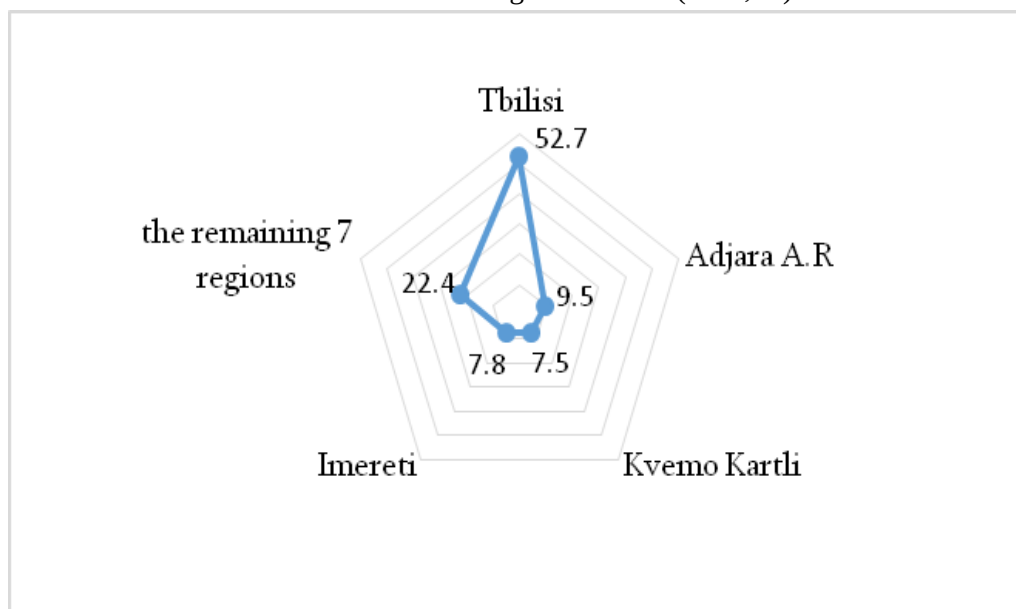
Summary

Regional development is the main vector of the state's regional economic policy. Policies aimed at stimulating economic activity in a specific region of the country are always important. As a rule, the object of regional policy is economically backward compared to its neighboring territories.

After Georgia gained independence, regional economic policy was implemented on various

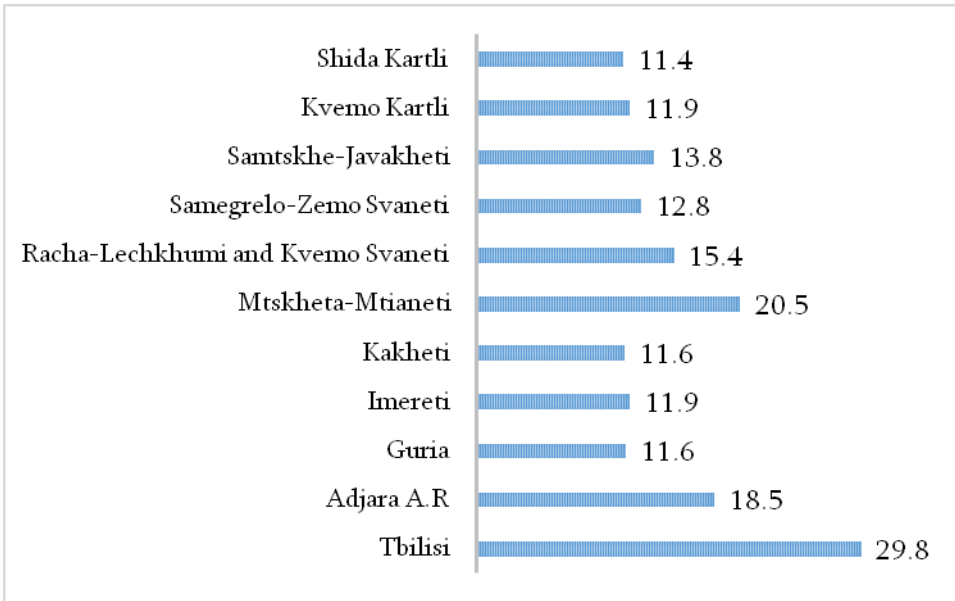
scales and using various instruments. However, due to the political and economic processes developing in the country in the first decade, these efforts were minimal. The paper discusses in detail the specifics of the formation of gross domestic product and regional characteristics in Georgia, and analyzes the contribution of regions to GDP generation. The differentiation of regions according to types of economic activity and the difficulties caused by the asymmetric development of regions are presented.

Share of Tbilisi and regions in GDP (2023, %)

The irrational and asymmetrical distribution of resources among regions is the main condition for the weakening of the country. This is reflected in development inequalities and socio-economic problems.

GDP per capita of Georgian regions (base prices, thousand GEL)

The joint efforts of the regions in terms of integrating labor, financial, and natural resources will contribute to solving the problems of regional economic development. It is necessary to develop standards for territorial economic development strategies, a unified methodology, tools, and performance indicators for the strategic planning process. This requires the implementation of legislative and other regulatory and normative changes. It is necessary to conduct regular analysis of regional opportunities, the resulting rankings of which will allow us to assess investment attractiveness and identify challenges.

References:

1. Elizbarashvili G., (2024) On the essence of balanced development of Georgia and its evaluation indicators. Materials of reports read at the 6th National Scientific Conference. Kutaisi, Akaki Tsereteli State University. URL:
<https://cdn.atstu.edu.ge/files/docs2024/VI%20%E1%83%94%E1%83%A0%E1%83%9D%E1%83%95%E1%83%9C%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%98%20%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%AA%E1%83%9C%E1%83%98%E1%83%A0%E1%83%9D%20%E1%83%99%E1%83%9D%E1%83%9C%E1%83%A4%E1%83%94%E1%83%A0%E1%83%94%E1%83%9C%E1%83%AA%E1%83%98%E1%83%98%E1%83%A1%20%E1%83%9B%E1%83%9D%E1%83%AE%E1%83%A1%E1%83%94%E1%83%9C%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%90%E1%83%97%E1%83%90%20%E1%83%99>
2. [egories/93/regionalni-statistika](#) (Verified 30.04.2025)
3. Chikhladze N., Ugulava G. (2016) The Role of Strategic Planning in local Territorial Development. "Innovative Economics and Management", No. 1.
URL:http://nier.ge/images/statia_15_121-128.pdf (Verified 30.04.2025)
4. Chichinadze D. (2015) Regional Policy of Georgia. St. Andrew the First-Called University of Georgia, Tbilisi.
5. Ugulava G. (2023) Strategic Planning of Territorial Economic Development.” “Iverioni,” Tbilisi, p.125.
6. Chikhladze N., Ugulava G. (2016) The Role of Strategic Planning in local Territorial Development. "Innovative Economics and Management", No. 1.
URL:http://nier.ge/images/statia_15_121-128.pdf (Verified 30.04.2025)
7. Chichinadze D. (2015) Regional Policy of Georgia. St. Andrew the First-Called University of Georgia, Tbilisi.

8. European Commission. The EU's main investment policy
URL:https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/what/investment-policy/ (Verified 30.04.2025)
9. Papava V., (2015) Necroeconomics of Post-Soviet Post-Industrialism and the Model of Economic Development of Georgia and Russia. *Journal of Business and Economics*, 6 (5): 976-983. online at [https://10.15341/jbe\(2155-7950\)/05.06.2015/012](https://10.15341/jbe(2155-7950)/05.06.2015/012) (Verified 30.04.2025)

ეკონომიკური ზრდა, უთანასწორობა და სიღარიბე: პოლიტიკის საკითხები და გამოწვევები

თენგიზ ვერულავა

მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ბიზნესის სკოლა,
კავკასიის უნივერსიტეტი, tverulava@cu.edu.ge

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკური ზრდა; უთანასწორობის დონე; სიღარიბე;

J.E.L. Classification: I38; O4

DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.03>

ციტირებისთვის: ვერულავა თ., (2025). ეკონომიკური ზრდა, უთანასწორობა და სიღარიბე: პოლიტიკის საკითხები და გამოწვევები. ეკონომიკური პროფილი, ტ. 20, 1(29), გვ. 32-41. DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.03>

ანოტაცია. ეკონომიკური ზრდა, უთანასწორობა და სიღარიბე მჭიდროდ არის დაკავშირებული ერთმანეთთან. მიუხედავად იმისა, რომ ეკონომიკური ზრდა შეიძლება ხელს უწყობდეს ზოგადი კეთილდღეობის ამაღლებას, უთანასწორობის ზრდა ხშირად ამცირებს ეკონომიკური პროგრესის ეფექტურობას და ზრდის სიღარიბის დონეს. ბურგუნნიონის სამკუთხედის მოდელი აჩვენებს, რომ სიღარიბის შემცირება შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, როდესაც ეკონომიკური ზრდა თანაბრად ნაწილდება მოსახლეობაში. შესაბამისად, ეკონომიკური პოლიტიკა უნდა ფოკუსირდეს შემოსავლების თანაბარ განაწილებაზე, რათა მიაღწიოს მდგრად სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებას.

შესავალი

თანამედროვე მსოფლიო ეკონომიკაში უთანასწორობის ზრდა ერთ-ერთ მთავარ გამოწვევად რჩება. ეკონომიკური ზრდის სარგებელი ხშირად კონცენტრირებულია მოსახლეობის მცირე ნაწილში, რაც იწვევს სიმდიდრის უთანასწორო განაწილებას. როგორც განვითარებად, ასევე განვითარებულ ქვეყნებში, ეკონომიკური ზრდა არ ნიშნავს ავტომატურად სიღარიბის შემცირებას, თუ შემოსავლის განაწილება არ ხდება სამართლიანად.

ევროპის კავშირის (EU) წევრი ქვეყნების წარმომადგენლები 2000 წელს ლისაბონში შეთანხმდნენ, რომ ევროკავშირი უნდა გამხდარიყო მსოფლიოში ყველაზე კონკურენტული და დინამიური ცოდნაზე დაფუძნებული ეკონომიკა. ამ მიზნის მიღწევისთვის, მათ დასახეს სტრატეგია, რომელიც ეკონომიკური ზრდის შედეგების რეგიონულ დონეზე გათანაბრებას ისახავდა მიზნად. თუმცა, სოციალური კოჰეზიისა და რეგიონული კონვერგენციის პოლიტიკამ არ გამოიღო მოსალოდნელი შედეგები, ხოლო ზოგიერთმა წევრმა ქვეყნებმა ბოლო წლებში უთანასწორობის ზრდა და რეგიონული განვითარების დივერგენცია დააფიქსირეს.

მიური ცოდნაზე დაფუძნებული ეკონომიკა. ამ მიზნის მიღწევისთვის, მათ დასახეს სტრატეგია, რომელიც ეკონომიკური ზრდის შედეგების რეგიონულ დონეზე გათანაბრებას ისახავდა მიზნად. თუმცა, სოციალური კოჰეზიისა და რეგიონული კონვერგენციის პოლიტიკამ არ გამოიღო მოსალოდნელი შედეგები, ხოლო ზოგიერთმა წევრმა ქვეყნებმა ბოლო წლებში უთანასწორობის ზრდა და რეგიონული განვითარების დივერგენცია დააფიქსირეს.

ევროკავშირის 2020 წლის სტრატეგიის ერთ-ერთი მიზანი იყო სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ მცხოვრები ადამიანების რაოდენობის შემცირება, რაც ხაზს უსვამს უთანასწორობის დაძლევის აუცილებლობას. მსოფლიო ეკონომიკაში

უთანასწორობის მაღალმა დონემ შეიძლება გამოიწვიოს სოციალური სტაბილურობის დარღვევა, რაც, თავის მხრივ, ზღუდავს ეკონომიკური ზრდის მდგრადობას. აქედან გამომდინარე, ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიების შესასწავლად, აქტუალურია განისაზღვროს ეკონომიკური ზრდის გავლენა უთანასწორობასა და სიღარიბის დონეზე.

კავშირი ეკონომიკურ ზრდას, უთანასწორობასა და სიღარიბეს შორის წარმოადგენს ერთ-ერთ ყველაზე პრობლემურ თემას მსოფლიო ეკონომიკაში.

ეკონომიკური ზრდა და უთანასწორობა

კვლევები ადასტურებენ, რომ ეკონომიკური ზრდასა და უთანასწორობის მაჩვენებელს შორის კავშირი არათანმიმდევრულია სხვადასხვა ქვეყნებში (Khan et al. 2013; Leitner and Stehrer 2014). აღნიშნული საკითხი მნიშვნელოვანია ქვეყნების განვითარების სტრატეგიების შესამუშავებლად და განსაკუთრებით, სიღარიბის შემცირებისთვის.

ეკონომიკური ზრდასა და უთანასწორობის მაჩვენებელს შორის კავშირის და სიღარიბეზე მათი გავლენის შესახებ კვლევებმა განაპირობა სხვადასხვა მოდელების შექმნა.

ეკონომიკური ზრდა სოციალურ ცხოვრებაზე მნიშვნელოვანი გავლენას ახდენს, განსაკუთრებით კი შემოსავლების გადანაწილებაზე. ამის შედეგები შეიძლება ორი სხვადასხვა თეორიული ხედვით აიხსნას:

კუზნეცის ჰიპოთეზა – ეკონომიკური განვითარების საწყის ეტაპზე უთანასწორობა იზრდება, თუმცა შემდგომ სტაბილურდება და მცირდება, რაც სიღარიბის დონის კლებას უწყობს ხელს.

ალტერნატიული ჰიპოთეზა – საწყის ეტაპზე ეკონომიკური ზრდა ამცირებს უთანასწორობასა და სიღარიბეს, მაგრამ მოგვიანებით უთანასწორობა ისევ იზრდება, რაც სიღარიბის ზრდას იწვევს.

თეორიული მოდელები და ემპირიული მიგნებები აჩვენებს, რომ ამ ურთიერთობებს შეიძლება სხვადასხვა ქვეყნებში განსხვავებული ფორმა ჰქონდეს.

ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მოდელია ბურგინიონის (2004) მიერ შემუშავებული სამკუთხედის (სიღარიბე-ზრდა-უთანასწორობის სამკუთხედი) მოდელი, რომელიც ეკონომიკურ ზრდას, შემოსავლების განაწილებასა და სიღარიბეს შორის ურთიერთკავშირს აჩვენებს.

ბურგინიონის მოდელის მიხედვით:

- ზრდა (მთლიანი შიდა პროდუქტის ზრდა) შეიძლება შემცირდეს, თუ უთანასწორობა იზრდება.
- უთანასწორობა გავლენას ახდენს შემოსავლების განაწილებაზე და სიღარიბის დონეზე.
- სიღარიბე შეიძლება შემცირდეს მხოლოდ მაშინ, თუ ეკონომიკური ზრდა თანაბრად ნაწილდება.

ამგვარად, ეს მოდელი მიუთითებს, რომ ეკონომიკური ზრდის შედეგების არასწორი განაწილების შემთხვევაში, ზრდამ შესაძლოა უთანასწორობის

ზრდა და შესაბამისად, სიღარიბის გაღრმავებაც გამოიწვიოს. სიღარიბის შემცირება განისაზღვრება ორი ძირითადი ფაქტორით: ეკონომიკური ზრდით და შემოსავლების გადანაწილების ცვლილებებით. მოდელის მიხედვით, განვითარების სტრატეგია უნდა ეფუძნებოდეს შემოსავლების ან სიმდიდრის ზრდას და მათი უთანასწორობის შემცირებას.

მოდელი შეიძლება ილუსტრირებული იქნას

წყარო: Bourguignon, 2004.

ამ მოდელის მიხედვით, განვითარებისთვის აუცილებელია არა მხოლოდ ეკონომიკური ზრდა, არამედ შემოსავლების სამართლიანი განაწილებაც. ეკონომიკური ზრდა და შემოსავლების უთანასწორობის ცვლილება არა მხოლოდ ცალკეული ფაქტორებია, არამედ მათ შორის ურთიერთქმედება განსაზღვრავს სიღარიბის დინამიკას. პოლიტიკა, რომელიც ხელს უწყობს განათლებას, ჯანდაცვას და სოციალური დაცვას, ზრდის სიღარიბის დამლევს ეფექტურობას.

ლი იყოს სამკუთხედის სახით, რომელშიც ქვედა მარჯვენა კუთხე წარმოადგენს სიღარიბეს ან მის შემცირებას (ნახ.1). ქვედა მარცხენა კუთხეშია უთანასწორობა, ან მისი განაწილება და წარმოადგენს მოსახლეობის შემოსავლების განსხვავებებს. სამკუთხედის ზედა წერტილი ასახავს ზრდას, რომელიც გამოხატავს მოსახლეობის საერთო შემოსავლებსა და ეკონომიკურ ზრდის მაჩვენებლებს (როგორც წესი, მშპ).

ქვეყნის რეგიონული პოლიტიკისთვის მნიშვნელოვანია განისაზღვროს, როგორ აისახება ეკონომიკური ზრდა კონკრეტულ რეგიონებზე და რამდენად ეფექტიანია შემოსავლების გადანაწილების მექანიზმები. ამ კუთხით ყურადღება უნდა მიექცეს შემდეგ საკითხებს:

- ეკონომიკური ზრდის სარგებლის სხვადასხვა რეგიონებში გადანაწილება;
- უთანასწორობის დონის დადგენა რეგიონულ კონტექსტში;

- სიღარიბის კლება და მისი გავლენა სოციალურ სტაბილურობაზე.

ეკონომიკური ზრდა (მშპ ერთ სულზე) პირდაპირ ამცირებს სიღარიბეს, მაგრამ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ შემოსავლების განაწილება არ უარესდება. შემოსავლების გაუმჯობესებული გადანაწილება (Gini კოეფიციენტის შემცირება) სიღარიბის უფრო ეფექტიან შემცირებას უწყობს ხელს.

ეფექტიანი განვითარების სტრატეგიები უნდა მოიცავდეს როგორც ეკონომიკურ ზრდას, ისე შემოსავლების გადანაწილების გაუმჯობესებას. მხოლოდ ზრდაზე ორიენტირებული პოლიტიკა (რომელიც არ ითვალისწინებს უთანასწორობას) არ მიაღწევს მდგრად სიღარიბის შემცირებას. გასათვალისწინებელია, რომ მხოლოდ გადანაწილებაზე ორიენტირებულმა პოლიტიკამ შესაძლოა ეკონომიკური სტაგნაცია გამოიწვიოს.

ბურგინიონის მიერ შემუშავებული სამკუთხედის (სიღარიბე-ზრდა-უთანასწორობის სამკუთხედი) მოდელი წარმოადგენს შემოსავლების ზრდის ანალიზის ინსტრუმენტს. იგი აღწერს, თუ როგორ ნაწილდება შემოსავლის ზრდა მოსახლეობის სხვადასხვა ფენებზე. ეს ხელს უწყობს ეკონომიკური ზრდის ეფექტიანობის შეფასებას სიღარიბის შემცირების თვალსაზრისით. ბურგინიონის მიერ შემუშავებული სამკუთხედის მოდელი პირველად ჩინეთში იქნა გამოყენებული წარმატებით.

მიუხედავად იმისა, რომ ბურგინიონის

მოდელი ფართოდ აღიარებულია, მას რამდენიმე მნიშვნელოვანი კრიტიკაც გააჩნია. ზოგიერთი ექსპერტი მიიჩნევს, რომ "სიღარიბე", "უთანასწორობა" და "ზრდა" ზედმეტად ზოგადი ტერმინებია, და მათი დეფინიციები სხვადასხვა კონტექსტში განსხვავდება. მაგალითად, Ferreira (2012) აღნიშნავს, რომ სიღარიბე უნდა განიხილებოდეს ინდივიდუალური ქცევისა და კულტურული კონტექსტის გათვალისწინებით.

კრიტიკოსები ამტკიცებენ, რომ მოდელი არ მოიცავს ფინანსურ კრიზისებს, რეცესიებს და ეკონომიკურ ციკლებს, რომლებიც მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ სიღარიბის ფორმირებაში. მაგალითად, Khan et al. (2013) ამტკიცებს, რომ სიღარიბე თავად შეიძლება გახდეს ეკონომიკური ზრდის ბარიერი და ამის გათვალისწინება საჭიროა. მიუხედავად იმისა, რომ ბურგინიონის მიერ შემუშავებული სამკუთხედი ზოგადად დადასტურებულია ემპირიული მონაცემებით, მისი პრაქტიკული განხორციელება დამოკიდებულია ქვეყნის სპეციფიკურ ეკონომიკურ და სოციალურ კონტექსტზე.

Chemli & Smida (2013) აღნიშნავენ, რომ სიღარიბის შემცირება მხოლოდ ეკონომიკურ ზრდაზე და უთანასწორობის შემცირებაზე ვერ იქნება დაფუძნებული. აუცილებელია განათლების, ჯანდაცვის, და ადამიანური კაპიტალის გაძლიერება, რადგან ეს კომპონენტები გრძელვადიან ეკონომიკურ ზრდას და უთანასწორობის შემცირებას უწყობენ ხელს.

ეკონომიკური ზრდა, უთანასწორობა და სიღარიბე ევროკავშირის ქვეყნებში

ეკონომიკური ზრდის მიხედვით ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი შეინიშნება შედარებით ნაკლებად განვითარებულ ქვეყნებში (Michálek & Podolák, 2004). ის ქვეყნები სადაც დაფიქსირდა 100 პროცენტზე მეტი ეკონომიკური ზრდა, განეკუთვნებიან აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებს, რომლებსაც ევროკავშირში გაწევრიანებამდე ერთ სულ მოსახლეზე მთლიანი შიდა პროდუქტის დაბალი მაჩვენებელი ჰქონდათ. ასეთი ქვეყნებია: რუმინეთი, ლიტვა, ბულგარეთი, ლატვია, სლოვაკეთი, ესტონეთი. ექსპერტთა აზრით, აღნიშნული ძირითადად დაკავშირებული იყო იაფ სამუშაო ძალასა და დაბალ საწყის ეკონომიკურ პოზიციასთან. მეორე მხრივ, მთლიანი შიდა პროდუქტის ყველაზე დაბალი ზრდა დაფიქსირდა სამხრეთ ევროპის ქვეყნებში: კვიპროსში, იტალიაში, ესპანეთში, პორტუგალიაში, საფრანგეთში და გაერთიანებულ სამეფოში.

შემოსავლის უთანასწორობის რეგიონული სხვაობა ისეთივე მკაფიო არ არის, როგორც მთლიანი შიდა პროდუქტის ზრდის მაჩვენებელი. საინტერესოა, რომ უთანასწორობის ყველაზე მაღალი მაჩვენებლები დაფიქსირდა როგორც ეკონომიკურად ძლიერ, ისე სუსტი ზრდის მქონე ქვეყნებში. 2015 წელს ყველაზე მაღალი შემოსავლის უთანასწორობის კოეფიციენტი რუმინეთში დაფიქსირდა (8.3), ასევე მაღალი მაჩვენებლები იყო ლიტვაში (7.5), ბულ-

გარეთში (7.1), ესპანეთში (6.9), ლატვია-სა და საბერძნეთში (ორივეში 6.5), ესტონეთში (6.2), პორტუგალიაში (6.0) და იტალიაში (5.8) (Verwiebe, 2024).

ყველაზე დაბალი უთანასწორობის მაჩვენებლები დაფიქსირდა ჩეხეთსა და სლოვაკეთში (ორივეში 3.5), ფინეთსა და სლოვენიაში (3.6), ასევე ბელგიაში, ნიდერლანდებსა და შვედეთში (3.8). აღსანიშნავია, რომ სლოვაკეთმა ერთდროულად დააფიქსირა როგორც მაღალი ეკონომიკური ზრდა, ასევე ყველაზე დაბალი შემოსავლის უთანასწორობა ევროკავშირში.

სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ მცხოვრები ევროკავშირის მოსახლეობის წილი საგანგაშოა, რადგან მზარდი ტენდენცია შეინიშნება. 2009 წელს ეს მაჩვენებელი 16.4 პროცენტი იყო, ხოლო 2023 წელს 21 პროცენტამდე გაიზარდა. ეს ნიშნავს, რომ 2023 წელს თითქმის 94.6 მილიონი ევროკავშირის მოქალაქე იმყოფებოდა სიღარიბის რისკის ქვეშ (Eurostat, 2024).

აღსანიშნავია, რომ "ევროპა 2020" სტრატეგიის მიზანი 2010-2020 წლებში ამ რიცხვის 20 მილიონით შემცირება იყო, თუმცა, რეალურად, სიღარიბეში მცხოვრები მოსახლეობის რაოდენობა გაიზარდა.

ყველაზე პრობლემურ ქვეყნებად ითვლებიან ის სახელმწიფოები, სადაც მაღალია უთანასწორობის დონე. 2022 წლის მონაცემებით, ქვეყნები, სადაც მოსახლეობის მინიმუმ 18 პროცენტი სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ ცხოვრობს, არის შემდეგი: ბულგარეთი (22.6%), რუმინეთი (23.4%), საბერძნეთი (26.3%),

ლატვია (19.8%), ლიტვა (19.3%), ესტონეთი (18.6%). ამ ქვეყნებში განსაკუთრებით მაღალია შემოსავლის უთანაბრობა. მაგალითად, ბულგარეთში 2022 წელს ჯინის კოეფიციენტი იყო 0.40, ხოლო რუმინეთში - 0.38 (Fleck, 2024).

საქართველოში, ბოლო ათწლეულის განმავლობაში შემცირდა სიღარიბის მაჩვენებელი. 2013 წელს აბსოლუტური სიღარიბის დონე 26.2%-დან 2022 წელს 15.6%-მდე დაეცა. თუმცა, შედარებითი სიღარიბის დონე სტაბილურია და 2019-2023 წლებში 19.8% შეადგენდა. აღსანიშნავია, რომ საქართველოში შემოსავლის უთანაბრობა საკმაოდ მაღალია. 2013-2022 წლებში ჯინის კოეფიციენტი საშუალოდ 0.40 იყო, რაც ნიშნავს რომ შემოსავლის უთანაბრობა ერთ-ერთი უმაღლესია რეგიონში. ამ მონაცემებით, საქართველო იმ ქვეყნებს შორისაა, სადაც სიღარიბის და შემოსავლის უთანაბრობის პრობლემები შეინიშნება (Bakradze et al., 2023).

ამგვარად, ევროკავშირის ქვეყნების ეკონომიკური ზრდა, უთანასწორობა და სიღარიბე ურთიერთკავშირშია, თუმცა ეს კავშირი რეგიონებს შორის განსხვავებულია. მიუხედავად იმისა, რომ ზოგიერთმა აღმოსავლეთ ევროპულმა ქვეყანამ მაღალი ეკონომიკური ზრდა დააფიქსირა, ისინი კვლავაც მაღალი უთანასწორობისა და სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ მცხოვრები მოსახლეობის მაღალი მაჩვენებლით გამოირჩევიან. ამ პროცესების ეფექტურად მართვა რეგიონული პოლიტიკისა და შემოსავ-

ლის გადანაწილების უკეთესი მექანიზმების დანერგვას საჭიროებს.

დასკვნა

ბურგინიონის (2004) მიერ შემუშავებული სამკუთხედის (სიღარიბე-ზრდა-უთანასწორობის სამკუთხედი) მოდელი ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან თეორიად რჩება განვითარებადი ეკონომიკის ანალიზში. მისი მთავარი უპირატესობა არის ზრდისა და უთანასწორობის ურთიერთქმედების გააზრება როგორც სიღარიბის დინამიკის განმსაზღვრელი ფაქტორი. ეკონომიკური ზრდა არ არის საკმარისი სიღარიბის აღმოსაფხვრელად, თუ ის არ არის თანაბრად განაწილებული. თუმცა, კრიტიკოსები ხაზგასმით აღნიშნავენ, რომ გლობალური სიღარიბის ანალიზისთვის საჭიროა უფრო კომპლექსური ფაქტორების გათვალისწინება, მათ შორის განათლების, ფინანსური სტაბილურობისა და ეკონომიკური ციკლების გავლენა.

უთანასწორობის შემცირება და სოციალურ-ეკონომიკური პოლიტიკის სწორად წარმართვა შეიძლება გახდეს საკვანძო ფაქტორი მდგრადი განვითარების უზრუნველსაყოფად. მთავრობებმა უნდა განახორციელონ ისეთი პოლიტიკა, რომელიც ხელს შეუწყობს ინკლუზიურ ეკონომიკურ ზრდას და სოციალური უთანასწორობის შემცირებას, რათა შექმნან უფრო მდგრადი და სამართლიანი საზოგადოება.

ლიტერატურა:

1. Bakradze N, Basilidze S, Nurashvili N. (2023). household income and income inequality in georgia (2013-2022). PMC Research.
URL:https://pmcresearch.org/publications_file/aa6d65095cbba022e.pdf (გადამოწმებულია: 25.04.2025)
2. Bourguignon, F. (2004), 'The poverty-growth-inequality triangle', The World Bank Policy Research Working Paper, 28102.
3. Chemli, L., & Smida, M. (2013). Interaction between Poverty, Growth, and Inequality during the Crisis: A Panel Data Study. International Journal of Economics and Finance, 5, 120.
URL:<https://doi.org/10.5539/ijef.v5n5p120> (გადამოწმებულია: 25.04.2025)
4. Eurostat. Living conditions in Europe - poverty and social exclusion, June 2024.
URL:https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Living_conditions_in_Europe_-_poverty_and_social_exclusion (გადამოწმებულია: 25.04.2025)
5. Fleck, A. How Many People Are at Risk of Poverty in Europe?. Aug 14, 2024. Statista.
URL:<https://www.statista.com/chart/3041/1/share-of-people-at-risk-of-poverty-or-social-exclusion/> (გადამოწმებულია: 25.04.2025)
6. Francisco Ferreira & Maria Ana Lugo, 2012. "Multidimensional poverty analysis: Looking for a middle ground," Working Papers 251, ECINEQ, Society for the Study of Economic Inequality.
7. Khan, A. U., Saboor, A., Hussain, A., Sadiq, S., & Mohsin, A. Q. (2014). Poverty assessment as a multidimensional socio-economic concept: the case of the Rawalpindi region in Pakistan. Asia Pacific Journal of Social Work and Development, 24(4), 238–250.
URL:<https://doi.org/10.1080/02185385.2013.844724> (გადამოწმებულია: 25.04.2025)
8. Michálek, A., & Podolák, P. (2004). Enlargement of the EU: Comparison of the member and accession countries from the point of view of selected demographic and socio-economic characteristics. Problemi na geografijata, 3–4, 3–21.
9. Verwiebe, R. (2024). Inequality in Europe. In: Jodhka, S.S., Rehbein, B. (eds) Global Handbook of Inequality. Springer, Cham.
https://doi.org/10.1007/978-3-031-32152-8_97 (გადამოწმებულია: 25.04.2025)

Economic growth, inequality and poverty: policy issues and challenges

Tengiz Verulava

Doctor of Medical Sciences, Professor, School of Business,
Caucasus University, tverulava@cu.edu.ge

KEY WORDS: Economic growth; level of inequality; poverty;

J.E.L. Classification: I38; O4

DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.03>

For Citation: Verulava T., (2025) Economic growth, inequality and poverty: policy issues and challenges. *Economic Profile*, Vol. 20, 1(29), p. 32-41. DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.03>

Summary

Economic growth, inequality and poverty are closely linked. Although economic growth can contribute to the increase in general well-being, increasing inequality often reduces the effectiveness of economic progress and increases the level of poverty.

The triangle model (poverty-growth-inequality triangle) developed by Bourguignon (2004) remains one of the most important theories in the analysis of developing economies. Its main advantage is the understanding of the interaction of growth and inequality as a determining factor in the dynamics of poverty. Economic growth is not enough to eliminate poverty if it is not evenly distributed. However, critics emphasize that the analysis of global poverty needs to take into account more complex factors, including the impact of education, financial stability, and economic cycles.

The Bourguignon Triangle model shows that poverty reduction is possible only when economic growth is distributed evenly across the population. Accordingly, economic policies should focus on the equitable distribution of income in order to achieve sustainable socio-economic development.

Reducing inequality and properly conducting socio-economic policies can be key factors in ensuring sustainable development. Governments should

implement policies that promote inclusive economic growth and reduce social inequality in order to create more sustainable and just societies.

The highest rates of economic growth are observed in relatively less developed countries (Michálek & Podolák, 2004). The countries that recorded economic growth of more than 100 percent belong to the Eastern European countries that had low GDP per capita before joining the European Union. These countries are: Romania, Lithuania, Bulgaria, Latvia, Slovakia, Estonia. According to experts, this was mainly related to cheap labor and a low initial economic position. On the other hand, the lowest GDP growth rates were observed in the countries of Southern Europe: Cyprus, Italy, Spain, Portugal, France and the United Kingdom.

Regional differences in income inequality are not as clear as the rate of GDP growth. Interestingly, the highest levels of inequality were observed in both countries with strong and weak economic growth. In 2015, the highest income inequality ratio was recorded in Romania (8.3), followed by Lithuania (7.5), Bulgaria (7.1), Spain (6.9), Latvia and Greece (both 6.5), Estonia (6.2), Portugal (6.0) and Italy (5.8) (Verwiebe, 2024).

The lowest levels of inequality were recorded in the Czech Republic and Slovakia (both 3.5), Finland and Slovenia (3.6), as

well as Belgium, the Netherlands and Sweden (3.8). It is noteworthy that Slovakia has simultaneously recorded both high economic growth and the lowest income inequality in the European Union.

The share of the EU population living below the poverty line is alarming, as it has been on an increasing trend. In 2009, this figure was 16.4 percent, and in 2023 it increased to 21 percent. This means that in 2023, almost 94.6 million EU citizens were at risk of poverty (Eurostat, 2024).

It is noteworthy that the goal of the "Europe 2020" strategy was to reduce this number by 20 million between 2010 and 2020, however, in reality, the number of people living in poverty has increased.

The most problematic countries are those with high levels of inequality. According to 2022 data, countries where at least 18 percent of the population lives below the poverty line include: Bulgaria (22.6%), Romania (23.4%), Greece (26.3%), Latvia (19.8%), Lithuania (19.3%), Estonia (18.6%). Income inequality is particularly high in these countries. For example, in Bulgaria in 2022 the Gini coefficient was 0.40, and in Romania - 0.38 (Fleck, 2024). In Georgia, the poverty rate has decreased over the past decade. The absolute poverty rate fell from 26.2% in 2013 to 15.6% in 2022. However, the relative poverty rate has remained stable and amounted to 19.8% in 2019-2023. It is worth noting that income inequality in Georgia is quite high. The Gini coefficient averaged 0.40 in 2013-2022, which means that income inequality is one of the highest in the region. According to these data, Georgia is among the countries where problems of poverty and income inequality are observed (Bakradze et al., 2023).

The poverty-growth-inequality triangle

model developed by Bourguignon (2004) remains one of the most important theories in the analysis of developing economies. Its main advantage is its understanding of the interaction between growth and inequality as a determinant of poverty dynamics. Economic growth is not sufficient to eradicate poverty if it is not distributed equitably. However, critics emphasize that the analysis of global poverty needs to take into account more complex factors, including the impact of education, financial stability and economic cycles. Reducing inequality and properly conducting socio-economic policies can be key factors in ensuring sustainable development. Governments should implement policies that promote inclusive economic growth and reduce social inequality in order to create more sustainable and just societies.

Reference:

1. Bakradze N, Basilidze S, Nurashvili N. (2023). household income and income inequality in georgia (2013-2022). PMC Research.
URL:https://pmcresearch.org/publications_file/aa6d65095cbba022e.pdf (Verified 25.04.2025)
2. Bourguignon, F. (2004), 'The poverty-growth-inequality triangle', The World Bank Policy Research Working Paper, 28102.
3. Chemli, L., & Smida, M. (2013). Interaction between Poverty, Growth, and Inequality during the Crisis: A Panel Data Study. International Journal of Economics and Finance, 5, 120.
URL:<https://doi.org/10.5539/ijef.v5n5p120> (Verified 25.04.2025)
4. Eurostat. Living conditions in Europe - poverty and social exclusion, June 2024.
URL:<https://ec.europa.eu/eurostat/statistics->

- [explained/index.php?title=Living_conditions_in_Europe_-_poverty_and_social_exclusion](#) (Verified 25.04.2025)
5. Fleck, A. How Many People Are at Risk of Poverty in Europe?. Aug 14, 2024. Statista.
URL:<https://www.statista.com/chart/30411/share-of-people-at-risk-of-poverty-or-social-exclusion/> (Verified 25.04.2025)
 6. Francisco Ferreira & Maria Ana Lugo, 2012. "Multidimensional poverty analysis: Looking for a middle ground," Working Papers 251, ECINEQ, Society for the Study of Economic Inequality.
 7. Khan, A. U., Saboor, A., Hussain, A., Sadiq, S., & Mohsin, A. Q. (2014). Poverty assessment as a multidimensional socio-economic concept: the case of the Rawalpindi region in Pakistan. *Asia Pacific Journal of Social Work and Development*, 24(4), 238–250.
URL:<https://doi.org/10.1080/02185385.2013.844724> (Verified 25.04.2025)
 8. Michálek, A., & Podolák, P. (2004). Enlargement of the EU: Comparison of the member and accession countries from the point of view of selected demographic and socio-economic characteristics. *Problemi na geografijata*, 3–4, 3–21.
 9. Verwiebe, R. (2024). Inequality in Europe. In: Jodhka, S.S., Rehbein, B. (eds) *Global Handbook of Inequality*. Springer, Cham.
https://doi.org/10.1007/978-3-031-32152-8_97 (Verified 25.04.2025)

მცირე და საშუალო ბიზნესის ციფრული ტრანსფორმაცია, შესაძლებლობები და გამოწვევები

როინ თათეშვილი

ეკონომიკის დოქტორი, სამცხე-ჯავახეთის

სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი, rointateshvili@gmail.com

საკვანძო სიტყვები: მცირე ბიზნესი; ციფრული ტექნოლოგია; ინტერნეტ მარკეტინგი; ბიზნეს ინოვაციები; ბიზნეს მოდელი.

J.E.L. Classification: M21; O3

DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.04>

ციტირებისთვის: თათეშვილი რ., (2025) მცირე და საშუალო ბიზნესის ციფრული ტრანსფორმაცია, შესაძლებლობები და გამოწვევები. ეკონომიკური პროფილი, ტ. 20, 1(29), გვ. 42-51. DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.04>

ანოტაცია. ციფრული ტრანსფორმაცია თანამედროვე ბიზნესისთვის ერთ-ერთ ყველაზე აქტუალურ გამოწვევას და შესაძლებლობას წარმოადგენს. აღნიშნული სტატია განიხილავს მცირე და საშუალო ბიზნესის (SME) ციფრული ტრანსფორმაციის შესაძლებლობებსა და გამოწვევებს საქართველოს კონტექსტში და ადარებს მათ ევროპის ქვეყნების გამოცდილებას. სტატიაში მოცემულია საქართველოს მცირე და საშუალო ბიზნესების ციფრული განვითარების ტენდენციების ანალიზი, კვლევითი მონაცემები და ქეის სტადიები, რომლებიც ასახავს წარმატებული ციფრული სტრატეგიების დანერგვის მაგალითებს.

კვლევა ეფუძნება შერეულ მეთოდოლოგიას, რომელიც მოიცავს ლიტერატურის მიმოხილვას, რაოდენობრივი და ხარისხობრივი კვლევის მეთოდებს. საქართველოს მაგალითზე განხილული ქეისები მოიცავს წარმატებულ ინიციატივებს, როგორცაა ონლაინ კომერციის პლატფორმების შექმნა და ციფრული მარკეტინგის სტრატეგიების დანერგვა, რამაც ხელი შეუწყო ბიზნესების საერთაშორისო ბაზარზე გასვლას და გაყიდვების ზრდას.

სტატია ხაზს უსვამს სახელმწიფო მხარდაჭერის აუცილებლობას ციფრული ეკოსისტემის განვითარების მიმართულებით, რაც გულისხმობს ფინანსური სუბსიდიების უზრუნველყოფას და ტექნოლოგიური განათლების ხელშეწყობას. ასევე, განიხილება საერთაშორისო გამოცდილების გათვალისწინების მნიშვნელობა, რომელიც საქართველოს მცირე და საშუალო ბიზნესს საშუალებას მისცემს არა მხოლოდ ადგილობრივ, არამედ გლობალურ ბაზრებზეც წარმატებით პოზიციონირდეს.

შესავალი

ციფრული ტრანსფორმაცია დღევანდელ ეკონომიკურ რეალობაში ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი და აქტუალური თემაა, რომელიც ბიზნესს კონკურენტული უპირატესობის შენარჩუნებასა და ბაზარზე ადგილის დამკვიდრებაში ეხმარება (ნიკოლაშვილი, 2022). იგი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მცირე და საშუალო ბიზნესისთვის (SME), რადგან ციფრული ტექნოლოგი

ების გამოყენება მათ საშუალებას აძლევს გაუმკლავდნენ რესურსების ნაკლებობას, გაიზარდონ და განავითარონ ინოვაციური სტრატეგიები (Rogers, 2016). გლობალიზაციის პროცესების გაღრმავება და ციფრული ტექნოლოგიების სწრაფი განვითარება ბიზნეს ორგანიზაციებს ახალ შესაძლებლობებს სთავაზობს (European Commission, 2023). ციფრული ტრანსფორმაცია არ არის მხოლოდ ტექნოლოგიური გაუმჯობესება - ეს არის ბიზნეს მოდელის ცვლილება,

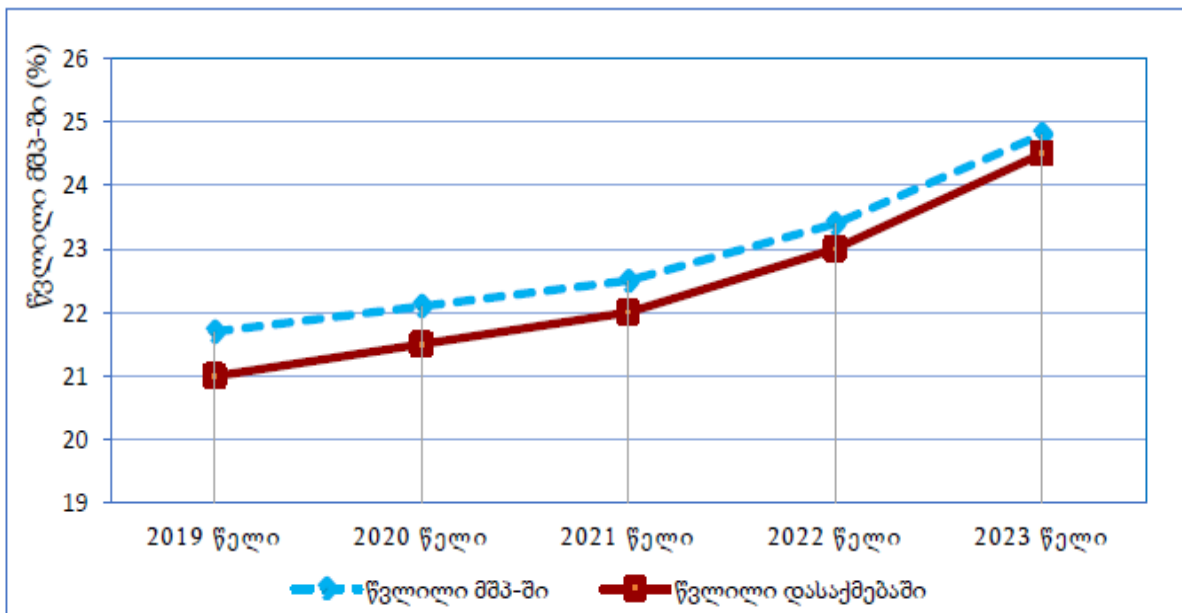
რომელიც ბიზნესებს საშუალებას აძლევს უფრო ეფექტურად მართონ ოპერაციები, გაზარდონ პროდუქტიულობა და უკეთ მოერგონ სწრაფად ცვალებად ბაზარს (Brynjolfsson & McAfee, 2014).

მცირე და საშუალო ბიზნესი მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებაში (საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, 2023). 2019-2023 წლების განმავლობაში საქართველოში SME-ს წილი მშპ-ში გაიზარდა 21%-დან 24.5%-მდე, ხოლო დასაქმებაში მათი წილი გაიზარდა 42%-დან 45.5%-მდე. ეს ტენდენცია მიუთითებს ამ სექტორის მნიშვნელობაზე და მის მზარდ როლზე

ქვეყნის ეკონომიკის სტრუქტურულ გაძლიერებაში. სექტორი წარმოადგენს დასაქმების ერთ-ერთ ძირითად წყაროს და უზრუნველყოფს ეკონომიკური აქტივობის დივერსიფიკაციას. მათი მოქნილობა და უნარი, სწრაფად მოახდინონ რეაგირება ბაზრის ცვლილებებზე, ამ ბიზნესებს ეკონომიკის მდგრადობისთვის მნიშვნელოვან ფაქტორად აქცევს (Porter, 2008). SME ასევე ხელს უწყობს რეგიონების განვითარებას, რადგან ისინი ხშირად ფუნქციონირებენ ქვეყნის სხვადასხვა ნაწილში, რაც ხელს უწყობს ადგილობრივი ეკონომიკის გაძლიერებას და არათანაბარი განვითარების შემცირებას (European Commission, 2023).

ნახაზი 1

მცირე და საშუალო ბიზნესის წვლილი მშპ-სა და დასაქმებაში (2019-2023)

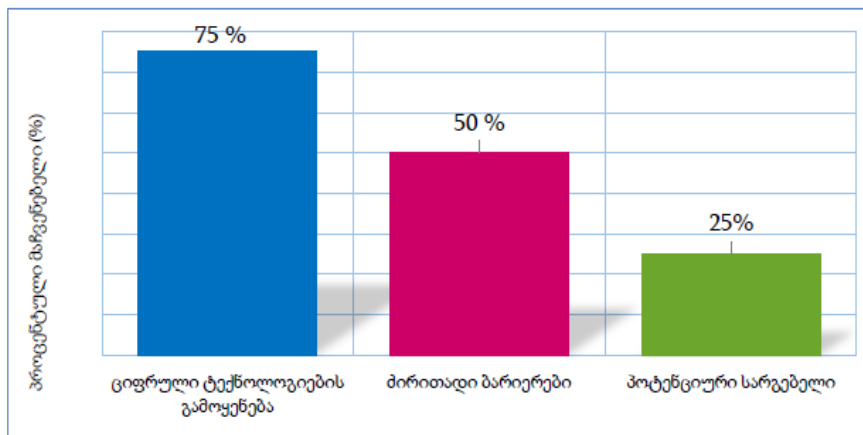

კვლევის მეთოდოლოგია

კვლევა დაფუძნებულია შერეული მეთოდოლოგიის გამოყენებაზე, რაც გულისხმობს როგორც რაოდენობრივი, ასევე ხარისხობრივი კვლევის მეთოდების ინტეგრირებას:

1. განხორციელდა ციფრული ტრანსფორმაციის შესახებ საერთაშორისო და ადგილობრივი კვლევების ანალიზი, რათა გამოიკვეთოს მისი ძირითადი ტენდენციები და გამოწვევები.

ნახაზი 2. ციფრული ტექნოლოგიების გამოყენების კვლევის შედეგები საქართველოს მცირე და საშუალო ბიზნესების წარმომადგენლებში

ქეისების ანალიზი: გამოკვლეულ იქნა საქართველოს რამდენიმე წარმატებული ბიზნესის მაგალითი, რომლებიც ციფრულ ტრანსფორმაციას აქტიურად ნერგავენ და აღწევენ შთამბეჭდავ შედეგებს.

➤ **ხელნაკეთი პროდუქციის ონლაინ მაღაზია**

ფონდი: ქართული ტრადიციული ხელნაკეთი ნივთების წარმოება
პრობლემა: ადგილობრივ ბაზარზე შეზღუდული ხელმისაწვდომობა და გაყიდვების დაბალი მაჩვენებელი.
გადაწყვეტილება: ბიზნესმა შექმნა ონლაინ პლატფორმა, რომელიც

2. კითხვარის გამოყენება: ჩატარდა ონლაინ კვლევა, რომელშიც მონაწილეობა მიიღო 150 მცირე და საშუალო ბიზნესის წარმომადგენელმა საქართველოდან.

კითხვარები მოიცავდა ისეთ თემებს, როგორიცაა ციფრული ტექნოლოგიების გამოყენების დონე, ძირითადი ბარიერები და პოტენციური სარგებელი.

საშუალებას აძლევს მომხმარებლებს შეუკვეთონ პროდუქცია მსოფლიოს ნებისმიერი წერტილიდან. სოციალური მედიის მარკეტინგის სტრატეგიის შედეგად მათ მოახდინეს ბრენდის ცნობადობის გაზრდა და გაყიდვების 50%-იანი ზრდა.

➤ **სოფლის მეურნეობის ელექტრონული პლატფორმა**

ფონდი: მცირე ფერმერთა გაერთიანება და ადგილობრივი პროდუქციის რეალიზაცია.

პრობლემა: ფერმერებისთვის რთული იყო პირდაპირ მომხმარებელთან დაკავშირება.

გადაწყვეტილება: შეიქმნა ციფრული პლატფორმა, რომელიც მომხმარებლებს სთავაზობს ადგილობრივი პროდუქტების ონლაინ შეკვეთას. შედეგად, ფერმერებმა მოიპოვეს ახალი მომხმარებლები და გააუმჯობესეს გაყიდვების პროცესები.

- ტურისტული მომსახურების კომპანია

ფონდი: ტურისტული მომსახურების პროვაიდერი.

პრობლემა: საერთაშორისო ტურისტების მოზიდვის სირთულე

გადაწყვეტილება: კომპანიამ დანერგა ელექტრონული ჯავშნის სისტემა და განავითარა SEO სტრატეგია, რაც ზრდის ვებგვერდზე ტრაფიკს. შედეგად, კომპანიამ გაზარდა უცხოური შეკვეთების რაოდენობა 40%-ით.

- ბუღალტრული მომსახურების ციფრული პლატფორმა

ფონდი: ბუღალტრული და ფინანსური მომსახურება მცირე ბიზნესებისთვის

პრობლემა: დოკუმენტაციის რთული და გაუმართავი პროცესები

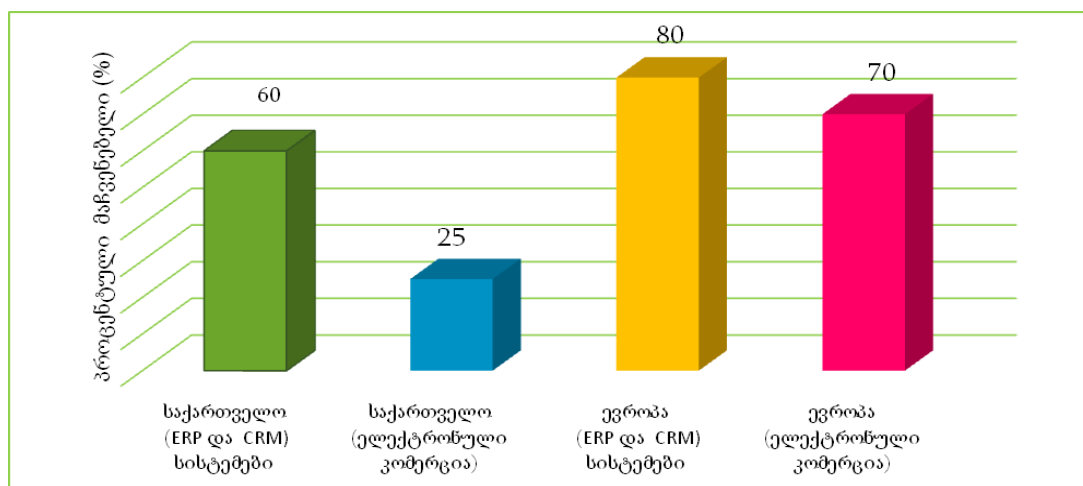
გადაწყვეტილება: ციფრული პლატფორმის დანერგვამ მოახდინა ფინანსური ანგარიშგების პროცესის ავტომატიზაცია, რაც მომხმარებლებს საშუალებას აძლევს მარტივად და დროულად მართონ ფინანსური ოპერაციები.

ეს ქეისები წარმოაჩენს ციფრული ტრანსფორმაციის პოზიტიურ გავლენას სხვადასხვა დარგში.

3. **შედარებითი ანალიზი:** საქართველოს მონაცემები შედარებულ იქნა ევროპის რამდენიმე ქვეყნის მონაცემებთან, რათა გამოვლენილიყო ტენდენციების მსგავსებები და განსხვავებები.

ნახაზი 3

მცირე და საშუალო ბიზნესის ციფრული ტექნოლოგიების (ERP, CRM სისტემები და ელექტრონული კომერცია) გამოყენების მაჩვენებლები საქართველოში და ევროპაში

ციფრული ტრანსფორმაციის შესაძლებლობები

1. ოპერაციული ეფექტიანობის ზრდა
ციფრული ტექნოლოგიების გამოყენება ხელს უწყობს ბიზნეს პროცესების ავტომატიზაციას, რესურსების ოპტიმიზაციას და ხარჯების შემცირებას. მაგალითად, ERP სისტემების დანერგვა ეხმარება კომპანიებს ოპერაციების მართვაში, რაც ამცირებს შეცდომების რისკს და აუმჯობესებს პროდუქტიულობას (Brynjolfsson & McAfee, 2014).

2. ახალი ბაზრების გახსნა

ელექტრონული კომერციის პლატფორმები მცირე ბიზნესებს საშუალებას აძლევს მოახდინონ გლობალური მასშტაბით ოპერირება, რაც ზრდის მათი გაყიდვების მოცულობას და კონკურენტუნარიანობას (European Commission, 2023).

3. მომხმარებელთა უკეთესი გამოცდილება

ციფრული ინსტრუმენტები, როგორცაა CRM სისტემები და მონაცემთა ანალიტიკა, ბიზნესს საშუალებას აძლევს უკეთ გაიგოს მომხმარებელთა ქცევა და მოთხოვნები, რაც აუმჯობესებს მომსახურების ხარისხს და ზრდის კლიენტების კმაყოფილებას (Porter, 2008).

4. ინტერნეტ მარკეტინგი და ციფრული კომუნიკაცია

ინტერნეტ მარკეტინგი არის ერთ-ერთი მთავარი ინსტრუმენტი, რომელიც ბიზნესს ეხმარება ეფექტურად მიაწვდინოს მომხმარებლებს ინფორმაცია პროდუქციისა და მომსახურებების შესახებ. სოციალური მედიის პლატფორმები, საძიებო სისტემის ოპტიმიზაცია

(SEO), ელექტრონული ფოსტით მარკეტინგი და ციფრული რეკლამები წარმოადგენს მძლავრ ინსტრუმენტებს, რომლებიც ზრდის მომხმარებელთა ჩართულობას და გაყიდვებს (Rogers, 2016).

ინტერნეტ მარკეტინგის როლი ციფრული ტრანსფორმაციის პროცესში

ინტერნეტ მარკეტინგი უზრუნველყოფს ბიზნესს არა მხოლოდ მომხმარებელთა სეგმენტების იდენტიფიცირებაში, არამედ მათთან მუდმივი კავშირის დამყარებაში. სოციალური მედიის პლატფორმები, როგორცაა Facebook, Instagram და LinkedIn, ქმნიან შესაძლებლობას ბიზნესებისთვის, რომ შეიმუშაონ მიზნობრივი რეკლამები, რაც ზრდის ROI (ინვესტიციის უკუგებას) (Brynjolfsson & McAfee, 2014). გარდა ამისა, ელექტრონული ფოსტის მარკეტინგი ეხმარება ბიზნესებს არსებულ მომხმარებელთა ბაზის შენარჩუნებაში, რაც გრძელვადიან ურთიერთობებს ამყარებს (European Commission, 2023). საძიებო სისტემების ოპტიმიზაცია (SEO) და მისი მნიშვნელობა: SEO არის ციფრული მარკეტინგის ერთ-ერთი ძირითადი ელემენტი, რომელიც ხელს უწყობს ბიზნესის ვებსაიტების ხილვადობას საძიებო სისტემებში. ეფექტური SEO სტრატეგია ზრდის ვებსაიტის ტრაფიკს და უზრუნველყოფს ბიზნესს უფრო მეტ პოტენციურ კლიენტთან კავშირს (Porter, 2008). მაგალითად, ევროკავშირის ქვეყნებში ბიზნესების 70%-ზე მეტი იყენებს SEO სტრა-

ტეგიებს, მაშინ როცა საქართველოში ეს მაჩვენებელი მხოლოდ 30%-ს შეადგენს. ამ ფოკუსის გაძლიერება ქართული ბიზნესებისთვის შეიძლება გახდეს მნიშვნელოვანი ნაბიჯი ციფრული კონკურენტუნარიანობის ზრდისკენ.

საქართველოში განსაკუთრებით აქტიური დარგებია ტურიზმი, ელექტრონული კომერცია და მომსახურების სექტორი. ეს სექტორები აქტიურად იყენებენ ციფრულ ტექნოლოგიებს, რათა გაზარდონ ოპერაციული ეფექტიანობა და მომხმარებელთა კმაყოფილება (კვანტალიანი, 2021). მაგალითად, ტურიზმის სფეროში ონლაინ ჯავშნების პლატფორმები და ელექტრონული გადახდების სისტემები მნიშვნელოვნად ამარტივებს მომხმარებელთა მომსახურებას (European Commission, 2023).

ძირითადი გამოწვევები

1. ფინანსური რესურსების ნაკლებობა

მცირე და საშუალო ბიზნესს ხშირად უჭირს ციფრული ტექნოლოგიების დაზღვევასთან დაკავშირებული ხარჯების დაფარვა. ეს განსაკუთრებით აქტუალურია განვითარებად ქვეყნებში.

2. ციფრული ცოდნის დეფიციტი

ტექნოლოგიური უნარ-ჩვევების ნაკლებობა ერთ-ერთი მთავარი ბარიერია ციფრული ტრანსფორმაციის პროცესში. თანამშრომლების გადამზადება და სწავლებაც დამატებით ხარჯებთან არის დაკავშირებული.

3. კიბერუსაფრთხოების რისკები

ციფრული ტრანსფორმაციის პარალელურად

იზრდება კიბერუსაფრთხოების რისკები, რაც ბიზნესის მონაცემების დაკარგვას ან ფინანსურ ზარალს იწვევს.

4. ინფრასტრუქტურული შეზღუდვები

ინტერნეტისა და ტექნოლოგიური ინფრასტრუქტურის არასაკმარისი განვითარება ხშირად მცირე ბიზნესებს კონკურენტული უპირატესობის მიღებას უშლის ხელს.

ციფრული ტრანსფორმაციის მდგომარეობა საქართველოში

საქართველოში მცირე და საშუალო ბიზნესისთვის ციფრული ტრანსფორმაცია ჯერ კიდევ საწყის ეტაპზეა. კვლევების მიხედვით, 2019 წელს მცირე ბიზნესის მხოლოდ 15%-მა გამოიყენა ციფრული პლატფორმები, ხოლო 2023 წლისთვის ეს მაჩვენებელი 30%-მდე გაიზარდა (საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, 2023). გარდა ამისა, იმავე პერიოდში, ელექტრონული კომერციის გამოყენების დონე გაიზარდა 10%-დან 25%-მდე, რაც პროგრესის მიუხედავად მიუთითებს არსებული ბარიერების არსებობაზე (კვანტალიანი, 2021). კვლევების მიხედვით, SME-ს 60%-ზე ნაკლები იყენებს ციფრულ ინსტრუმენტებს ოპერაციული პროცესების ავტომატიზაციისთვის.

საქართველოს კონტექსტში, მცირე და საშუალო ბიზნესების ციფრული ტრანსფორმაცია ძირითადად სოციალური მედიის პლატფორმებზეა ფოკუსირებული, რაც ხელს უწყობს ბრენდის

ცნობადობის გაზრდას. თუმცა, შედარებით ნაკლებად გამოიყენება საძიებო სისტემის ოპტიმიზაცია და სხვა ინტეგრირებული ციფრული ინსტრუმენტები, რაც ხელს უშლის მათი შესაძლებლობების სრულყოფილად გამოყენებას.

ევროპის ქვეყნების გამოცდილება ნათლად აჩვენებს, რომ ციფრული ტრანსფორმაციის წარმატებისთვის აუცილებელია ციფრული მარკეტინგის მრავალმხრივი სტრატეგიების დანერგვა და ციფრულ სისტემებში ინვესტიცია (Porter, 2008). ამ მიდგომების შემოტანა ქართულ ბიზნესში მათ კონკურენტუნარიანობას მნიშვნელოვნად გააძლიერებს. ევროპის ქვეყნებში, განსაკუთრებით სკანდინავიურ რეგიონებში, მცირე და საშუალო ბიზნესი აქტიურად იყენებს ციფრულ ტექნოლოგიებს (European Commission, 2023). მაგალითად, დანიაში და შვედეთში SME-ს 80%-ზე მეტი იყენებს ERP და CRM სისტემებს, რაც ოპერაციულ ეფექტიანობას და მომხმარებელთა მომსახურებას აუმჯობესებს (Rogers, 2016). ამის საწინააღმდეგოდ, საქართველოს ბიზნესები ძირითადად ფოკუსირებული არიან სოციალური მედიის გამოყენებაზე, ვიდრე ინტეგრირებულ ციფრულ სისტემებზე. ეს მიანიშნებს, რომ საქართველოს SME-ს ციფრული ტრანსფორმაციის სტრატეგია უფრო ფართო და კომპლექსური უნდა გახდეს.

წარმატების მაგალითები

1. ელექტრონული კომერციის წარმატებული შემთხვევა

ერთ-ერთმა ქართულმა მცირე საწარმომ, რომელიც ხელნაკეთი პროდუქციას აწარმოებს, შექმნა ონლაინ მაღაზია და სოციალური მედიის პლატფორმების გამოყენებით მოახდინა თავისი პროდუქციის პოპულარიზაცია. შედეგად, გაიზარდა როგორც გაყიდვების რაოდენობა, ასევე საერთაშორისო ბაზარზე ხელმისაწვდომობა.

2. ინტერნეტ მარკეტინგის ეფექტი

ტრადიციულმა რესტორანმა ციფრული მარკეტინგის ინსტრუმენტების დახმარებით გააძლიერა მომხმარებელთა ჩართულობა და გაზარდა შეკვეთების რაოდენობა, რაც პანდემიის დროს გადარჩენის საწინდარი გახდა.

რეკომენდაციები:

1. **სახელმწიფო მხარდაჭერა და სუბსიდიები** მთავრობამ უნდა უზრუნველყოს ფინანსური და საგანმანათლებლო მხარდაჭერა მცირე ბიზნესისთვის, რაც ხელს შეუწყობს მათი ციფრული ტრანსფორმაციის პროცესში ჩართვას.
2. **პარტნიორობა ტექნოლოგიურ კომპანიებთან** თანამშრომლობა ტექნოლოგიურ კომპანიებთან, რომლებსაც ციფრული ინსტრუმენტების განვითარებასა და დანერგვაში აქვთ გამოცდილება, მნიშვნელოვან დახმარებას გაუწევს მცირე ბიზნესს.

3. კონკრეტული სტრატეგიების შემუშავება ბიზნესებმა უნდა შეიმუშაონ ციფრული ტრანსფორმაციის ინდივიდუალური სტრატეგია, რომელიც მოიცავს კონკრეტულ მიზნებს, რესურსებს და გეგმას.

დასკვნა

ციფრული ტრანსფორმაცია მცირე და საშუალო ბიზნესისთვის მნიშვნელოვანი შესაძლებლობების წყაროა. საქართველოში არსებული გამოწვევების მიუხედავად, დადებითი ტენდენციები თვალსაჩინოა: ციფრული ტექნოლოგიების გამოყენება სტაბილურად იზრდება, განსაკუთრებით ისეთ დარგებში, როგორიცაა ელექტრონული კომერცია და მომსახურების სექტორი. თუმცა, კვლავ საჭიროა სახელმწიფო მხარდაჭერა, ფინანსური რესურსების ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესება და თანამშრომლების გადამზადება.

ევროპის ქვეყნების გამოცდილება ნათლად აჩვენებს, რომ ციფრული ტრანსფორმაციის წარმატებისთვის აუცილებელია მძლავრი ციფრული ინფრასტრუქტურა და ინტეგრირებული მარკეტინგული სტრატეგიები. საქართველომ უნდა გაითვალისწინოს ეს გამოცდილება და მეტი ინვესტიცია განახორციელოს ციფრულ ეკოსისტემაში. ციფრული ტრანსფორმაციის წარმატება დამოკიდებულია როგორც ბიზნესის

მზაობაზე, ასევე სახელმწიფო პოლიტიკაზე და საერთაშორისო პარტნიორებთან თანამშრომლობაზე. თუ ეს პროცესები სწორად მოეწყობა, საქართველოს მცირე და საშუალო ბიზნესი შეძლებს არა მხოლოდ ადგილობრივ, არამედ საერთაშორისო ბაზრებზეც წარმატების მიღწევას.

ლიტერატურა:

1. ნიკოლაშვილი, გ. (2022). ციფრული ტრანსფორმაციის გამოწვევები საქართველოში. თბილისი, ეკონომიკური კვლევების ინსტიტუტი.
2. კვანტალიანი, ი. (2021). მცირე და საშუალო ბიზნესების ციფრული სტრატეგიები. თბილისი, საქართველოს უნივერსიტეტი.
3. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (2023). ციფრული ეკონომიკის ტენდენციები. თბილისი, საქსტატი.
4. Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. New York: W.W. Norton & Company.
5. Rogers, D. (2016). *The Digital Transformation Playbook: Rethink Your Business for the Digital Age*. Columbia University Press.
6. European Commission (2023). *Digital Economy and Society Index (DESI) Report*. Brussels: European Commission. Retrieved from <https://digital-strategy.ec.europa.eu>
7. Porter, M. E. (2008). *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. Free Press.

Digital transformation is one of the most critical challenges and opportunities for modern businesses

Roin Tateshvili

PhD in Economics, Professor, Samtskhe-Javakheti State University,
rointateshvili@gmail.com

KEY WORDS: small business; digital technology; internet marketing; business innovation; business model.

J.E.L. Classification: M21; O3

DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.04>

For Citation: Tateshvili R., (2025) Digital transformation is one of the most critical challenges and opportunities for modern businesses. *Economic Profile*, Vol. 20, 1(29), p. 42-51. DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.04>

Summary

This article explores the opportunities and challenges of digital transformation for small and medium-sized enterprises (SMEs) in Georgia, comparing them with the experiences of European countries.

The article analyzes digital development trends among Georgian SMEs, presenting research data and case studies that highlight successful digital strategy implementations. The study employs a mixed-methods approach, incorporating a literature review as well as quantitative and qualitative research methods.

A 2024 survey of 150 SME representatives in Georgia reveals that the adoption of digital technologies remains relatively low, though a growing trend is evident. Key barriers include limited financial resources, a lack of digital skills, and infrastructure constraints.

Examples from European countries—particularly those in the Nordic region—demonstrate that the strategic integration of digital technologies into business operations significantly enhances productivity and competitiveness.

For instance, in Denmark and Sweden, over 80% of SMEs utilize ERP and CRM systems, leading to improved operational efficiency and higher-quality customer service.

The cases examined in the Georgian context highlight successful initiatives, such as the creation of online commerce platforms and the

implementation of digital marketing strategies, which have enabled businesses to expand into international markets and increase sales.

This article emphasizes the role of internet marketing in the digital transformation process. The use of social media platforms, SEO strategies, and email marketing not only helps businesses identify customer segments but also enables continuous engagement with them.

In conclusion, the article underscores the need for government support in developing a robust digital ecosystem, including financial subsidies and the promotion of technological education. It also highlights the importance of leveraging international experience, which can help Georgian small and medium-sized enterprises (SMEs) successfully position themselves in both local and global markets.

Thus, digital transformation remains a crucial opportunity for the economic development of Georgian businesses, with its successful implementation depending on strategic decision-making and business readiness.

Reference:

1. Nikolashvili, G. (2022). Challenges of Digital Transformation in Georgia. Tbilisi: Institute of Economic Research.
2. Kvantaliani, I. (2021). Digital Strategies of Small and Medium-Sized Businesses. Tbilisi: University of Georgia.
3. National Statistical Office of Georgia. (2023). Trends in the Digital Economy.

- Tbilisi: Geostat.
4. Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. New York: W.W. Norton & Company.
 5. Rogers, D. (2016). *The Digital Transformation Playbook: Rethink Your Business for the Digital Age*. Columbia University Press.
 6. European Commission (2023). *Digital Economy and Society Index (DESI) Report*. Brussels: European Commission. Retrieved from <https://digital-strategy.ec.europa.eu>
 7. Porter, M. E. (2008). *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. Free Press.

The impact of innovative financing mechanisms on the economic growth of Nigeria

Samuel Ojogbo

Ph.D., Senior Lecturer, University of Lagos,
Nigeria, sojogbo@unilag.edu.ng

Nzekwe Gerald Uchenna

Ph.D., PT Lecturer, University of Lagos,
Nigeria, gerald210uchenna@yahoo.com

Akinwande Akinpelu

PhD in view, University of Lagos,
Nigeria, wande@wabarsco.com

KEY WORDS: Innovative financing; crowdfunding; public-private partnerships; economic growth J.E.L. Classification: E44, G23, O40 DOI: https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.05
--

For Citation: Ojogbo S., Uchenna N., Akinpelu A., (2025) The impact of innovative financing mechanisms on the economic growth of Nigeria (in English). *Economic Profile*, Vol. 20, 1(29), p. 52-68. DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.05>

Abstract. *This study examines the impact of innovative financing mechanisms on economic growth in Nigeria, focusing on crowdfunding, public-private partnerships, venture capital investments, remittances, and foreign direct investment, alongside key macroeconomic variables such as trade openness, interest rate, and exchange rate. Using annual data from 1990 to 2023 and employing the Autoregressive Distributed Lag (ARDL) model, the study captures both the short-run and long-run dynamics between these financing mechanisms and economic growth. Findings reveal that crowdfunding has a significant positive impact on economic growth in both the short and long run, underscoring its growing importance as an alternative financing source that enhances entrepreneurial activity and capital formation. Conversely, public-private partnerships exhibit a significant negative effect on economic growth, highlighting the institutional, regulatory, and operational challenges that undermine their effectiveness in Nigeria. Exchange rate volatility significantly hampers economic growth, emphasizing the importance of exchange rate stability in fostering investor confidence and macroeconomic stability. Interest rates show a positive influence, suggesting that effective monetary policy can support economic growth. Remittances demonstrate limited long-run impact, largely due to their predominant use for consumption rather than productive investment. Foreign direct investment and venture capital investments do not exhibit significant long-run effects, underscoring the need for reforms that enhance the investment climate and foster linkages between foreign investors, domestic enterprises, and innovation ecosystems. The study recommends targeted policy actions to enhance the efficiency of innovative financing mechanisms, strengthen institutional frameworks, and promote financial innovation to maximize their developmental impact on Nigeria's economic growth.*

Introduction

Sustainable economic growth stands as the primary focus for both government officials and academics throughout developing economies including Nigeria. Modern economic discussions have increasingly focused on implementing new financing approaches as a significant development. Multiple financial innovations such as fintech and equity crowdfunding and

corporate venture capital drive economic development by expanding financial access and enabling investments and supporting entrepreneurship (Ozili, Ademiju, & Rachid, 2022; Sethi & Manocha, 2023). Nigeria requires non-traditional financing methods now more than ever since it faces unstable oil price markets and restricted fiscal capabilities and insufficient infrastructure (Arotile, 2022; Oyadeyi, 2024).

The development of innovative financing approaches represents an essential solution to fund shortages because small and medium-sized enterprises act as economic growth engines in Nigeria. The traditional financial service barriers prevent SMEs from accessing resources needed to create jobs and boost GDP even though these businesses drive substantial economic growth (Arotile 2022; Gibbons 2022). The financial technology industry has reshaped traditional credit and investment channels through its emergence as new alternative platforms. The digital lending platforms together with mobile banking services enhance financial access thus promoting economic growth and financial inclusion through their expanded services (Oyadeyi, 2024; Zhou, Zhu, & Luo, 2022). The adoption of fintech platforms demonstrates its ability to impact macroeconomic results including GDP expansion and income equality patterns (Sethi & Manocha, 2023).

Equity crowdfunding represents an important mechanism to gather resources which supports both new entrepreneurial businesses and infrastructure development projects. Traditional funding approaches differ from crowdfunding because it enables numerous investors to join forces and fund projects through this method (Yasar, 2021; Gibbons, 2022). The mechanism holds strong importance for Nigeria because its many potential entrepreneurs face restricted access to formal financial institutions. Through equity crowdfunding investors receive essential funding as well as market verification of projects that leads to additional investment and economic expansion (Gibbons, 2022; Hegeman & Sørheim, 2021).

Corporate venture capital (CVC) stands as an essential part of innovative financial

mechanisms. Through CVC established corporations gain access to promising startups mainly from cleantech and fintech sectors (Hegeman & Sørheim, 2021; Qamruzzaman et al., 2021). Organization investments in technology bring forth faster development of new methods while boosting operational efficiency which leads to sustained national economic expansion. The partnership between corporates and startups promotes essential elements for sustaining digital economy growth by enabling knowledge exchange and innovation distribution (Zhou, Zhu, & Luo, 2022; Oyadeyi, 2024).

Economic growth shows a direct relationship with financial inclusion that is made possible through innovative financing approaches. Ozili, Ademiju, and Rachid (2022) show that financial inclusion boosts economic participation because it gives marginalized people access to financial services. Individuals who gain access through financial inclusion can invest their funds into education and healthcare and entrepreneurship because these factors drive economic development (Nizam et al., 2020; Oyadeyi, 2024). Financial participation growth produces multiple economic effects that boost productivity and employment while raising life quality standards to support long-term economic expansion.

The support for green growth emerges from fintech innovations as they develop green financial initiatives. Zhou, Zhu, and Luo (2022) show that fintech platforms facilitate the financial capital movement to environmental projects that link sustainable development with economic growth. The study maintains heightened importance to Nigeria because its oil-based economy leads to environmental complications. The implementation of fintech technology by

Nigeria will lead to sustainable growth and eco-friendly economic development (Attah et al., 2024; Oyadeyi, 2024).

Financial mechanisms that bring innovative solutions create enduring economic value beyond their immediate financial benefits. These essential strategic mechanisms have established vital positions for decreasing poverty levels while creating human capital resources. Financial system technologies as described by Zameer et al. (2020) enhance how poverty alleviation resources reach their intended targets. Qamruzzaman et al. (2021) along with other researchers demonstrate how financial innovation establishes a dual relationship between human capital development and economic growth which requires complete economic planning systems.

This paper investigates through empirical methods the relationship between innovative financing methods and Nigerian economic development using time series data. The obtained results will guide both policy choices and strategic economic planning initiatives. A thorough Literature Review section follows the paper structure before introducing the subsequent sections. The paper then proceeds to the Methodology segment that explains the research design together with data sources and econometric analysis techniques. The Empirical Result section describes the analysis findings and the Discussion of Findings examines these results through the lens of existing literature and Nigeria's economic conditions. The final section of this document provides actionable policy solutions which utilize innovative financing approaches to build sustainable economic growth in Nigeria.

Literature Review

Theoretical Foundation

The study bases its foundation on Joseph

Schumpeter's (1934) Schumpeterian Theory of Economic Development. According to this theory innovation stands as the essential force which powers economic development. Schumpeter maintains that entrepreneurial operations backed by financial institutions create new forms of products and processes and financing approaches which break up established markets to drive economic development (Qamruzzaman et al., 2021; Oyadeyi, 2024). Financial institutions along with innovative financing mechanisms are necessary to supply capital for entrepreneurial ventures which create economic structural changes through these developments. Such financing mechanisms hold special importance in Nigeria's developing economy since traditional financing proves insufficient (Arotile 2022; Gibbons 2022).

This theory demonstrates how economic growth is enhanced through innovative financing methods that include fintech adoption combined with equity crowdfunding and corporate venture capital investments. Fintech innovations create expanded financial opportunities that help Nigerian SMEs and entrepreneurs (significant GDP contributors) obtain funding beyond traditional banking systems according to Ozili, Ademiju, & Rachid (2022) and Sethi & Manocha (2023). Digital lending platforms together with mobile banking services serve as essential tools for increasing financial inclusion and boosting investment which supports broader economic activities (Zhou, Zhu, & Luo, 2022; Oyadeyi, 2024).

Equity crowdfunding stands as a fundamental component that provides equal opportunities for various investors to support projects through limited funding areas (Yasar, 2021; Gibbons, 2022). The

mechanism enables entrepreneurial activities while promoting business expansion together with technological advancement. CVC investments enable innovation through their capability to unite established corporations with startups while sharing knowledge which drives productivity improvement (Hegeman & Sørheim 2021, Qamruzzaman et al. 2021). The investments serve as vital elements for the development of Nigeria's fintech and cleantech sectors because technological progress enhances long-term economic growth (Zhou, Zhu, & Luo, 2022).

The theory demonstrates how financial inclusion works as a key factor for economic growth. Through innovative financing methods that lower financial service restrictions the economy expands with more active participants which produces better productivity and generates new employment opportunities (Ozili, Ademiju, & Rachid, 2022; Nizam et al., 2020). The formal financial sector integrates underserved populations through Fintech platforms which leads to economic development. Financial innovations and entrepreneurial activities together drive economic growth within emerging economies such as Nigeria through the Schumpeterian framework (Oyadeyi 2024; Attah et al. 2024).

Empirical Review

Several studies have thoroughly investigated how innovative financing mechanisms influence economic growth. Adekunle, Tella, Subair, and Adegboyega (2022) conducted a study on African countries using panel data analysis to understand remittance effects on financial sector development from 1986 to 2017. The researchers discovered that remittances create a positive lasting relationship with financial development. The study by Paul

and Omeje (2022) analyzed remittance flows and health outcomes in Nigeria through VAR-Granger causality and impulse response function analysis. The authors found that personal remittances directly affected health spending through out-of-pocket payments yet changes in life expectancy and mortality rate promoted economic growth. The authors discovered that Nigeria's economic growth suffered adverse effects when remittance inflows experienced sudden changes.

John Orok and Udoka (2020) examined the impact of diaspora remittances on Nigeria's economic growth through an ex-post facto research design and OLS regression method. The researchers established a major connection between total remittances and GDP but workers' remittances demonstrated no meaningful impact. Afolabi (2022) conducted a study to evaluate the relationship between financial liberalization and trade openness on economic growth by utilizing DOLS estimation alongside Granger causality tests. The study demonstrated financial development and exchange rate and interest rate spread have direct effects on real GDP but trade openness together with financial development failed to produce significant results.

The study by Ehigiamusoe and Lean (2019) used ARDL bounds testing to analyze foreign capital inflows on Nigerian economic growth showing that portfolio investments were positive but loan inflows were negative. The research conducted by Keji (2021) demonstrated that human capital positively influences economic growth through vector autoregressive and Johansen techniques. The diagnostic tests demonstrated that the obtained results were solid and valid.

The research by Abdulkarim (2023) investigated investment and economic

growth in Nigeria through ARDL methodology and structural break stationarity tests. Long-term growth received positive impacts from private sector credit and domestic investment alongside economic liberalization but FDI and capital expenditure together with inflation rates created impediments to growth. Economic institutions established by diasporas were examined by Cummings and Gamlen (2019) for their ability to redirect migrant financial resources toward development activities in emerging markets. The research showed limited evidence which demonstrated that these institutions can boost migrant investment activities.

The study conducted by Iddris (2019) evaluated the crowdfunding impact on micro-enterprise innovation through both literature review and interviews with CEOs. The research findings demonstrated that business expansion depends heavily on funding democratization and marketing innovation together with pre-sell strategies. Neubert (2019) evaluated new crowdfunding approaches through crowdfinancing and initial coin offerings which he determined supported sustainable venture capital market expansion in developing economies.

Adeosun Shittu and Ugbede (2023) studied financing determinants for micro-entrepreneurs in informal settings to discover that credit history and asset-based financing strongly influenced formal financing selection but gender and network capability were most important for informal financing. Financial awareness emerged as the essential element which determines entrepreneurs' selection between formal and informal financing methods. These empirical investigations demonstrate how innovative financing tools drive economic growth by showing the importance of strategic policy

development for maximizing their sustainable development potential in Nigeria and other emerging economies.

Research Gaps

The research by Adekunle et al. (2022), Paul and Omeje (2022), John et al. (2020) and Abdulkarim (2023) and Afolabi (2022) and Ehigiamusoe and Lean (2019) and Keji (2021) and Cummings and Gamlen (2019) focused on remittances and foreign direct investment (FDI) as financing mechanisms for economic growth but neglected emerging alternatives such as crowdfunding (CFV), public-private partnerships (PPP) and venture capital investments (VCI). The research by Abdulkarim (2023) examined investment effects without studying alternative funding sources. Financial liberalization and foreign capital inflows were investigated by Afolabi (2022) and Ehigiamusoe and Lean (2019) yet these scholars failed to examine their relationship with trade openness (TOP), inflation rate (INF), interest rate (IR) and exchange rate (EXR). The research about financing innovations and macroeconomic stability relationships remains to be investigated according to Keji (2021) and Cummings and Gamlen (2019) and their human capital and diaspora engagement findings. The potential of crowdfunding was identified by Neubert (2019) and Iddris (2019) yet they did not provide empirical evidence regarding its use in Nigeria. Previous research analyzed data using OLS, ARDL and VAR traditional econometric techniques as documented in Adeosun et al. (2023) that restricted insights into variable interdependencies. The study's findings will become deeper by analyzing multiple financing methods through advanced econometric methods to understand economic growth.

Methodology

This study adopts an **ex post facto** research design to analyze the impact of innovative financing mechanisms on the economic growth of Nigeria. The ex post facto design is appropriate because it allows for the investigation of relationships between variables where manipulation of independent variables is not possible, as the data have already occurred. This design is particularly suitable for economic research that involves historical data analysis, providing insights into causality without experimental intervention. The choice of this design is further justified by its ability to handle macroeconomic data, enabling the examination of long-term impacts of financial innovations on GDP growth in Nigeria (Qamruzzaman et al., 2021). The

study utilizes annual time series data for Nigeria, spanning from 1990 to 2023. The data sources include the Central Bank of Nigeria (CBN) statistical bulletin, World Bank Development Indicators (WDI), National Bureau of Statistics (NBS), and reports from EFInA and the Nigerian Investment Promotion Commission (NIPC). These sources are credible and comprehensive, providing relevant macroeconomic indicators and financial innovation measures necessary for robust econometric analysis..

3.4 Model Specification

The econometric model used in this study is adapted from Qamruzzaman et al. (2021) and specified as follows:

$$GDP = F(FDI, CFV, PPP, VCA, REM, IR, EXR, TOP) \dots \dots \dots (1)$$

The econometrics form is written below:

$$GDPGR_t = \alpha_0 + \alpha_1 FDI_t + \alpha_2 CFV_t + \alpha_3 PPP_t + \alpha_4 VCI_t + \alpha_5 REM_t + \alpha_6 IR_t + \alpha_7 EXR_t + \alpha_8 TOP_t + \varepsilon_t \dots (2)$$

Where:

- GDPGR: GDP Growth Rate (Dependent Variable)
- FDI: Foreign Direct Investment Inflows (% of GDP)
- CFV: Crowdfunding Volume
- PPP: Public-Private Partnerships Investment
- VCI: Venture Capital Investments
- REM: Remittances (% of GDP)
- IR: Interest Rate (%)
- EXR: Exchange Rate (Naira/USD)
- TOP: Trade Openness (Exports + Imports as % of GDP)
- ε_t : Error term

Table 1: Variable Description and Measurement

Variable	Description	Measurement	Expected Sign
GDPGR	Economic Growth	Annual % change in GDP	Dependent
FDI	Foreign Direct Investment	% of GDP	Positive (+)
CFV	Crowdfunding Volume	Total annual crowdfunding (USD)	Positive (+)
PPP	Public-Private Partnerships Investment	Total annual PPP investments (USD)	Positive (+)
VCI	Venture Capital Investments	Total annual VC investments (USD)	Positive (+)

REM	Remittances	% of GDP	Positive (+)
IR	Interest Rate	Annual %	Negative (-)
EXR	Exchange Rate	Naira per USD	Negative (-)
TOP	Trade Openness	Exports + Imports as % of GDP	Positive (+)

Source: Researcher's Computations

Estimation Techniques and Diagnostic Tests

The analytical framework employs descriptive statistics to summarize the data, providing insights into the central tendency, dispersion, and distribution of the variables. Unit root tests, including the Augmented Dickey-Fuller (ADF) and Phillips-Perron (PP) tests, will be conducted to determine the stationarity properties of the series. The stationarity check is essential to avoid spurious regression results. Given the mixed order of integration expected in time series data, the ARDL bounds testing approach will be utilized to estimate the short-run and long-run dynamics among the variables. This technique is preferred for its ability to provide unbiased estimates irrespective of

whether the regressors are $I(0)$ or $I(1)$. Diagnostic tests will be conducted to ensure the robustness of the results. These tests include serial correlation tests (Breusch-Godfrey LM test), heteroskedasticity tests (Breusch-Pagan-Godfrey test), and normality tests (Jarque-Bera test). Additionally, the model's stability will be evaluated using CUSUM and CUSUMSQ tests. The Granger causality test will also be applied to determine the direction of causality between innovative financing mechanisms and economic growth. The combination of these econometric techniques and diagnostic checks will ensure reliable and valid results, providing insightful policy implications for Nigeria's economic growth trajectory.

Empirical Result

Table 2: Summary of Descriptive Statistics

	GDPGR	FDI_GDP	CFV	PPI	VCI	REM	TOP	EXR	ITR
Mean	4.246	1.295	9.068	1.025	2.547	3.319	30.508	161.970	18.604
Median	4.213	1.289	8.936	0.412	2.608	3.990	31.484	130.248	17.690
Maximum	15.329	2.900	18.950	4.462	5.007	8.334	66.397	670.780	31.650
Minimum	-2.035	-0.039	0.001	0.040	0.031	0.019	8.729	8.038	11.483
Std. Dev.	3.906	0.843	5.390	1.309	1.481	2.439	11.399	145.859	4.019
Skewness	0.500	0.169	0.091	1.558	-0.039	0.071	0.441	1.522	1.034
Kurtosis	3.487	1.887	1.882	3.840	1.932	1.775	4.311	5.651	4.795
Jarque-Bera	1.755	1.915	1.816	1.754	1.624	2.154	3.538	2.084	1.617
Probability	0.416	0.384	0.403	0.425	0.444	0.341	0.171	0.118	0.495
Observations	34	34	34	34	34	34	34	34	34

Source: Researcher's Computations

Table 2 presents the summary of descriptive statistics for the variables used in the study. The mean GDP growth rate (GDPGR) is 4.246%, with a standard deviation of 3.906,

indicating moderate fluctuations in economic growth over the period. The maximum recorded GDP growth rate is 15.329%, while the minimum is -2.035%, suggesting periods

of both high economic expansion and contraction.

Foreign direct investment as a percentage of GDP (FDI_GDP) has an average value of 1.295%, with a standard deviation of 0.843, implying relatively low but stable FDI inflows. The maximum and minimum values of 2.900% and -0.039% indicate variations in foreign investment over time. Crowdfunding volume (CFV) shows a mean of 9.068, with a high maximum of 18.950 and a minimum of 0.001, reflecting the disparity in crowdfunding activities.

Public-private partnership investment (PPI) has a mean value of 1.025, a standard deviation of 1.309, and a maximum of 4.462, demonstrating significant fluctuations. Venture capital investment (VCI) records a mean of 2.547, with a standard deviation of 1.481, highlighting its variability. Remittances (REM), as a percentage of GDP, exhibit a mean of 3.319%, with a maximum of 8.334% and a minimum of 0.019%, suggesting differences in remittance inflows.

Trade openness (TOP), measured as the sum

of exports and imports as a percentage of GDP, has an average value of 30.508%, with a maximum of 66.397% and a minimum of 8.729%, indicating periods of high and low trade integration. The exchange rate (EXR) shows significant variation, with a mean of 161.970, a standard deviation of 145.859, and a maximum of 670.780, reflecting exchange rate volatility. Interest rate (ITR) has a mean of 18.604%, with a standard deviation of 4.019 and a maximum of 31.650%, highlighting variations in borrowing costs.

The skewness and kurtosis values indicate the distributional properties of the variables. Most variables exhibit moderate skewness, with PPI and EXR showing notable positive skewness, suggesting longer right tails. The Jarque-Bera test results and probability values suggest that the variables are approximately normally distributed, as their p-values exceed 0.05. Overall, these statistics provide insights into the central tendencies, dispersion, and distributional properties of the variables, forming a basis for further empirical analysis.

Table 3: Augmented Dickey-Fuller Unit root Stationarity Test

Variables	Test at Levels @5%			Test at 1 st difference@5%			Inference
	ADF statistic	t-statistic	Prob.*	ADF statistic	t-statistic	Prob.*	
GDPGR	-1.969	-2.968	0.298	-6.750	-2.934	0.000	I(1)
FDI	-1.940	-2.941	0.311	-4.499	-2.943	0.000	I(1)
CFV	-2.382	-2.941	0.153	-4.178	-2.943	0.002	I(1)
PPI	-1.342	-2.941	0.600	-5.322	-2.943	0.000	I(1)
VCI	-3.345	-2.941	0.010	-3.599	-2.943	0.011	I(0)
REM	-3.672	-2.941	0.004	-4.781	-2.943	0.001	I(0)
TOP	-2.774	-2.941	0.072	-6.674	-2.943	0.000	I(1)
ITR	-3.833	-2.941	0.454	-4.069	-2.943	0.003	I(1)
EXR	-3.795	-2.941	0.816	-5.846	-2.943	0.000	I(1)

Source: Researcher's Computations

The table 2 presents the results of the Augmented Dickey-Fuller (ADF) unit root test, conducted to assess the stationarity properties of the variables. At levels, the majority of the variables, including GDP growth rate (GDPGR), foreign direct investment (FDI), crowdfunding volume (CFV), public-private partnership investment (PPI), trade openness (TOP), interest rate (ITR), and exchange rate (EXR), fail to reject the null hypothesis of non-stationarity at the 5% significance level, indicating the presence of unit roots in these series.

However, upon first differencing, all these variables become stationary, signifying that they are integrated of order one, $I(1)$. This confirms that these variables follow a difference-stationary process, which is essential for avoiding spurious regression results in time-series analysis.

Interestingly, venture capital investment (VCI) and remittances (REM) exhibit stationarity at levels, indicating they are integrated of order zero, $I(0)$. This suggests that these two financing mechanisms do not exhibit trends requiring differencing, thus maintaining stable statistical properties over time.

The stationarity results confirm the mixed order of integration among the variables, which supports the suitability of employing econometric techniques capable of accommodating both $I(0)$ and $I(1)$ variables, such as the Autoregressive Distributed Lag (ARDL) bounds testing approach for cointegration analysis. This approach ensures the robustness of subsequent estimations and inferences regarding the relationships between innovative financing mechanisms and economic growth in Nigeria.

Table 3: Lag Order Selection Criteria

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-382.939	NA	0.352	24.496	24.908	24.632
1	-196.509	256.341	0.001	17.906	22.029*	19.273
2	-67.83	104.551*	0.001*	14.926*	22.759	17.523*

Source: Researcher's Computations

The results of the lag order selection criteria presented in Table 3 indicate that the optimal lag length for the model is two. This selection is based on the minimization of the Final Prediction Error (FPE) and Akaike Information Criterion (AIC), both of which

identified lag 2 as optimal. The selection of the appropriate lag length is essential for ensuring the reliability of model estimates, particularly in time series analysis, as it captures the dynamic structure and potential delayed effects among the variables.

Table 4: Bounds test

F-Bounds Test		Null Hypothesis: No levels relationship		
Test Statistic	Value	Signif.	$I(0)$	$I(1)$
F-statistic	9.097531	10%	1.85	2.85
K	8	5%	2.11	3.15
		2.50%	2.33	3.42
		1%	2.62	3.77

Source: Researcher's Computations

Table 4 reports the results of the bounds test for cointegration, which examines the existence of a long-run relationship among the variables. The calculated F-statistic of 9.097531 exceeds the upper critical bound (I(1)) value of 3.15 at the 5% significance level. This provides strong evidence to reject the null hypothesis of no levels relationship,

confirming the presence of a long-run equilibrium relationship among the variables. This result validates the appropriateness of the ARDL model for analyzing the impact of innovative financing mechanisms on economic growth in Nigeria, as it accommodates both I(0) and I(1) variables while identifying long-run dynamics.

Table 5: ARDL Error Correction Regression

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
long-run equqltion				
FDI	1.183	0.890	1.330	0.211
LCFV	22.946	3.607	6.362	0.000
LPPI	-6.266	1.230	-5.096	0.000
LVCi	2.272	1.630	1.394	0.191
REM	-0.786	0.404	-1.945	0.078
TOP	-0.089	0.060	-1.492	0.164
ITR	2.280	0.400	5.701	0.000
LEXR	-15.834	2.982	-5.310	0.000
C	-113.733	14.422	-7.886	0.000
Short-Run Equataion (ECM)				
D(FDI)	2.218	0.654	3.389	0.006
D(FDI(-1))	-3.578	0.490	-7.295	0.000
D(LCFV)	39.523	3.537	11.174	0.000
D(LCFV(-1))	3.078	0.313	9.823	0.000
D(LPPI)	-3.856	0.673	-5.728	0.000
D(REM)	0.333	0.246	1.351	0.204
D(REM(-1))	2.255	0.282	7.987	0.000
D(TOP)	0.140	0.033	4.285	0.001
D(TOP(-1))	0.201	0.040	5.067	0.000
D(ITR)	1.385	0.137	10.119	0.000
D(ITR(-1))	-1.393	0.159	-8.759	0.000
CointEq(-1)*	-1.512	0.118	-12.861	0.000
Model Diagnostics				
R-squared	0.909			
Adjusted R-squared	0.859			
Durbin-Watson stat	2.064			
Breusch-Pagan-Godfrey test	0.629(0.822>0.05			

Source: Researcher's Computations

Table 5 presents the results of the ARDL error correction regression, showing both the long-run and short-run dynamics between

innovative financing mechanisms and economic growth in Nigeria. In the long-run equation, crowdfunding volume (LCFV) has

a statistically significant positive effect on economic growth, with a coefficient of 22.946 ($p = 0.000$), indicating that an increase in crowdfunding volume contributes substantially to economic growth. Public-private partnership investment (LPPI), however, exerts a significant negative effect on economic growth, with a coefficient of -6.266 ($p = 0.000$), suggesting that inefficiencies in PPP investments may hinder growth. Exchange rate (LEXR) also shows a significant negative long-run impact (-15.834, $p = 0.000$), reflecting the adverse effect of exchange rate volatility on economic performance. Interest rate (ITR) positively affects economic growth (2.280, $p = 0.000$), highlighting the potential role of monetary policy in stimulating growth.

Foreign direct investment (FDI) and venture capital investment (LVCI) do not exhibit statistically significant long-run effects, with p -values of 0.211 and 0.191, respectively, implying that their impacts on economic growth may be more pronounced in the short run or dependent on other factors. Remittances (REM) also show a weakly significant negative long-run effect ($p = 0.078$), suggesting that remittance inflows may not directly contribute to productive economic activities.

In the short-run equation, several variables demonstrate significant impacts on economic growth. Both current and lagged changes in crowdfunding volume ($D(LCFV)$ and $D(LCFV(-1))$) show strong positive effects ($p = 0.000$), further reinforcing the critical role of crowdfunding in enhancing economic performance. Current changes in FDI ($D(FDI)$) positively influence economic growth ($p = 0.006$), although the lagged effect ($D(FDI(-1))$) is significantly negative

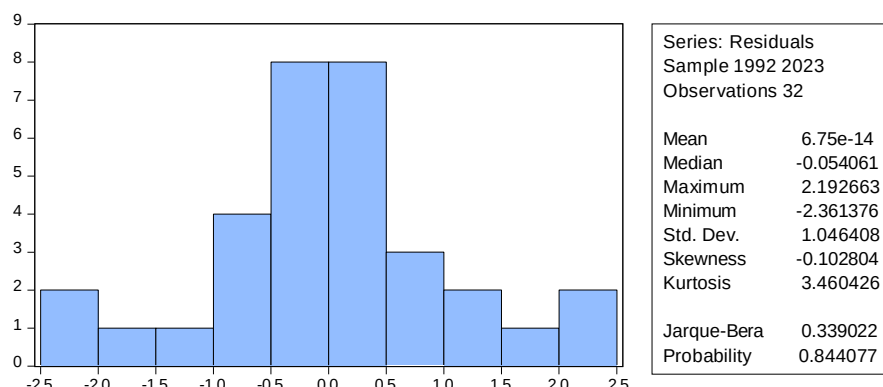
($p = 0.000$), indicating potential short-term volatility in FDI contributions.

Public-private partnership investment ($D(LPPI)$) maintains a negative short-run effect ($p = 0.000$), consistent with its long-run impact, highlighting challenges in PPP project execution. While current changes in remittances ($D(REM)$) are not significant ($p = 0.204$), lagged changes ($D(REM(-1))$) show a strong positive effect ($p = 0.000$), indicating that remittance inflows may influence growth with a time lag. Trade openness ($D(TOP)$) and its lag ($D(TOP(-1))$) both positively affect economic growth ($p = 0.001$ and $p = 0.000$), demonstrating that increased integration into global markets supports economic expansion.

The interest rate ($D(ITR)$) significantly boosts economic growth ($p = 0.000$), while its lagged value ($D(ITR(-1))$) has a significant negative effect ($p = 0.000$), suggesting that interest rate changes have both immediate stimulative effects and delayed contractionary impacts. The error correction term ($CointEq(-1)$) is highly significant and correctly signed (-1.512, $p = 0.000$), confirming the presence of a stable long-run relationship, with deviations from equilibrium being corrected at a fast pace of approximately 151% per period.

The model diagnostics indicate a high explanatory power, with an R -squared value of 0.909 and an adjusted R -squared of 0.859, demonstrating that the model captures approximately 86% of the variations in economic growth. The Durbin-Watson statistic of 2.064 suggests no evidence of serial correlation. The Breusch-Pagan-Godfrey test for heteroscedasticity returns a p -value of 0.822, indicating the absence of heteroscedasticity, further confirming the robustness of the model.

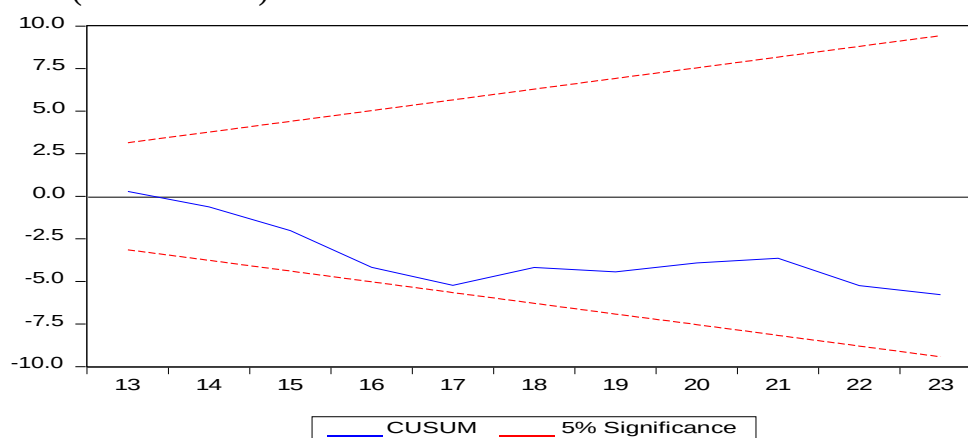
Normality Test

The normality test result indicates that the residuals from the model exhibit characteristics consistent with a normal distribution. The Jarque-Bera statistic is 0.339022 with an associated p-value of 0.844077, which is well above the conventional significance level of 0.05. This suggests that the null hypothesis of

normality cannot be rejected, indicating that the residuals are normally distributed. The histogram of residuals further supports this conclusion, showing a symmetrical distribution centered around zero, with minimal skewness (-0.102804) and a kurtosis value of 3.460426, which is close to the normal benchmark value of 3.

Stability Test (CUSUM Test)

The CUSUM test plot shows the cumulative sum of recursive residuals, providing insight into the structural stability of the estimated model. The blue line, representing the cumulative sum, remains well within the 5% significance bounds (the two red dashed lines) throughout the sample period. This indicates that the model's parameters are stable over time, with no evidence of structural breaks or instability. Together,

these diagnostic tests affirm that the estimated model is both statistically robust and structurally reliable, meeting the key assumptions of normality and parameter stability, which enhances the credibility of the model's estimates and inferences. Let me know if you want this included directly in your document.

Discussion of Findings

The ARDL Error Correction Model (ECM)

regression results deliver essential knowledge about the connection between innovative financing approaches and economic growth in Nigeria. Economic growth receives sustained positive effects from crowdfunding volume (LCFV) because crowdfunding acts as an essential mechanism to mobilize capital which drives productive economic activities. Neubert (2019) and Iddris (2019) both agree that crowdfunding possesses transformative power for innovation and entrepreneurial activity and economic expansion in emerging economies. Short-run analysis of crowdfunding volume changes demonstrates why this financing method should be used to bridge economic funding gaps in Nigeria. A significant negative influence emerged from Public-private partnership investment (LPPI) during the long-run period on economic growth. The difficulties faced in implementing PPP management in Nigeria continue to persist because of inadequate institutional structures combined with corruption and regulatory uncertainties and poor project delivery performance. The obstacles faced during private sector involvement in public infrastructure development limit the opportunities for public benefits. Abdulkarim (2023) supports this finding by showing that structural inefficiencies constrain the effectiveness of development investments in Nigeria's agenda.

The exchange rate variable (LEXR) has a substantial negative impact on long-run economic growth which demonstrates the damaging influence that currency rate volatility has on investment stability and overall macroeconomic stability. Afolabi (2022) discovered that substantial exchange rate variations impair productive investment activities and reduces economic operational

efficiency. Exchange rate instability elevates the expenses of importing capital while creating investment ambiguity among both domestic and foreign investors thus leading to economic performance deterioration. The study confirmed Interest Rate (ITR) as a fundamental positive growth factor which appeared both within short-term and extended periods. The data indicates that monetary policy efforts which better match interest rates to market conditions will lead to increased productive investments and capital development. Afolabi (2022) and Abdulkarim (2023) agree with the findings that financial development and proper interest rate management promote economic growth.

The lack of long-run significance between foreign direct investment (FDI) and economic growth in Nigeria raises crucial problems regarding the quality and sectoral allocation of FDI inflows together with their absorptive capacity. The research conducted by Ehigiamusoe and Lean (2019) supports these findings by showing Nigerian FDI growth limitations stem from inadequate policy environments and weak domestic and foreign industry relationships. The underdeveloped state of venture capital market in Nigeria prevents LVCI from creating meaningful long-run effects on economic growth. Neubert (2019) noted that emerging economies face three major venture capital market limitations which reduce broad-based economic growth: inadequate legal frameworks, weak investor protection and insufficient deal flow.

Studies indicate that remittance inflows produce small negative effects in the long run which suggests most incoming remittances fuel consumption instead of investment for growth. The research by Paul and Omeje (2022) supports these results as

they established that remittances help households but fail to foster long-term economic growth because they lack investment channels for entrepreneurial ventures or infrastructure development. The analysis revealed that Trade openness (TOP) did not establish a significant long-run effect but it demonstrated positive and significant short-run results. Short-term economic adjustments require dynamic external trade linkages yet they face long-term limitations from structural trade deficits combined with weak export diversification and susceptibility to external shocks. Afolabi (2022) supports this observation when he explains that trade openness by itself does not produce sustainable economic growth unless policy measures exist to strengthen export competitiveness and industrial development. The error correction term (CointEq(-1)) displayed a correct sign along with high significance which validated the enduring connection between variables. The obtained result validates the use of the ARDL model as a suitable framework for studying how innovative financing mechanisms impact economic growth (Afolabi, 2022; Abdulkarim, 2023).

Conclusion and Recommendation

This study examined the impact of innovative financing mechanisms on economic growth in Nigeria, with a particular focus on crowdfunding, public-private partnerships, venture capital investments, remittances, and foreign direct investment, alongside key macroeconomic variables such as trade openness, interest rate, and exchange rate. The findings revealed that crowdfunding plays a crucial role in enhancing economic growth, highlighting its potential as an alternative financing source that addresses funding gaps and supports entrepreneurial development. However, public-private partnership investments exhibited a negative effect on

economic growth, emphasizing the persistent institutional, regulatory, and operational inefficiencies that hinder the successful implementation of PPP projects in Nigeria.

The results also demonstrated that exchange rate volatility significantly undermines economic growth, reinforcing the need for policies that promote exchange rate stability to enhance investor confidence and economic planning. Interest rates were shown to positively influence economic growth, indicating that efficient monetary policy management can contribute to capital formation and economic development. Conversely, remittances, often heralded as a vital source of external financing, demonstrated limited long-run impact, reflecting the predominant use of remittances for consumption rather than investment.

The absence of significant long-run effects for foreign direct investment and venture capital investments underscores the need to strengthen the regulatory environment, improve the ease of doing business, and foster deeper linkages between foreign investments, domestic enterprises, and innovation ecosystems. Trade openness showed positive short-run effects, highlighting the importance of external trade in driving near-term economic adjustments, though structural barriers appear to limit its sustained long-term impact.

Based on these findings, the study offers the following recommendations. First, policymakers should prioritize regulatory reforms and capacity building to enhance the effectiveness of public-private partnerships, ensuring that projects deliver measurable developmental impacts. Second, given the positive role of crowdfunding, financial sector regulators should create enabling environments that promote crowdfunding platforms, protect investors, and increase awareness among entrepreneurs and SMEs. Third, monetary authorities should continue

to pursue exchange rate stability policies to foster macroeconomic stability and improve Nigeria's attractiveness to both domestic and foreign investors.

Fourth, efforts should be made to channel remittances towards productive investment, including through diaspora bonds and investment-linked financial instruments that encourage the use of remittances for entrepreneurial ventures and infrastructure development. Fifth, strengthening the venture capital ecosystem requires improving investor protection, fostering innovation clusters, and enhancing legal frameworks to attract both domestic and international venture capital investments. Finally, trade policy should focus on diversifying Nigeria's export base, enhancing product quality, and improving trade infrastructure to maximize the benefits of trade openness.

References

1. Abdulkarim, Y. (2023). A systematic review of investment indicators and economic growth in Nigeria. *Humanities and Social Sciences Communications*, 10(1), 1-13.
2. Abdulmalik, J., Olayiwola, S., Docrat, S., Lund, C., Chisholm, D., & Gureje, O. (2019). Sustainable financing mechanisms for strengthening mental health systems in Nigeria. *International Journal of Mental Health Systems*, 13, 1-15.
3. Adekunle, I. A., Tella, S. A., Subair, K., & Adegboyega, S. B. (2022). Remittances and financial development in Africa. *Journal of Public Affairs*, 22(3), e2545.
4. Adeosun, O. T., Shittu, A. I., & Ugbede, D. (2023). Disruptive financial innovations: the case of Nigerian micro-entrepreneurs. *Journal of Business and Socio-Economic Development*, 3(1), 17-35.
5. Afolabi, J. (2022). Financial development, trade openness, and economic growth in Nigeria. *Iranian Economic Review*, 26(1), 237-254.
6. Agbloyor, E. K., Abor, J. Y., Issahaku, H., & Adjasi, C. K. D. (2020). Finance and economic development: The role of the private sector. In *Contemporary Issues in Development Finance* (pp. 411-434). Routledge.
7. Akpan, E. S., Riman, H. B., & Mboto, H. W. (2011). Innovation financing, industrial production and the growth of Nigeria's non-oil exports. *African Journal of Science, Technology, Innovation and Development*, 3(1), 121-142.
8. Arotile, O. D. (2022). FinTech and Financial Inclusion in West Africa: Nigeria's SMEs Market. *International Journal of Multidisciplinary and Current Educational Research*, 4, 210-2018.
9. Attah, R. U., Garba, B. M. P., Gil-Ozoudeh, I., & Iwuanyanwu, O. (2024). Advanced financial modeling and innovative financial products for urban development: strategies for economic growth. *Int J Eng Res Dev*, 20(11), 1362-1373.
10. Cummings, M. E., & Gamlen, A. (2019). Diaspora engagement institutions and venture investment activity in developing countries. *Journal of International Business Policy*, 2, 289-313.
11. Ehigiamusoe, K. U., & Lean, H. H. (2019). Foreign capital inflows and economic growth in Nigeria: any nexus?. *Journal of African Business*, 20(4), 455-471.
12. Ezeanyej, C. I., & Ifeako, M. (2019). Foreign portfolio investment on economic growth of Nigeria: An impact analysis. *International Journal of Academic Management Science*

- Research*, 3(3), 24-36.
13. Gibbons, C. A. (2022). Equity Crowdfunding Economic Growth in African Countries: A Framework. *Case W. Res. J. Int'l L.*, 54, 447.
14. Hegeman, P. D., & Sørheim, R. (2021). Why do they do it? Corporate venture capital investments in cleantech startups. *Journal of Cleaner Production*, 294, 126315.
15. Iddris, F. (2019). The role of crowdfunding in promoting innovation in microenterprises in Africa. In *UCC Conference* (pp. 1-14).
16. John, J. I., Orok, A. B., & Udoka, C. O. (2020). Migrant remittances and economic growth: The Nigerian perspective. *International Journal of Scientific Engineering and Science*, 4(1), 52-57.
17. Keji, S. A. (2021). Human capital and economic growth in Nigeria. *Future Business Journal*, 7(1), 49.
18. Neubert, M. (2019). Funding innovations for sustainable growth in emerging markets. *International Journal of Economics and Finance*, 11(4).
19. Nizam, R., Karim, Z. A., Rahman, A. A., & Sarmidi, T. (2020). Financial inclusiveness and economic growth: New evidence using a threshold regression analysis. *Economic research-Ekonomska istraživanja*, 33(1), 1465-1484.
20. Ogbeide, S. O., & Obadeyi, J. (2023). Financial innovation mechanisms and economic progress: A review of literature. *Nigerian Journal of Banking and Financial Issues (NJBFI)*, 9(1).
21. Olufemi, A. O., Muritala, T. A., Yusuf, W. A., George, S., & Oyegoke, E. O. (2024). Financial intermediation and economic growth in Nigeria. *Journal of Law and Sustainable Development*, 12(6), e3797-e3797.
22. Oyadeyi, O. (2024). Banking innovation, financial inclusion and economic growth in Nigeria. *Journal of the Knowledge Economy*, 15(2), 7014-7043.
23. Ozili, P. K., Ademiju, A., & Rachid, S. (2022). Impact of financial inclusion on economic growth: review of existing literature and directions for future research. *International Journal of Social Economics*, 50(8), 1105-1122.
24. Paul, E. C., & Omeje, A. N. (2022). Remittance flows and health outcomes in Nigeria: implication for economic growth. *International Journal of Social Sciences Perspectives*, 11(2), 71-79.
25. Qamruzzaman, M., Jianguo, W., Jahan, S., & Yingjun, Z. (2021). Financial innovation, human capital development, and economic growth of selected South Asian countries: An application of ARDL approach. *International Journal of Finance & Economics*, 26(3), 4032-4053.
26. Sethi, P., & Manocha, R. (2023). Impact of Fintech Adoption on Select Macroeconomic Variables in India: An ARDL Approach. *IIMS Journal of Management Science*, 14(2).
27. Yasar, B. (2021). The new investment landscape: Equity crowdfunding. *Central Bank Review*, 21(1), 1-16.
28. Zameer, H., Shahbaz, M., & Vo, X. V. (2020). Reinforcing poverty alleviation efficiency through technological innovation, globalization, and financial development. *Technological Forecasting and Social Change*, 161, 120326.
29. Zhou, G., Zhu, J., & Luo, S. (2022). The impact of fintech innovation on green growth in China: Mediating effect of green finance. *Ecological Economics*, 193, 107308.

ინოვაციური დაფინანსების მექანიზმების გავლენა ნიგერიის ეკონომიკურ ზრდაზე

სამუელ ოჯოგბო

PhD, უფროსი ლექტორი, ლაგოსის უნივერსიტეტი,
ნიგერია, sojogbo@unilag.edu.ng

ნზეკვე გერალდ უჩენა

PhD, ლექტორი, ლაგოსის უნივერსიტეტი,
ნიგერია, gerald210uchenna@yahoo.com

აკინვანდე აკინპელუ

დოქტორანტი, ლაგოსის უნივერსიტეტი,
ნიგერია, wande@wabarsco.com

საკვანძო სიტყვები: ინოვაციური დაფინანსება; ქრუდფანდინგი; საჯარო-კერძო პარტნიორობა; ეკონომიკური ზრდა.

J.E.L. Classification: E44, G23, O40

DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.05>

ციტირებისთვის: ოჯოგბო ს., უჩენა ა., აკინპელუ ა., (2025) ინოვაციური დაფინანსების მექანიზმების გავლენა ნიგერიის ეკონომიკურ ზრდაზე (ინგლისურ ენაზე). ეკონომიკური პროფილი, ტ. 20, 1(29), გვ. 52-68. DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.05>

ანოტაცია. წარმოდგენილი კვლევა განიხილავს ინოვაციური დაფინანსების მექანიზმების გავლენას ნიგერიის ეკონომიკურ ზრდაზე. იგი ფოკუსირებულია ქრუდფანდინგზე, საჯარო და კერძო პარტნიორობაზე, სარისკო კაპიტალის ინვესტიციებზე, ფულად გზავნილებზე და პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებზე, ძირითად მაკროეკონომიკურ ცვლადებთან (ვაჭრობის ღიაობა, საპროცენტო განაკვეთი და გაცვლითი კურსი) ერთად. ნაშრომში გაანალიზებულია 1990-2023 წლების მონაცემები ავტორეგრესიული მოდელის (ARDL) გამოყენებით. კვლევა ასახავს როგორც მოკლევადიან, ისე გრძელვადიან დინამიკას ამ დაფინანსების მექანიზმებსა და ეკონომიკურ ზრდას შორის. კვლევამ აჩვენა, რომ პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები და სარისკო კაპიტალის ინვესტიციები არ ავლენს მნიშვნელოვან გრძელვადიან ეფექტს, რაც ხაზს უსვამს რეფორმების საჭიროებას, რომელიც აძლიერებს საინვესტიციო კლიმატს და ხელს უწყობს კავშირებს უცხოელ ინვესტორებს, ადგილობრივ საწარმოებსა და ინოვაციურ ეკოსისტემებს შორის. ნაშრომი რეკომენდაციას უწევს მიზანმიმართულ პოლიტიკას, რათა გაზარდოს ინოვაციური დაფინანსების მექანიზმების ეფექტიანობა, გააძლიეროს ინსტიტუციური ჩარჩოები და ხელი შეუწყოს ფინანსურ ინოვაციას, რათა მაქსიმალურად გაზარდოს მათი განვითარების გავლენა ნიგერიის ეკონომიკურ ზრდაზე.

Regional specifics of the Development of the Entrepreneurial Sector in Georgia**Irine Chanturidze**

Akaki Tsereteli State University

Guest Lecturer, irine.chanturidze@atsu.edu.ge**Keywords:** Regional politics; entrepreneurial sector; inequality;**J.E.L. Classification:** R11; M21DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.06>**For Citation:** Chanturidze I. (2025). Regional Specifics of the Development of the Entrepreneurial Sector in Georgia (In English), *Economic Profile*, 20, 1 (29), pp. 69–76. DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.06>

Annotation. *In recent decades, the development of the entrepreneurial sector in Georgia has been characterized by contradictions between territorial units. Since this period, one of the main directions of economic reforms carried out in the country has been to overcome the negative tendencies in the territorial entities, resulting from the economic crisis, to maximize the potential of the regions, to transform all spheres of economic activity, taking into account their specific features. The presented article discusses the difficulties faced by the entrepreneurial sector after independence. The study focuses on the regional specifics of the development of the entrepreneurial sector in Georgia. Based on calculations, regional differences in various indicators are presented and conclusions are drawn.*

Introduction

The regions of Georgia differ from each other in the number of entrepreneurship subjects, real wages, standard of living, additional cost, population density, unemployment rate, entrepreneurial environment and many other factors or indicators that determine the differentiation of the level of entrepreneurship development in these regions and create differences in territorial economic development.

After the collapse of the centralized economy, the necessity of implementing an active regional economic policy became evident. The main direction of this policy was to accelerate balanced socio-economic development across the country's territorial units. This was to be done through the full and rational use of local natural, production, and labor potential, as well as the economic traditions of the local population. The main activity target of these actions was to increase the population's production and labor activity, maximize employment, and ensure optimal levels in all regions (Indicative Plan, 2001:160).

Table 1

Key Indicators of Industrial Development by Administrative-Territorial Units of Georgia, 1994-1997 (Share, %)¹

Region	1994	1997
Tbilisi	21	31.5
Adjarian AR	7.7	4.7
Abkhazian AR	11.3	4.7
Guria	1.1	1.1
Imereti	17	10.3
Kakheti	1.2	2.4
Mtskheta-Mtianeti	2.5	2.0
Racha-Lechkhumi & Kvemo Svaneti	1.5	0.7
Samegrelo-Zemo Svaneti	3.4	3.3
Samtskhe-Javakheti	1.4	2.3
Kvemo Kartli	29.5	19.9
Shida Kartli	2.4	5.4

Source: Compiled by the author based on the statistical collection by the National Department of Statistics "Industry of Georgia 1985-1997", p. 79.

As the analysis shows, the disproportions in the levels of regional development were not as profound as those recorded in later decades.

¹ In 1997, the total share was balanced by Sakenergo (14.5%).

However, the share of the capital city of Tbilisi was gradually increasing.

Main Focus of the Research

The elimination of regional disparities and the convergence of development levels across the country's territorial units are key tasks of regional policy. Following the dissolution of the Soviet Union, political and socio-economic events in Georgia created various types of

regions, each with different levels of development and concentration of entrepreneurial activity (Chikhladze, 2021:57).

To describe the regional specificity of the entrepreneurial sector, several important indicators were selected by region and the capital: registered and active entrepreneurial entities, turnover, added value, and volume of investments in fixed assets.

Table 2

Registered and Active Entrepreneurial Entities by Region (as of January 1, 20205)

Region	Registered Entities	Active Entities	of which small enterprises	Share of active entities among registered (%)	Share of small enterprises among actives (%)
Tbilisi	472145	126376	101085	26,8	80,0
Adjarian AR	101932	31964	25887	31,4	81,0
Guria	23634	6365	5259	26,9	82,6
Imereti	127015	32070	26988	25,2	84,2
Kakheti	60138	15611	13193	26,0	84,5
Mtskheta-Mtianeti	20436	6147	5078	30,1	82,6
Racha-Lechkhumi & Lower Svaneti	9713	2900	2324	29,9	80,1
Samegrelo-Upper Svaneti	74278	18522	15555	24,9	84,0
Samtskhe-Javakheti	34673	10955	9377	31,6	85,6
Lower Kartli	75471	20378	16766	27,0	82,3
Lower Kartli	44664	12929	10754	28,9	83,2
Total	1044099	284217	232266	27,2	81,7

Source: Compiled by the author based on data from the National Statistics Office of Georgia (<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/326/sacarmota-statistikuri-gamokvleva>)

Unfortunately, the share of active economic entities out of registered ones is very low (27.2%) in the country, due to regional trends (see Table 2). In the regions, active entities make up only about 25-32% of registered ones. The highest rates are seen in Samtskhe-Javakheti and Adjara (31.4-31.6%),

which may be explained by the relatively small total number of entities and, in Adjara, by a recent surge in newly registered economic units due to heightened economic activity.

The lowest rates are in Tbilisi and Imereti (25.2% and 26.8%), largely due to the high number of registered businesses. Notably, the

vast majority of active entrepreneurial entities (80-85%) are small in size (with fewer than 50 employees and annual turnover not exceeding 12 million GEL).

A large portion (44%) of economically active entities is concentrated in the capital. Together with four other regions (Adjarian AR, Kvemo Kartli, Imereti, Samegrelo-Zemo Svaneti), they make up 81% of the total, while the remaining six regions account for just 19%.

In 2024, the total turnover in the entrepreneurial sector amounted to 22.3 billion GEL, with a growth rate of 109.1% compared to 2023. The highest growth was recorded in Tbilisi (110.2%) and the Kakheti region (115.1%). In

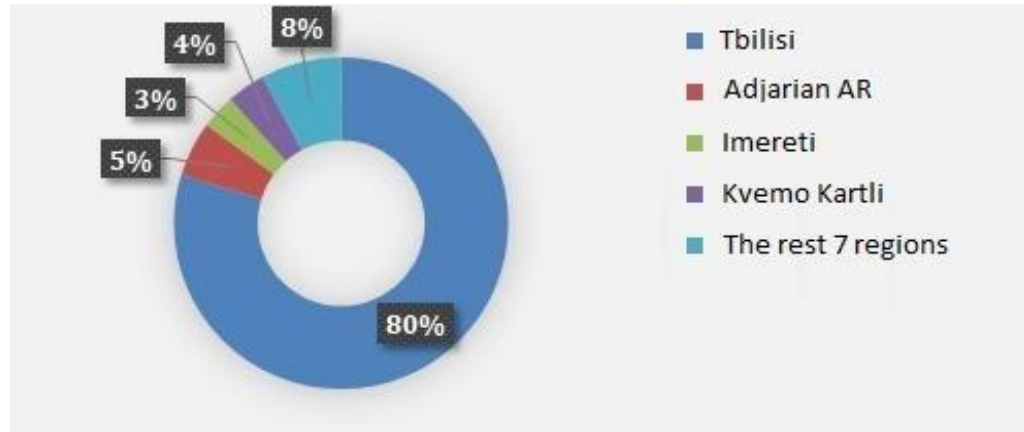
contrast, turnover declined in Racha-Lechkhumi and Kvemo Svaneti, Shida Kartli (95.8%), and Kvemo Kartli (97.7%) compared to the previous year.

The asymmetry in turnover is evident when looking at the share of each region in total turnover and the per capita turnover figures.

Four-fifths of the entire turnover in the entrepreneurial sector comes from Tbilisi, which shows the highest entrepreneurial activity. Along with Tbilisi, three other regions - Adjarian AR, Imereti, and Kvemo Kartli - account for 92% of turnover, while the remaining seven regions make up only 8% (see Figure 1).

Figure 1

Distribution of Turnover in the Entrepreneurial Sector by Region (% share, 2024)

Source: Compiled by the author based on data from the National Statistics Office of Georgia.

(<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/326/sacarmota-statistikuri-gamokvleva>)

The ratio between the highest and lowest monthly per capita turnover is 25:1 - Tbilisi at 11,780 GEL vs Racha-Lechkhumi and Kvemo Svaneti at 462 GEL. Excluding the capital, the ratio between the minimum and maximum is 6:1.

The level of entrepreneurial activity concentration in Tbilisi is so high that all other regions significantly fall below the national average (5,036 GEL per capita). For example, per capita turnover in Adjara is 1.8 times lower below the average, and in Racha-Lechkhumi and Kvemo Svaneti, it is 11 times lower.

In 2023, the total added value produced in the entrepreneurial sector amounted to 39.8 billion GEL, with a growth rate of 110.2% compared to 2022. The highest growth rates

(over 120%) were observed in four regions: Kakheti, Mtskheta-Mtianeti, Racha-Lechkhumi and Kvemo Svaneti, and Samegrelo-Zemo Svaneti). However, two regions showed a decline: Imereti and Kvemo Kartli (both at 75.6%).

Here too, a significant asymmetry is seen in the distribution of added value (see Figure 2). Tbilisi generates 70% of the entire added value in the entrepreneurial sector. Together with Adjara, Imereti, and Kvemo Kartli, these regions account for 87% of the total, while the remaining seven regions make up just 13%.

Figure 2

Distribution of additional cost in the business sector by region (share in %, 2023)

Source: Compiled by the author based on data from the National Statistics Office of Georgia.

(<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/326/sacarmota-statistikuri-gamokvleva>)

When analyzing the added value produced per active entity, as expected, Tbilisi leads (219,000 GEL), followed by Mtskheta-Mtianeti (137,000 GEL), and Adjarian AR (110,000 GEL). The high indicators in Tbilisi and Batumi are largely explained by the recent growth in economic activity and increased investments. In Mtskheta-Mtianeti, in addition to these factors, the small number of active entities also plays a role.

For the remaining 8 regions of Georgia, this indicator is quite low and does not exceed 95,000 GEL. The lowest figure was recorded in Racha-Lechkhumi and Kvemo Svaneti (26,000 GEL).

The concentration of added value in Tbilisi and three other regions has led to a negative deviation from the national average (140,000 GEL per entity) for all other regions.

In 2023, total investments in fixed assets in the entrepreneurial sector amounted to 7 billion GEL, with a growth rate of 120.4%

Figure 3

Distribution of investments in fixed assets in the business sector by region (share in %, 2023)

Source: Compiled by the author based on data from the National Statistics Office of Georgia

(<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/326/sacarmota-statistikuri-gamokvleva>)

compared to 2022.

High growth rates (above 120%) were recorded not only in the capital but also in four regions: Adjarian AR, Guria, Racha-Lechkhumi and Kvemo Svaneti, and Samtskhe-Javakheti. In contrast, a decrease in investment was observed in three regions: Imereti (72%), Samegrelo-Zemo Svaneti (88.2%) and Kakheti (78.4%).

A significant asymmetry is also observed in investments in fixed assets (see Figure 3). As usual, the capital accounts for the largest share (65%) of investments in fixed assets. Together with three other regions - Adjarian AR, Kvemo Kartli, and Samegrelo-Zemo Svaneti - this group covers 88% of all entrepreneurial sector investments in fixed assets, leaving only 12% for the other seven regions.

The analysis by active economic entities yielded some interesting results. Specifically, the highest average fixed asset investment per active entity - exceeding the national average of 25,000 GEL - was recorded in Tbilisi (36,000 GEL), Adjarian AR (28,000 GEL), and Mtskheta-Mtianeti (34,000 GEL). The relatively high economic activity in these regions explains these positive trends. In the case of Mtskheta-Mtianeti, Table 3

the smaller number of active entities also contributes.

The ratio between the highest and lowest values per entity, including Tbilisi, is 9:1. Excluding Tbilisi, the ratio is 8.5:1.

A generalization of the regional disparities discussed above can be found in the following table:

Ratio of Maximum to Minimum Values for Key Indicators of the Entrepreneurial Sector

	Indicator	Unit	Including Capital	Excluding Capital (Regions Only)
1	Active entities	Units	46.6	11.0
2	Turnover	Million GEL	1224.3	82.7
3	Turnover per capital monthly	GEL	25.5	6
4	Added value	Million GEL	363.3	46.0
5	Added value per active entity	Thousand GEL	8.3	5.2
6	Output	Million GEL	402.6	52.8
7	Investments in fixed assets	Million GEL	355.9	68.9
8	Investment per active entity	Thousand GEL	8.2	7.7

Source: Compiled by the author from data provided by the National Statistics Office of Georgia

(<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/195/biznes-sektori>)

A common indicator of regional economic development is the Economic Utilization Index (Ri), which measures the amount of distributed GDP per unit of area (km²). It is calculated using the following formula (Baratashvili et al., 2009):

$$R_i = \text{GDP}_r / S_r$$

Where:

Table 4

- Ri = Economic Utilization Index of the region
- GDP_r = Distributed GDP in the region
- S_r = Area of the region (in km²)

Regions' Area and Distributed GDP (2023)

Region	GDP (mln GEL)	Area (km ²)	Economic Utilization Index (mln GEL/km ²)
Adjarian AR	6,683.4	2,900	13.3
Guria	1,212.8	2,033.2	2.4
Imereti	5,518.9	6,414.7	10.9
Kakheti	3,538.0	11,375	7.0
Mtskheta-Mtianeti	1,909.6	5,606	3.8
Racha-Lechkhumi & Kvemo Svaneti	416.3	4,600	0.8
Samegrelo-Zemo Svaneti	3,828.7	7,468.2	7.6
Samtskhe-Javakheti	2,031.0	6,412.8	4.0
Kvemo Kartli	5,280.1	6,436.2	10.5
Shida Kartli	2,850.7	3,428.3	5.7

Source: Compiled by the author using data from the National Statistics Office of Georgia

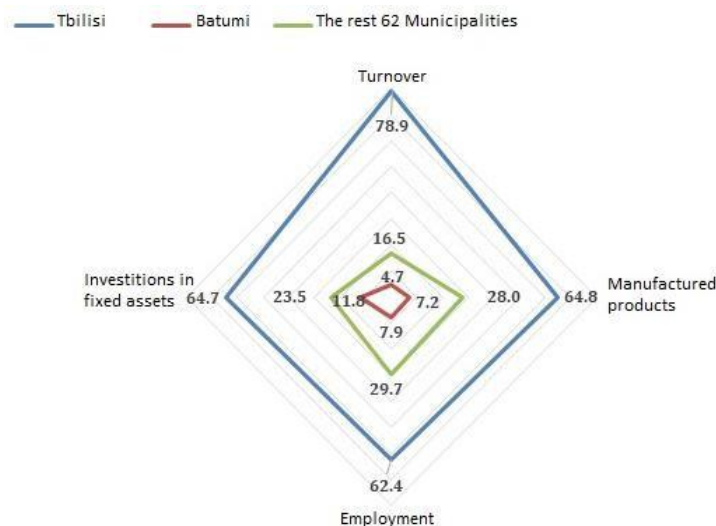
(<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/23/mtliani-shida-produkti-mshp>)

The highest Economic Utilization Index is found in Adjarian AR (13.3 million GEL/km²) and Imereti (10.9), while the lowest is in Racha-Lechkhumi and Kvemo Svaneti (0.8). The ratio between maximum and minimum values is 16.6.

The concentration of business activity in large municipalities - mostly self-governing cities - suggests that a large share of entrepreneurial activity is concentrated in these areas.

Figure 4

Comparison of Selected Entrepreneurial Sector Indicators Between Tbilisi and Batumi vs Other Municipalities

Source: Compiled by the author based on data from the National Statistics Office of Georgia (<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/195/biznes-sektori>)

78.6% of all employed persons in the business sector are located in self-governing cities, while the remaining municipalities employ 21.4%. Furthermore, 82.3% of investments in fixed assets are concentrated in self-governing cities (Figure 4).

Considering the increased economic activity and the upward trends in certain areas of entrepreneurial development in the last decade, we also presented a comparative illustration of indicators for Tbilisi and Batumi versus the rest of the municipalities. Naturally, this highlights significant differentiation in key indicators of the entrepreneurial sector.

Specifically, self-governing cities account for 88.1% of the total turnover in the entrepreneurial sector, while the remaining 11.9% is distributed across 59 other municipalities, which represent 92.2% of all municipalities.

These cities also generate 79.2% of the total output of the entrepreneurial sector, meaning nearly one-fifth of the output comes from the remaining municipalities.

Conclusion

1. As the analysis shows, in the early years following independence, the disparities in regional development levels were not as deep as those observed in subsequent decades. However, the share of the capital city (Tbilisi) has been steadily increasing.
2. A large portion (44%) of economically active entities is concentrated in the capital. Alongside four other regions, these entities comprise 81% of the total, while the remaining six regions account for only 19%.
3. Four-fifths of the entire turnover in the entrepreneurial sector is concentrated in Tbilisi, which also records the highest level of entrepreneurial activity. The level of

entrepreneurial concentration in the capital is so high that all other regions significantly lag behind the national average.

4. There is also significant asymmetry in investments in fixed assets - 65% of the total is invested in the capital. Along with three regions (Adjarian AR, Kvemo Kartli, and Samegrelo-Zemo Svaneti), this group accounts for 88% of all entrepreneurial sector fixed asset investments, leaving only 12% for the remaining seven regions.
5. An examination of the economic activity types in Georgia's regions revealed a relatively narrow range of sectors. For five regions, the dominant field is "Agriculture, Forestry, and Fishing" (accounting for 12-35% of activity). In the capital, almost a quarter (24.6%) of business activity is concentrated in "Wholesale and Retail Trade; Repair of Motor Vehicles and Motorcycles."
6. Self-governing cities are responsible for 88.1% of total turnover in the entrepreneurial sector, while the remaining 59 municipalities account for just 11.9%. These cities also produce 97.2% of the sector's output, with the rest contributing just over one-fifth.
7. Overcoming the negative trends brought about by economic crises in territorial units, and fully utilizing regional potential, will be impossible without encouraging balanced socio-economic development across all

areas.

8. Eliminating regional disparities, addressing the significant differentiation in key indicators of the entrepreneurial sector, and narrowing the development gap among Georgia's territorial units must become the primary objectives of regional policy.

References

1. Baratashvili E., Zarandia J., Abzalava A. (2009). Regionalism: Theory and Practice. Tbilisi
2. Chikhladze N. (2021). Theoretical and Practical Approaches to Regional Economic Policy. Kutaisi, "MBM Polygraph".
3. National Statistics Office of Georgia. Regional Statistics (Gross Domestic Product). URL: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/93/regionuli-statistika> (Revised: 25.04.2025).
4. National Statistics Office of Georgia. Business Sector Statistical Survey. URL: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/326/sacarmota-statistikuri-gamokvleva> (Revised: 25.04.2025).
5. State Department of Statistics of Georgia. Industry of Georgia, 1985–1997 (Statistical Reports). Tbilisi (1999).
6. Ministry of Economy, Industry, and Trade of Georgia. Indicative Plan for Georgia's Socio-Economic Development, 2001–2005. Tbilisi, (2001).

სამეწარმეო სექტორის განვითარების რეგიონული თავისებურებები საქართველოში

ირინე ჭანტურიძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,

მოწვეული ლექტორი, irine.chanturidze@atsu.edu.ge

საკვანძო სიტყვები: რეგიონული პოლიტიკა; სამეწარმეო სექტორი; უთანაბრობა;

J.E.L. Classification: R11; M21

DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.06>

ციტირებისთვის: ჭანტურიძე ი., (2025) სამეწარმეო სექტორის განვითარების რეგიონული თავისებურებები საქართველოში (ინგლისურ ენაზე). ეკონომიკური პროფილი, ტ. 20, 1(29), გვ. 69-76. DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.06>

ანოტაცია. ბოლო ათწლეულებში საქართველოში სამეწარმეო სექტორის განვითარება ტერიტორიულ ერთეულებში წინააღმდეგობებით გამოირჩეოდა. ამ პერიოდიდან ქვეყანაში განხორციელებული ეკონომიკური რეფორმის ერთ-ერთ მთავარ ვექტორს ქმნიდა ტერიტორიულ ერთეულებში ეკონომიკური კრიზისის შედეგად გამოკვეთილი უარყოფითი ტენდენციების დაძლევა, რეგიონებში არსებული პოტენციალის მაქსიმალურად გამოყენება და მათთვის დამახასიათებელი თავისებურებების გათვალისწინებით სამეურნეო საქმიანობის ყველა სფეროს გარდაქმნა.

საქართველოს რეგიონები ერთმანეთისაგან განსხვავდება სამეწარმეო სუბიექტების რაოდენობით, რეალური შრომის ანაზღაურებით, ცხოვრების დონით, წარმოებული დამატებული ღირებულებით, მოსახლეობის სიმჭიდროვით, უმუშევრობის დონით, სამეწარმეო გარემოთი და სხვა მრავალი ფაქტორით თუ მაჩვენებლით, რაც ამ რეგიონებში განაპირობებს მეწარმეობის განვითარების დონის დიფერენციას და წარმოშობს განსხვავებებს ტერიტორიულ ეკონომიკურ განვითარებაში.

წარმოდგენილ ნაშრომში განხილულია სამეწარმეო სექტორის სირთულეები დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ. კვლევის მთავარი აქცენტი გადატანილია საქართველოში სამეწარმეო სექტორის განვითარების რეგიონული სპეციფიკაზე, გაანგარიშებების საფუძველზე წარმოდგენილია რეგიონული უთანაბრობები სხვადასხვა მაჩვენებლების მიხედვით და მოტანილია დასკვნები.

ლიტერატურა

1. ბარათაშვილი ე., ზარანდია ჯ., აბრალავა ა., (2009) რეგიონალიზმი: თეორია და პრაქტიკა, თბილისი;
2. ჩიხლაძე ნ., (2021). რეგიონული ეკონომიკური პოლიტიკის თეორიული და პრაქტიკული მიდგომები. ქუთაისი, „მზმ პოლიგრაფი“.
3. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. რეგიონული სტატისტიკა (მთლიანი შიდა პროდუქტი). URL: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/93/regionuli-statistika> (გადამოწმებულია: 25.04.2025)
4. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. საწარმოთა სტატისტიკური გამოკვლევა. URL: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/326/sacarmota-statistikuri-gamokvleva> (გადამოწმებულია: 25.04.2025)
5. საქართველოს მრეწველობა 1985-1997 წლებში (სტატისტიკური კრებული). საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტი. თბ., 1999.
6. საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების 2001-2005 წლების ინდიკატური გეგმა. საქართველოს ეკონომიკის მრეწველობის და ვაჭრობის სამინისტრო. თბ., 2001.

Fintech – The Next Chapter of Banking

Mirza Khidasheli

Doctor of Business Administration, Professor of Central
University of Europe, Mirza.khidasheli@cue.edu.ge

Keywords: *Banking; Fintech; Financial Services*

J.E.L. Classification: **E3, E4, E5** DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.07>

For Citation: Khidasheli M., (2025) Fintech – The Next Chapter of Banking (in English). Economic Profile, Vol. 20, 1(29), p. 77-86. DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.07>

Annotation. *The swift development of financial technology, or fintech, has completely changed the financial services industry and created a new financial order where fintech is now a direct rival of traditional banks rather than a supplementary service. Fintech innovations first appeared as value-added services that improved traditional banking operations by utilizing technological advancements like online loans, digital payments, and simplified consumer interfaces. Without significantly changing their main business structures, these early innovations enabled banks to increase efficiency and broaden their service offerings. However, fintech companies started to provide end-to-end financial solutions that questioned traditional banking paradigms as they broadened their product offerings and tapped into cutting-edge technology like blockchain, artificial intelligence, and big data analytics. In addition to upending established income streams by reducing profit margins and market share, this competitive shift has prompted banks to reevaluate and develop their operational strategies. In a time of technological disruption and economic instability, the dynamic interaction between fintech innovations and conventional banking practices emphasizes the necessity of an integrated strategy where cooperation and competition coexist to improve financial inclusion and stability. In the end, the emergence of fintech as a strong rival demonstrates how digital innovation has revolutionized the financial services sector and heralds a change in perspective toward a more decentralized and technologically advanced financial ecosystem.*

Introduction

Banking – Fintech of old ages. The origins of banking are deeply rooted in the need to facilitate the clearing and settlement of monetary transactions, which became increasingly complex with the expansion of trade and commerce. In early economic systems, the limitations of barter and the inefficiencies of physical currency exchange led to the development of institutions capable of recording, verifying, and reconciling payments between parties (Kohn, 1999). Because banks adopted advanced money-holding and money-transfer techniques early on, they can be regarded as the first financial technology (fintech). These early financial organizations, which sprang from ancient moneylenders and merchants, were

innovative in that they allowed for safe wealth storage and sophisticated transactions that went beyond simple barter systems. For example, financial inventions like bills of exchange and promissory notes transformed the long-distance transfer of money in medieval Europe, allowing governments and merchants to operate more profitably and efficiently. In addition to streamlining economic activity, these advancements established the groundwork for contemporary digital financial services, proving that the core tenets of fintech—security, effectiveness, and innovation in financial intermediation—have a long history.

The main part

Medieval Italian city-states such as Venice and Florence saw the emergence of

early banks that acted primarily as clearinghouses, offsetting debits and credits among merchants to reduce the need for physical coin transfers (De Roover, 1948). Banks have historically played a key role in the development of financial technology, acting as early examples of what is now known as "fintech." The mechanisms of trade and banking were drastically altered during the medieval and early modern eras when several banks evolved from basic coin vaults to intricate clearinghouses. The need to reduce the dangers and inefficiencies of the actual transfer of coins—a laborious procedure that not only left riches vulnerable to possible theft but also resulted in high transportation expenses—was a major factor in this change.

The clearinghouse model's invention was important to this development. Merchants that had previously conducted business with actual coins started to switch to a system where banks kept thorough ledgers that documented debits and credits for their customers. Banks would offset these accounts, enabling merchants to pay off their debts through a system of mutual credits rather than exchanging cash. By significantly reducing the number of coins that had to be physically transported, this approach streamlined the transaction process overall and decreased the possibility of theft and loss. Banks increased trading partners' trust and the effectiveness of financial transactions by centralizing and standardizing account reconciliation.

One could consider this early type of financial intermediation to be the FinTech of its time. In the same way that contemporary fintech businesses use digital technologies to streamline asset management, risk assessment, and payment processing, traditional banks used organizational and

technological advancements to get around the restrictions placed on physical currency. These organizations were able to handle enormous networks of financial obligations with amazing accuracy by developing complex accounting systems and using standardized financial instruments like bills of exchange and letters of credit. These advancements established the foundation for modern financial procedures and showed that the fundamental tenets of fintech—innovation, effectiveness, and the ease of complicated transactions—have a long history.

These institutions played a foundational role in enabling trust-based exchanges by creating ledger systems and standardized procedures for transferring value, laying the groundwork for modern payment infrastructures. Over time, these functions expanded beyond simple clearing services to include deposit-taking and credit provision, yet the core infrastructural role of facilitating safe, efficient, and reliable monetary transactions remained central to banking's evolution (Neal, 2000). In this sense, banks began not merely as holders of money but as key nodes in the architecture of monetary circulation.

Additionally, the growth of more dynamic and interconnected economies was made possible by banks' function as clearinghouses. Banks helped to expand trade networks and integrate regional marketplaces by allowing merchants from many regions to conduct transactions without the constant physical transfer of cash. By enabling a quicker resolution of business disputes and a more effective distribution of resources, this in turn promoted economic growth. As banks started to establish procedures for evaluating merchant creditworthiness and handling defaults, the

clearinghouse model also brought about an early type of risk management, laying the groundwork for contemporary banking regulation and supervision.

A turning point in financial history, the conversion of banks into clearinghouses reflects the inventiveness of early technology. Banks improved the effectiveness and security of monetary transactions by replacing actual currency transfers with ledger-based accounting systems. They also established a strong basis for the intricate financial systems we now depend on. This historical viewpoint emphasizes the lasting impact of early financial developments as well as the ongoing interaction between economic growth and technological advancements.

From Complementary to Competitor. BigTech firms are “technology companies with an established presence in the market for digital services. They are firms that have successful digital platforms. In the U.S., they are firms like Amazon, Facebook, and Google; in China, it is firms like Alibaba and Tencent. The Chinese counterparts of the U.S. firms have already made big inroads in financial services markets—but the U.S. firms have not. The challenges for banks posed by the entry of BigTech into finance are quite different from the challenges posed by FinTech firms. The typical FinTech firm is a specialized firm that challenges a specific product line of banks. For instance, a credit FinTech firm aims to wrest market share from banks, typically in a specialized segment of the credit market. BigTech firms, by contrast, have the ability to challenge banks across a large number of product lines; in other words, they can lead a frontal assault as opposed to attacking niches. (Stulz M. René, 2019)

Due in large part to the extensive use

of digital platforms and mobile technology, China's financial ecosystem has seen an unparalleled explosion in FinTech developments. In addition to changing how consumers pay, businesses like Alipay and WeChat Pay have expanded the range of financial transactions. These platforms provide a comprehensive solution that meets the financial needs of both individuals and businesses by offering integrated services that range from wealth management and microloans to digital wallets and online payments (e.g., Emarketer, 2024). The security, effectiveness, and personalization of these services have been further improved by the smooth integration of blockchain technology, artificial intelligence, and big data analytics; this has increased customer trust and accelerated market penetration.

According to recent data, the Chinese fintech market was valued at about USD 4.59 trillion in 2024. By 2030, it is expected to have nearly doubled to USD 9.97 trillion, representing a 13.8% compound annual growth rate (CAGR) (Emarketer, 2024). This strong expansion goes beyond transaction services to include an ecosystem that facilitates digital lending, embedded finance, and alternative credit scoring methods. The growing percentage of transactions handled by FinTech platforms, which are progressively replacing traditional banking services that were previously the sole domain of financial institutions, is indicative of the disruptive influence.

The disparity is further accentuated by the slower pace of regulatory adaptation in many Western jurisdictions. Regulatory frameworks, which in some cases remain rooted in legacy financial practices, often impede the rapid deployment of innovative digital services (McKinsey & Company, 2023). Traditional banks also have to strike a

balance between risk management and innovation, which FinTech companies have done by using customer-driven design and incremental improvements. The inflexibility of traditional banking infrastructures has made them less adaptable to the digital demands of contemporary financial services as consumer preferences continue to favor online and mobile banking options.

In contrast to China's vibrant FinTech scene, traditional banks—especially those in the West—have found it difficult to keep up with changing customer demands and technology breakthroughs. These organizations' slow adoption of new digital technologies has been hampered by legacy systems and ingrained operational paradigms. Even though Western banks still have sizable client bases and market capitalization, they are far less able to offer flexible, user-focused digital transaction services than their FinTech competitors.

The contrasting scenarios in China and the West suggest that the global financial landscape is undergoing a fundamental shift. The success of Chinese FinTech platforms is driven by an ecosystem that supports rapid innovation, consumer adoption, and regulatory evolution. Meanwhile, Western banks, despite their established legacy and market strength, must now consider transformative strategies to compete effectively. These strategies may include significant investments in digital transformation, collaboration with FinTech startups, and the adoption of open banking principles that encourage greater interoperability and customer-centric service models (OECD, 2023).

In response, some traditional banks have attempted to develop their own fintech solutions; however, ventures like HSBC's Zing app have faced challenges in gaining

traction, highlighting the complexities banks encounter when competing with agile fintech firms (Financial Times, 2025). This evolving dynamic underscores the necessity for traditional banks to embrace technological advancements and consider strategic partnerships with fintech companies to navigate the rapidly changing financial ecosystem effectively.

Additionally, Revolut's ambition to become a leading market maker in trading foreign exchange and cryptocurrencies signifies fintechs' encroachment into domains traditionally held by major investment banks (Financial News, 2025).

The financial technology (fintech) sector has evolved from a supportive adjunct to traditional banking into a formidable competitor, reshaping the financial services landscape. Initially, fintech firms complemented banks by offering innovative solutions that enhanced existing services. However, as fintech companies expanded their offerings to include digital payments, lending, and wealth management, they began to encroach upon areas traditionally dominated by banks. This shift has intensified competition, compelling banks to innovate and adapt to retain their market positions. For instance, Revolut's entry into the Irish savings market with competitive interest rates attracted significant customer deposits, challenging incumbent banks despite their established presence (The Times, 2024).

The emergence of FinTech in China signifies a paradigm shift in financial transaction services worldwide as well as a competitive threat to established banking structures. Many traditional banks, particularly in the West, are finding it difficult to update their systems and satisfy changing customer demands as a result of

FinTech companies' significant market share, which they have gained because to their agility and inventiveness. To stay relevant in a global market that is becoming more competitive and driven by technology, Western financial institutions must embrace digital transformation.

The new chapter of Finance. Financial technology (fintech) has significantly transformed the financial services industry by reducing operational costs and enhancing stability, particularly during periods of economic uncertainty. By leveraging advanced technologies such as artificial intelligence (AI), blockchain, and cloud computing, fintech firms have streamlined processes, leading to lower transaction costs and increased efficiency. For instance, the adoption of cloud technology in banking operations has been shown to be cost-effective and flexible, facilitating consumer payments and customer relationship management (Cheng & Qu, 2020).

In the face of increasing political and economic unpredictability on a worldwide scale, financial technology, or FinTech, has become a force for stability and cost reduction as well as a contemporary counterpart to banks' long-standing function as catalysts for financial innovation. FinTech is rethinking the architecture and delivery of financial services in the digital age, much the way traditional banks did during the industrial period by introducing standardized lending, deposit-taking, and branch networks, which transformed commerce and financial intermediation. FinTech companies' capacity to lower transactional and operational costs via digital automation, real-time data processing, and scalable infrastructure is one of their main advantages. FinTech companies function

with leaner cost structures than conventional banks, which are limited by physical branches, antiquated core systems, and regulatory restrictions associated with institutional heritage. This allows more

Moreover, fintech innovations promote financial stability through the channels of AI, cloud technology, and data technology, as evidenced in a study analyzing data from 63 countries (Cheng & Qu, 2020). Additionally, fintech solutions provide cost-effective alternatives to traditional financial services, facilitating scalability and broader service reach, which is essential for extending financial services to underserved markets and fostering economic resilience (Senyo & Osabutey, 2020).

By bringing more resilient and inclusive service models, FinTech also makes a substantial contribution to the stability of the financial system. FinTech provides access to underprivileged people through peer-to-peer lending, mobile platforms, and decentralized finance (DeFi), especially in emerging nations and areas where traditional banking is not as well-established. This increased involvement lessens systemic vulnerabilities that might result from an over-reliance on a small number of powerful institutions and increases the diversity of financial ecosystems. RegTech advances, which simplify compliance and reporting procedures and allow for real-time oversight and speedier reactions to market stress, are another way that FinTech promotes regulatory transparency and stability. FinTech platforms frequently offer other avenues for safe transactions, cross-border payments, and currency hedging—functions that have historically been performed in unstable economic circumstances, such as

those marked by inflationary pressures, capital flow constraints, or geopolitical upheavals.

Importantly, FinTech reflects the revolutionary role that banks used to play by transforming financial services to satisfy the demands of a world that is changing. FinTech is driving the data-driven, networked economy by providing solutions that are suited to the needs of digital customers and flexible enterprises, much how banking breakthroughs from the 19th and 20th centuries made it possible for industrial capitalism to flourish. By doing this, it changes not just how financial services are technically delivered but also how finance is conceptualized, moving away from institutional rigidity and toward technological fluidity, from centralized control to dispersed access, and from static goods to adaptive platforms. Like banking institutions used to be, FinTech is a contemporary pillar of innovation, efficiency, and stability as the global financial landscape struggles with political upheavals, economic shocks, and technological changes.

However, it is important to acknowledge that while fintech offers numerous benefits, it also introduces new risks. For example, the increasing use of AI in financial services raises concerns about market concentration and potential systemic issues if these systems fail (Das, 2024). Therefore, while fintech contributes to cost reduction and enhanced stability, it is crucial for financial institutions and regulators to address these emerging risks to maintain a robust financial ecosystem.

Conclusions

The emergence of FinTech represents a turning point in the financial industry's development, echoing the revolutionary

innovation and upheaval that traditional banks once pioneered. Similar to the banking establishments that revolutionized trade and economic cooperation in the industrial and post-industrial periods, FinTech businesses have become trailblazers in the digital era, changing the way that financial services are obtained, provided, and used. Their creative application of blockchain, cloud computing, and artificial intelligence has made it possible to develop incredibly effective, scalable, and customer-focused systems. These platforms challenge banks' long-standing dominance in key areas, including payments, lending, asset management, and even regulatory compliance in addition to lowering costs and improving access. FinTech companies have started to take on roles that were previously thought to be limited to the banking sector, such as serving as credit intermediaries, payment facilitators, and even deposit alternatives through digital wallets and stablecoins, as financial services become more digital, decentralized, and integrated into everyday platforms.

This development signifies a paradigm shift in the composition and operation of financial intermediation, going beyond merely improving technology. FinTech now provides a more flexible and responsive model that better suits the needs of digitally native consumers, small businesses, and underbanked populations. Historically, traditional banks were the main nodes in the financial ecosystem, mediating capital flows, protecting assets, and promoting economic growth. This change is especially important in a time of unpredictable global economic conditions, when institutional efficiency and flexibility are critical. Although banks still play a crucial role in financial stability and regulation, their monopoly on financial

infrastructure is being challenged by highly specialized, flexible, and data-driven FinTech companies.

Important concerns regarding the financial system's resiliency and future identity are also brought up by this new rivalry. Although FinTech encourages efficiency and inclusivity, it may create new systemic risks if it continues to engulf traditional banking operations, particularly in the absence of comparable regulatory oversight or capital requirements. Therefore, striking a balance between encouraging innovation and maintaining macro-financial stability is a problem for regulators, policymakers, and financial institutions. Open banking, sandboxes, and public-private partnerships are examples of collaborative frameworks that can provide a compromise, enabling FinTech to thrive while maintaining the fundamental protections of the financial system.

All things considered, FinTech is both a disruptor and a successor to the banking legacy. It reflects the innovative role banks once played during previous economic changes, but it also portends a future in which the concept of financial intermediation itself is changing. FinTech and traditional banking's continuous convergence—and possible collision—is a defining characteristic of the next chapter in financial history and goes beyond simple market competition.

References

1. Cheng, X., & Qu, Y. (2020). FinTech and financial stability: Threat or opportunity? *Finance Research Letters*, 47, 102667. <https://doi.org/10.1016/j.frl.2021.102667> [last seen 05/04/2025]
2. Das, S. (2024, October 14). India cenbank chief warns against financial stability risks from growing use of AI. Reuters. <https://www.reuters.com/technology/artificial-intelligence/india-cenbank-chief-warns-against-financial-stability-risks-growing-use-ai-2024-10-14/> [last seen 05/04/2025]
3. De Roover, R. (1948). *Money, Banking and Credit in Mediaeval Bruges*. Harvard University Press.
4. Emarketer. (2024). Fintech market trends in China: Valuation and growth projections. Retrieved from <https://content-na1.emarketer.com/fintechs-secure-almost-half-new-checking-accounts> [last seen 05/04/2025]
5. Financial News. (2025, February 24). *Revolut wants to become the 'world's leading market maker' in challenge to Wall Street*. Retrieved from <https://www.fnlonon.com/articles/revolut-wants-to-become-the-worlds-leading-market-maker-in-challenge-to-wall-street-e35baff9> [last seen 05/04/2025]
6. Financial Times. (2025, February 2). *HSBC app was missing targets before bank ditched it*. Retrieved from <https://www.ft.com/content/d89030ac-4006-4f98-9b37-8ca976ea82cf> [last seen 05/04/2025]
7. Kohn, M. (1999). *Early history of financial institutions*. Dartmouth College Working Paper.
8. Mckinsey & Company. (2023). *How FinTech is reshaping the banking industry*. Retrieved from <https://www.mckinsey.com/industries/financial-services/our-insights/fintechs-a-new-paradigm-of-growth> [last seen 05/04/2025]
9. Neal, L. (2000). *The Rise of Financial Capitalism: International Capital Markets*

- in the Age of Reason. Cambridge University Press.
10. OECD. (2023). Competition in the digital financial services sector. Retrieved from <https://www.oecd.org/en/publications/competition-fintechs-and-open-banking> [last seen 05/04/2025]
11. Senyo, P. K., & Osabutey, E. L. C. (2020). Unearthing antecedents to financial inclusion through FinTech innovations. *Technovation*, 98, 102155. <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2020.102155> [last seen 05/04/2025]
12. Stulz M. René, (2019) - FinTech, BigTech, and the Future of Banking. *Journal of Applied Corporate Finance*. Volume 31, number 4, pp 86;
13. The Times. (2024, November 10). *Fintechs must navigate Irish bank savings maze*. Retrieved from <https://www.thetimes.co.uk/article/fintechs-must-navigate-irish-bank-savings-maze-nmkn9gk5b> [last seen 05/04/2025]

ფინანსური ტექნოლოგიები - ახალი პარაგრაფი საბანკო საქმის ევოლუციაში მირზა ხიდაშელი

ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორი, ევროპის ცენტრალური
უნივერსიტეტის პროფესორი, Mirza.khidasheli@cue.edu.ge

საკვანძო სიტყვები: საბანკო საქმე; ფინტექი; ფინანსური მომსახურება

J.E.L. Classification: E3, E4, E5

DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.07>

ციტირებისთვის: Khidasheli M., (2025) Fintech – The Next Chapter of Banking (in English). Economic Profile, Vol. 20, 1(29), p. 77-86. DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.07>

ანოტაცია. ფინანსური ტექნოლოგიების (FinTech) სწრაფმა განვითარებამ მთლიანად შეცვალა ფინანსური მომსახურების ინდუსტრია და შექმნა ახალი ფინანსური წესრიგი, სადაც Fintech ტრადიციული ბანკების პირდაპირ კონკურენტად იქცა. FinTech ინოვაციები ინიცირების ეტაპზე გამოჩნდა, როგორც საბანკო სერვისების ზედნაშენი, რომლებიც ტექნოლოგიური მიღწევების გამოყენებით აუმჯობესებდა ტრადიციული საბანკო ოპერაციების მოქნილობას. ამ ინოვაციებმა ბანკებს საშუალება მისცა გაეზარდათ ეფექტიანობა და გაეფართოვებინათ სერვისები. თუმცა, FinTech კომპანიებმა სექტორში შემოსვლის მომდევნო ეტაპზე დაიწყეს საკუთარი ფინანსური პროდუქტების წარმოება-მიწოდება. განვითარების აღნიშნული ეტაპი ეკონომიკური გამოწვევაა საბანკო საქმის ტრადიციული პარადიგმებისთვის, რადგან FinTech კორპორაციები ციფრული ტექნოლოგიების ეპოქაში, სწრაფად და დაბალი დანახარჯებით აფართოებდნენ თავიანთი პროდუქტების ასორტიმენტს და იყენებენ ისეთ ტექნოლოგიებს, როგორიცაა ბლოკჩეინი, ხელოვნური ინტელექტი და დიდი მონაცემების ანალიტიკა. გარდა იმისა, რომ FinTech მსგავსი ევოლუცია აუარესებს საბანკო სექტორის პოზიციებს ფინანსური

სერვისების მიწოდების სექტორში, გრძელვადიან პერიოდში არსებობს მაღალი რისკი, რომ ტექნოლოგიურმა კომპანიებმა სრულად გადაფარონ საბანკო სერვისები, უფრო მოქნილი და იაფი ინსტრუმენტებით.

ლიტერატურა:

1. Cheng, X., & Qu, Y. (2020). FinTech and financial stability: Threat or opportunity? Finance Research Letters, 47, 102667. <https://doi.org/10.1016/j.frl.2021.102667> [last seen 05/04/2025]
2. Das, S. (2024, October 14). India cenbank chief warns against financial stability risks from growing use of AI. Reuters. <https://www.reuters.com/technology/artificial-intelligence/india-cenbank-chief-warns-against-financial-stability-risks-growing-use-ai-2024-10-14/> [last seen 05/04/2025]
3. De Roover, R. (1948). Money, Banking and Credit in Mediaeval Bruges. Harvard University Press.
4. Emarketer. (2024). Fintech market trends in China: Valuation and growth projections. Retrieved from <https://content-na1.emarketer.com/fintechs-secure->

- [almost-half-new-checking-accounts](#) [last seen 05/04/2025]
5. Financial News. (2025, February 24). *Revolut wants to become the 'world's leading market maker' in challenge to Wall Street*. Retrieved from <https://www.fnlondon.com/articles/revolut-wants-to-become-the-worlds-leading-market-maker-in-challenge-to-wall-street-e35baff9> [last seen 05/04/2025]
6. Financial Times. (2025, February 2). *HSBC app was missing targets before bank ditched it*. Retrieved from <https://www.ft.com/content/d89030ac-4006-4f98-9b37-8ca976ea82cf> [last seen 05/04/2025]
7. Kohn, M. (1999). Early history of financial institutions. Dartmouth College Working Paper.
8. McKinsey & Company. (2023). How FinTech is reshaping the banking industry. Retrieved from <https://www.mckinsey.com/industries/financial-services/our-insights/fintechs-a-new-paradigm-of-growth> [last seen 05/04/2025]
9. Neal, L. (2000). *The Rise of Financial Capitalism: International Capital Markets in the Age of Reason*. Cambridge University Press.
10. OECD. (2023). Competition in the digital financial services sector. Retrieved from <https://www.oecd.org/en/publications/competition-fintechs-and-open-banking> [last seen 05/04/2025]
11. Senyo, P. K., & Osabutey, E. L. C. (2020). Unearthing antecedents to financial inclusion through FinTech innovations. *Technovation*, 98, 102155. <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2020.102155> [last seen 05/04/2025]
12. Stulz M. René, (2019) - FinTech, BigTech, and the Future of Banking. *Journal of Applied Corporate Finance*. Volume 31, number 4, pp 86;
13. The Times. (2024, November 10). *Fintechs must navigate Irish bank savings maze*. Retrieved from <https://www.thetimes.co.uk/article/fintechs-must-navigate-irish-bank-savings-maze-nmkn9gk5b> [last seen 05/04/2025]

მშენებლობის განვითარების თანამედროვე გამოწვევები საქართველოში

ნაირა ვირსალაძე

ეკონომიკის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი,

აკაკი წერეთლის უნივერსიტეტი, ევროპის

ცენტრალური უნივერსიტეტი, naira.virsaladze@atsu.edu.ge

მალვინა ყიფიანი

ევროპის ცენტრალური უნივერსიტეტი,

ასოცირებული პროფესორი, mavlina.kiphiani@cue.edu.ge

საკვანძო სიტყვები: მშენებლობის ეკონომიკა, მშპ; მშენებლობის ღირებულების ინდექსი

J.E.L. Classification: M21, D24

DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.08>

ციტირებისთვის: ვირსალაძე ნ., ყიფიანი მ., (2025) მშენებლობის განვითარების თანამედროვე გამოწვევები საქართველოში. ეკონომიკური პროფილი, ტ. 20, 1(29), გვ. 87-96. DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.08>

ანოტაცია. საქართველოს ეროვნული ეკონომიკის განვითარებაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს მშენებლობა, როგორც ერთ-ერთი დინამიურად განვითარებადი დარგი. ბოლო წლებში დარგის პროდუქცია გაძვირების ტენდენციით ხასიათდება, რაც წარმოების ფაქტორებზე ფასებისა და ბინებზე მოთხოვნის ზრდამ განაპირობა. მშენებლობის პროცესში გამოყენებული წარმოების ფაქტორებზე ფასების ცვლილებებს საერთაშორისო მეთოდოლოგიის მიხედვით მშენებლობის ღირებულების ინდექსით აფასებენ. ეს ინდექსი საქართველოში 2022 წლიდან იანგარიშება და უშუალოდ მშენებლობაზე გაწეული დანახარჯების ძირითად კატეგორიებს მოიცავს. ინდექსის გაანგარიშება ხდება როგორც მთლიანად დარგის, ისე მისი ყველა სეგმენტის მიხედვით. სწორედ ამიტომ, მშენებლობის ღირებულების ინდექსი სრულფასოვანი სტატისტიკურ-ეკონომიკური ანალიზის საშუალებას იძლევა სამშენებლო ხარჯების ცალკეული მუხლებისა და კატეგორიების მიხედვით. წარმოდგენილი ნაშრომი ეხება მშენებლობის, როგორც დარგის განვითარების ტენდენციებს და ინდექსის გამოთვლის თავისებურებებს.

შესავალი

მშენებლობის დარგის ანალიზი და ძირითადი ტენდენციების გაცნობის ინტერესი გამოიწვია ბოლო წლებში დარგის განვითარების მასშტაბებმა, რომელმაც განსაკუთრებით, თბილისი და ბათუმი მოიცვა. მშენებლობის სწრაფი ტემპებით წარმოება და გაფართოება მნიშვნელოვნად უწყობს ხელს სხვა დარგების სრულფასოვან ფუნქციონირებას და პირიქით, მშენებლობა თავად

მოიხმარს ეროვნული ეკონომიკის დარგების მნიშვნელოვან პროდუქციას. ეს ურთიერთკავშირი და დამოკიდებულება გავლენას ახდენს მშენებლობის პროდუქციის ფასზე, რაც დანახარჯების საზარო ფასების ცვლილებების გამო არასტაბილურობით ხასიათდება. შესაბამისად, ეს ცვლილება აისახება მშენებლობიდან მობილიზებული დამატებული ღირებულები დინამიკაში. საერთაშორისო მეთოდოლოგიაში შემოღე-

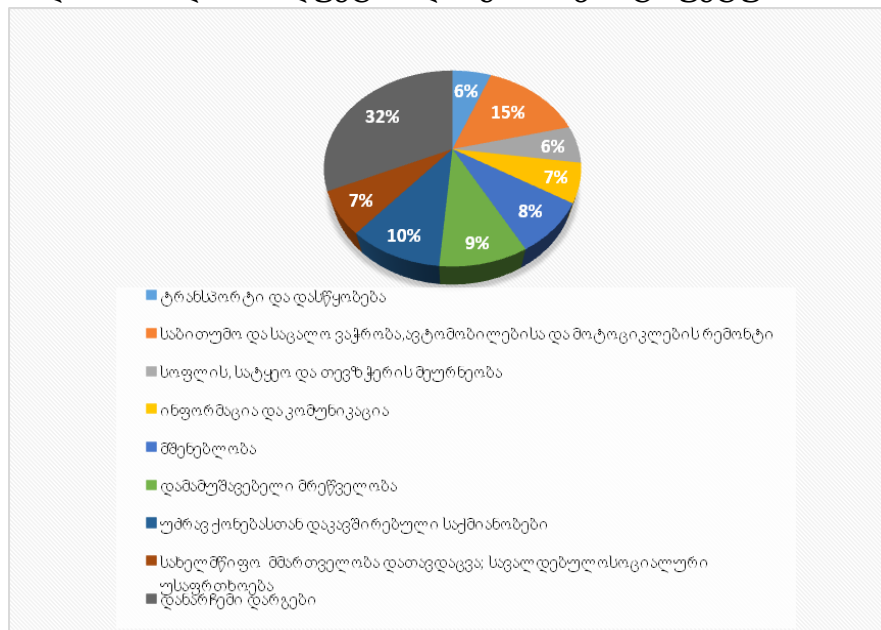
ბულმა მნიშვნელოვანმა მაკროეკონომიკურმა მაჩვენებელმა, „მშენებლობის ღირებულების ინდექსმა“, შესაძლებელი გახდა ნათლად აესახა დანახარჯების ფასების ცვლილება მშენებლობის დღე-ს დინამიკასთან ერთად. შესაბამისად, მშენებლობის ღირებულების ინდექსი, გამოიყენება საინვესტიციო გარემოს შესაფასებლად და სამშენებლო ეკონომიკაში დაგეგმვის პროგნოზისა და გადაწყვეტილებების მისაღებად.

ძირითადი ნაწილი

მშენებლობა, როგორც ეკონომიკის დარგი, მონაწილეობს ეროვნული მეურნეობის ყველა დარგის ძირითადი ფონდების შექმნაში და შესაბამისად, ეროვნული მეურნეობის თითოეული დარგის განვითარება ბევრად არის დამოკიდებული მისი განვითარების მასშტაბებზე. მშენებლობის პროდუქცია გრაფიკი 1

ინდივიდუალური და მრავალფეროვანია. მშენებლობა მატერიალურ ბაზას ქმნის ქვეყნის მეურნეობის ყველა დარგისათვის, ამავე დროს თავად მოიხმარს ეროვნული ეკონომიკის 70-ზე მეტი დარგის პროდუქციას (სამშენებლო მასალები, კონსტრუქციები, მანქანა-დანადგარები, სატრანსპორტო საშუალებები, საწვავი, ენერგეტიკული რესურსები და ა.შ.). ამდენად, მშენებლობის გარეშე წარმოუდგენელია ეკონომიკის სხვა დარგების ფუნქციონირება და შემდგომი განვითარება. გამომდინარე აქედან, მნიშვნელოვანია მშენებლობის დარგის ანალიზი და მისი განვითარების ტენდენციების შესწავლა. 2024 წელს მთლიანი შიდა პროდუქტის დარგობრივ სტრუქტურაში მშენებლობის წილმა 8.4% შეადგინა, რაც 2023 წლის მაჩვენებელს 0.8 პროცენტული პუნქტით აღემატება.

მთლიანი შიდა პროდუქტის დარგობრივი სტრუქტურა 2024, %

წყარო: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/23/mtliani-shida-produkti-mshp>

მშენებლობის დინამიკას და მის წილს ქვეყნის ეკონომიკაში თვალნათლივ გვიჩვენებს დამატებული ღირებულების მაჩვენებელი (იხ. გრაფიკი 2). მშენებლობის დამატებული ღირებულება 2016-2023 წლებში მზარდი დინამიკით ხასიათდებოდა (კლება მოხდა ცხრილი 1

მხოლოდ 2020-2021 წლებში, რაც ძირითადად გამოწვეული იყო COVID-19 პანდემიით). დამატებული ღირებულების საშუალო წლიურმა აბსოლუტურმა მატებამ საანალიზო პერიოდში შეადგინა 25 მლნ. ლარი, ხოლო საშუალოწლიურმა ზრდის ტემპმა 107, 9% .

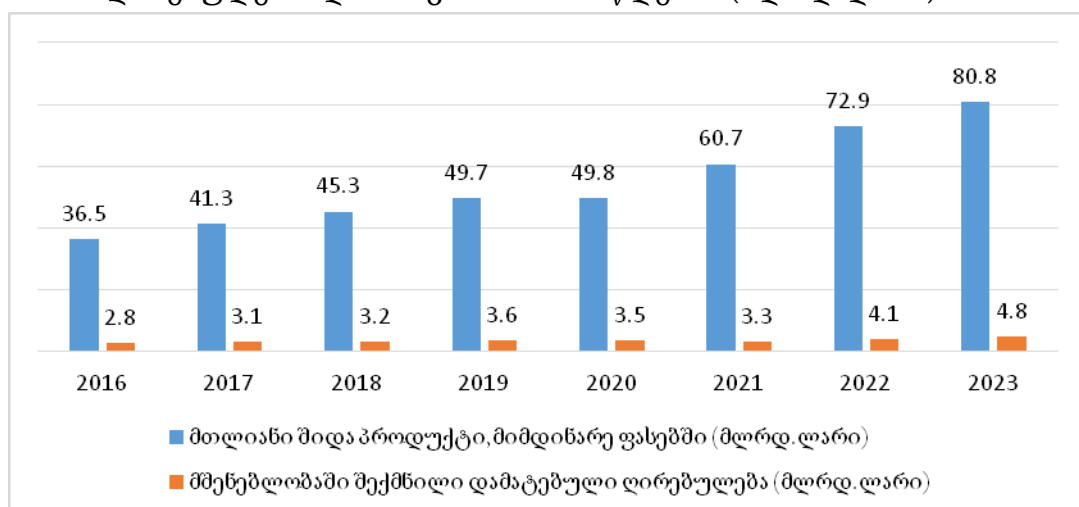
საქართველოს მშპ-ის და მშენებლობის დარგის დამატებული ღირებულების დინამიკა (2019-2023 წწ.)

წელი	მშპ		მშენებლობის დარგი		მშენებლობის დღ წილი მშპ-ში (%)
	საბაზრო ფასებში (მლნ.ლარი)	ზრდის ტემპი (%)	დამატებული ღირებულება	დღ ზრდის ტემპი(%)	
2019	49 726. 3	109.0	3 560.6	110.6	7.2
2020	49 788.5	100.1	3 473.3	97.5	7.0
2021	60 724.1	121.9	3 253.0	93.7	5.4
2022	72 860.1	119.9	4 131.2	126.9	5.6
2023	80 882.8	111.0	4 825.8	116.8	6.0
საშუალოწლიური ზრდის ტემპი		112.7	-	107.9	-

წყარო: ცხრილი შედგენილია სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემების მიხედვით.

გრაფიკი 2

საქართველოს მშპ-ის და მშენებლობის დამატებული ღირებულების დინამიკა 2016-2023 წლებში (მლრდ.ლარი)

წყარო: გრაფიკი აგებულია სასტატის მონაცემების მიხედვით.

დამატებული ღირებულების ზრდის პარალელურად, 2019-2023 წლებში გაიზარდა მშენებლობაში რეგისტრირებულ სამშენებლო სუბიექტთა რაოდენობა. კერძოდ, 2019 წელს ოფიციალურად დეკლარირებული მონაცემებით რეგისტრირებული იყო 21 280 სამშენებლო სუბიექტი, მათგან აქტიური იყო მხოლოდ 10 819 ერთეული ანუ 43%. 2023 წლისათვის სამშენებლო სუბიექტთა საერთო რაოდენობა 42 707 ერთეულამდე გაიზარდა, მათგან აქტიური იყო 19 126 ერთეული ანუ 44.8%.

ცხრილი 2

მშენებლობის სექტორის ძირითადი
ეკონომიკური მაჩვენებლები 2019-2023 წლებში

მაჩვენებელი	2019	2020	2021	2022	2023
ბრუნვა, მილიარდი ლარი	8.3	8.2	8.3	10.9	12.1
გამოშვებული პროდუქცია, მილიარდი ლარი	8.9	9.1	9.1	11.9	13.5
დამატებული ღირებულება, მილიარდი ლარი	3.6	3.5	3.3	4.1	4.8
შუალედური მოხმარება, მილიარდი ლარი	5.3	5.6	5.9	7.8	8.7
დაქირავებით დასაქმებულთა რაოდენობა, ათასი კაცი	67.7	64.5	60.9	61.8	65.0
დაქირავებით დასაქმებულთა საშუალოთვიური შრომის ანაზღაურება, ლარი	1641.8	1726.0	1807.0	2040.4	2312.9

წყარო: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/80/mshenebloba>

სამშენებლო სექტორი ერთ-ერთი მსხვილი დამსაქმებელია. მასში ქვეყნის ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილია დასაქმებული. მშენებლობაში დასაქმებას ზრდის ტენდენციაც აქვს, თუმცა, და-

მზარდი ტენდენციით ხასიათდება მშენებლობის ძირითადი ეკონომიკური მაჩვენებლები. 2019-2023 წლებში ბრუნვის მოცულობა დარგში 8.3 -დან - 12.1 მლრდ. ლარამდე გაიზარდა, ხოლო შუალედური მოხმარება 5.3- დან 8.7 მლრდ. ლარამდე. საერთო ბრუნვის - 24.4 % მოდის მსხვილ, 31.3 % - საშუალო, ხოლო - 44.2% მცირე ზომის სამშენებლო საწარმოებზე. საანალიზო პერიოდში გამოშვებულ პროდუქციის მოცულობა 8.9-დან გაიზარდა 13.5 მლრდ. ლარამდე, ანუ ზრდის ტემპმა შეადგინა 151.7%.

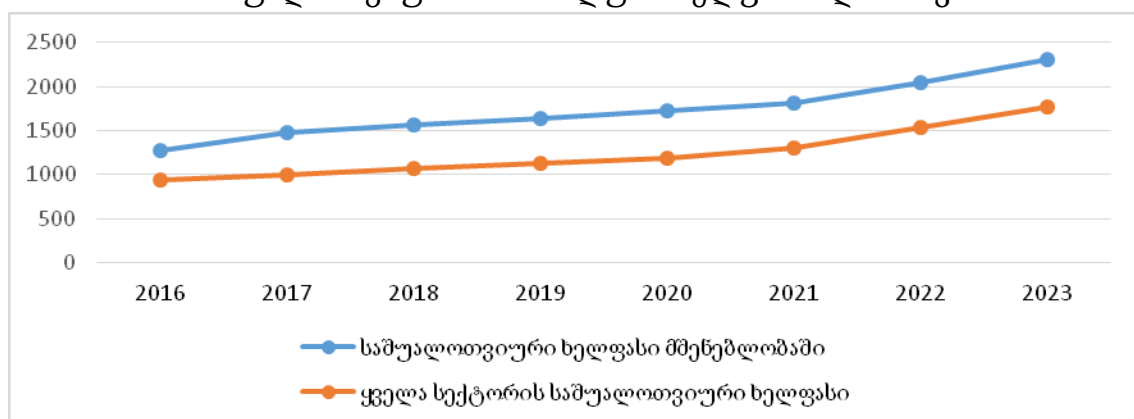
ქირავებით დასაქმებულთა საერთო რიცხოვნობაში მშენებლობის წილი თანდათანობით მცირდება. ასე მაგალითად, თუ 2019 წლის მონაცემებით მშენებლობის სექტორში დაქირავებით დასაქმებულთა 7.7% იყო, 2023 წლი-

სათვის ამ მაჩვენებელმა მხოლოდ 7,1% შეადგინა. დაქირავებით დასაქმებულთა მხოლოდ 1.2%-ია სახელმწიფო სამშენებლო საწარმოებში დასაქმებული, ხოლო დანარჩენი 98,8% კერძო საწარმოებშია დასაქმებული. კერძო სექტორში დასაქმებულ 67 377 კაციდან 50 869 (ანუ დასაქმებულთა 75.5%) ადგილობრივ საწარმოებში, ხოლო 16 508 (ანუ 24.5%) უცხოურ სამშენებლო საწარმოებშია დასაქმებული.

სამშენებლო სექტორის სწრაფი ზრდა, ბუნებრივია, ხელფასების სწრაფ ზრდას იწვევს. 2019-2023 წლებში სამგრაფიკი 3

შენებლო სექტორში დასაქმებულთა საშუალო თვიური ნომინალური ხელფასი 1641.8 ლარიდან 2312.9 ლარამდე, ანუ 140.9%-ით გაიზარდა. ამ მაჩვენებლით იგი მხოლოდ საფინანსო სექტორს ჩამორჩება. მშენებლობაში დასაქმებულთა საშუალო თვიური ნომინალური ხელფასი 546.1 ლარით (2312.9 - 1766.8 = 546.1 ლარი) ანუ 30.9%-ით აღემატება ეროვნულ მეურნეობაში დაქირავებით დასაქმებულთა საშუალოთვიურ ნომინალურ ხელფასს (იხ. გრაფიკი 2).

საშუალო თვიური ნომინალური ხელფასის დინამიკა

წყარო: გრაფიკი აგებულია საქსტატის მონაცემების მიხედვით.

ბოლო პერიოდში მშენებლობის პროდუქცია, გაძვირების ტენდენციით ხასიათდება, რაც ძირითადად განაპირობა მშენებლობაში წარმოების ფაქტორებზე ფასებისა და საცხოვრებელ ბინებზე მოთხოვნის ზრდამ. ეს უკანასკნელი მეტწილად რუსეთ-უკრაინის ომის შედეგად გაზრდილმა იმიგრანტების ნაკადმა განაპირობა.

მშენებლობის პროცესში გამოყენებულ წარმოების ფაქტორებზე ფასე-

ბის ცვლილებებს მიმდინარე პერიოდში საბაზისო პერიოდთან შედარებით ახასიათებენ მშენებლობის ღირებულების ინდექსით. მშენებლობის ღირებულების ინდექსი (Construction cost index – CCI) მნიშვნელოვანი მაკროეკონომიკური მაჩვენებელია, იგი გამოიყენება ქვეყნის საინვესტიციო გარემოს შესაფასებლად და სამშენებლო სექტორში დაგეგმვისა და გადაწყვეტილებების მისაღებად.

საერთაშორისო მეთოდოლოგიით CCI წარმოადგენს საანგარიშო პერიოდში საცხოვრებელი, არასაცხოვრებელი და სამოქალაქო შენობა-ნაგებობების ასაშენებლად საჭირო სამშენებლო მასალებისა და მომსახურებების ფასების დონის საშუალო მაჩვენებელს საბაზო პერიოდთან შედარებით (მეთოდოლოგიური სახელმძღვანელო, 2002).

CCI მოიცავს დანახარჯების ისეთ კატეგორიებს, როგორიცაა:

- ❖ სამშენებლო კომპანიის მიერ მშენებლობის პროცესში გამოყენებულ სამშენებლო ნედლეულსა და მასალებზე გაწეულ ხარჯებს;
- ❖ უშუალოდ მშენებლობის პროცესში დასაქმებული მუშახელის შრომის ანაზღაურებაზე გაწეული ხარჯებს;
- ❖ მშენებლობის პროცესში მანქანა-დანადგარებისა და აღჭურვილობის გამოყენებაზე გაწეულ ხარჯებს.
- ❖ ტრანსპორტირება, საწვავი, ელექტროენერგია;
- ❖ მშენებლობის დროს გაწეული ყველა სხვა ხარჯი (არ მოიცავს მიწის ღირებულებასა და არქიტექტურული პროექტის ხარჯებს).

მშენებლობის ღირებულების ინდექსი ცალკეული სეგმენტის (არასაცხოვრებელი, საცხოვრებელი და სამოქალაქო) ფასების საბაზო პერიოდთან შედარებით გაიანგარიშება ლასპირესის ტიპის შემდეგი ფორმულით:

$$I^{t/0} = \sum_{i=1}^n (I_i^{t/0}) \times S_i^b$$

სადაც: $I^{t/0}$ არის i -ური დანახარჯების კატეგორიის გრძელვადიანი ინდექსი ფასების საბაზო (0) პერიოდთან შედარებით. S_i^b არის i -ური დანახარჯების კატეგორიის წონა წონების საბაზო პერიოდში, რომელიც წარმოადგენს i -ურ კატეგორიაზე გაწეული დანახარჯების წილს ხარჯების მთლიან მოცულობაში და $\sum_{i=1}^n S_i^b = 1$

მშენებლობის ღირებულების მთლიანი ინდექსი მიიღება მასში შემავალი სამშენებლო სეგმენტების (არასაცხოვრებელი, საცხოვრებელი და სამოქალაქო) გრძელვადიანი ინდექსების შეწონვით, სადაც მთლიან ინდექსში შემავალი სეგმენტების ინდექსების წონების ჯამი უდრის 100%-ს.

მოკლევადიანი ინდექსი წინათვესთან შედარებით მიიღება ფასების საბაზო პერიოდთან შედარებით გაანგარიშებული საანგარიშო და წინა პერიოდის გრძელვადიანი ინდექსების ფარდობით.

როგორც ცხრილიდან ჩანს (იხ. ცხ. 3), მშენებლობის ღირებულების ინდექსი 2024 წლის დეკემბერში ნოემბერთან შედარებით გაზრდილა 2.7%-ით. აღნიშნული ზრდა ძირითადად გამოწვეული იყო მშენებლობის დარგში დასაქმებულთა საშვალოთვითური ნომინალური ხელფასის 12.6 % -იანი ზრდით.

ცხრილი 3

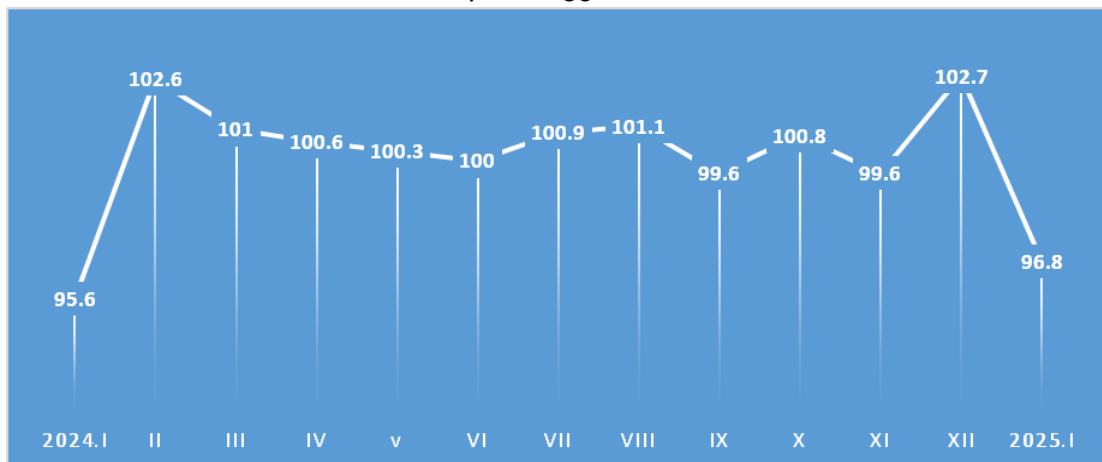
მშენებლობის ღირებულების ინდექსი, წინა თვე=100

ხარჯების კატეგორია	2022 წლის დეკემბერი	2023 წლის დეკემბერი	2024 წლის დეკემბერი	2025 წლის იანვარი
სულ	102.2	103.5	102.7	96.8
სამშენებლო მასალები	100.1	99.9	99.9	101.3
ხელფასები	110.6	117.4	112.6	78.7
მანქანა დანადგარები	100.8	100.0	100.2	101.4
ტრანსპორტი, საწვავი, ელ.ენერგია	97.8	100.1	99.8	100.9
სხვა ხარჯები	99.7	100.1	100.7	100.4

წყარო: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/655/msheneblobis-ghirebulebis-indeksi>

გრაფიკი 3

მშენებლობის ღირებულების დინამიკა 2024 წლის თვეების მიხედვით
წინა თვე =100

წყარო: ინდექსი აგებულია ოფიციალური სტატისტიკურ მონაცემების მიხედვით.

<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/655/msheneblobis-ghirebulebis-indeksi>

დასკვნა

მშენებლობა განვითარების ტემპებითა და საერთო მოცულობით ქვეყნის ეროვნული მეურნეობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი დარგის პოზიციას ინარჩუნებს. იგი გამოირჩევა სამუშაო ძალის აქტიური დასაქმებისა და შრომის ანაზღაურების ზრდის ტენდენციით. ბოლო წლებში მშენებლობის პრო-

დუქციაზე, განსაკუთრებით საცხოვრებელ ბინებზე, მნიშვნელოვნად გაიზარდა როგორც მოთხოვნა, ასევე ფასები. ეს აიხსნება კოვიდ პანდემიის დროს წარმოქმნილი სერიოზული პრობლემებით და რუსეთ-უკრაინის ომის შედეგად გაზრდილი იმიგრაციული პროცესით.

ლიტერატურა:

1. გელაშვილი ს, მაკალათია ი. მიქელაძე გ. (2023) ცხოვრების დონის სტატისტიკა, სახელმძღვანელო, თსუ., თბილისი;
2. ვირსალაძე ნ. ბაკურაძე ა. (2009) სტატისტიკა ეკონომიკასა და ბიზნესში, დამხმარე სახელმძღვანელო, ნაწილი 2, ქუთაისი;
3. ქრისტესიაშვილი ე. (2018) მშენებლობის ეკონომიკა, ლექციების კურსი, თბილისი;
4. საქართველოს სტატისტიკური წელიწადეული 2024, გვ.185
5. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, URL:<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/80/mshenebloba> (გადამოწმებულია: 28.04.2025)
6. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. მშენებლობის ინდექსის გაანგარიშების მეთოდოლოგია. URL:<https://www.geostat.ge/media/61536/CCI-Metodologia.pdf> (გადამოწმებულია: 28.04.2025)

Modern challenges of construction development in Georgia

Naira Virsaladze

Doctor of Economics, Associate Professor, Akaki Tsereteli

State University; Central University of Europe; naira.virsaladze@atsu.edu.ge

Malvina Kiphiani

Associate Professor, Central University of Europe, mavlina.kiphiani@cue.edu.ge

Keywords:

KEY WORDS: GDP; Construction Economics; Construction Cost Index

J.E.L. Classification: M21, D24

DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.08>

For Citation: Virsaladze N., Kipiani M., (2025) Modern challenges of construction development in Georgia (in Georgian). *Economic Profile*, Vol. 20, 1(29), p. 87-96. DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.08>

Summary

Construction, as a sector of the economy, plays a vital role in the creation of fixed assets across all branches of the national economy. Consequently, the development of each sector is largely dependent on the scale and progress of construction. Construction output is both diverse and highly individualized. It provides the material foundation for all sectors of the economy while simultaneously consuming the products of more than 70 branches of the national economy.

Without construction, the operation and further development of other economic sectors would be unimaginable — and vice versa. Therefore, analyzing the construction sector and studying its development trends is of great importance. Interest in this field is driven by its status as one of the leading and dynamically developing branches of the national economy. In 2024, the share of construction in the sectoral structure of Gross Domestic Product (GDP) amounted to 8.4%, which is 0.8 percentage points higher than the figure recorded in 2023. The value added by the construction sector demonstrated a growing trend between 2016

and 2023, with a decline observed only during 2020–2021, primarily due to the COVID-19 pandemic. During the analysis period, the average annual absolute increase in value added amounted to GEL 25 million, while the average annual growth rate reached 107.9%. In parallel with the growth of value added, the number of registered construction entities increased between 2019 and 2023. Specifically, according to officially declared data, 21,280 construction entities were registered in 2019, of which only 10,819 — or 43% — were active. By 2023, the total number of registered construction entities had increased to 42,707, with 19,126 of them being active, accounting for 44.8%.

Key economic indicators of the construction sector have exhibited a consistent upward trend. Between 2019 and 2023, the turnover in the sector increased from GEL 8.3 billion to GEL 12.1 billion, while intermediate consumption grew from GEL 5.3 billion to GEL 8.7 billion. In terms of total turnover, 24.4% was accounted for by large construction enterprises, 31.3% by medium-sized enterprises, and 44.2% by small enterprises. During the same period, the volume of production output increased from GEL 8.9 billion to GEL 13.5 billion,

reflecting a growth rate of 151.7%.

The construction sector is one of the largest employers in the country, engaging a significant portion of the economically active population. While employment in construction has been increasing, the sector's share in total wage employment has been gradually declining.

The rapid growth of the construction sector has naturally led to a sharp rise in wages. Between 2019 and 2023, the average monthly nominal wage in the construction sector increased from GEL 1,641.8 to GEL 2,312.9 — a growth of 140.9%. In terms of this indicator, the construction sector ranks second only to the financial sector. The average monthly nominal wage in the construction sector exceeds that of overall wage employment in the national economy by GEL 546.1 (GEL 2,312.9 – GEL 1,766.8), which represents a 30.9% difference. In recent periods, construction output has been characterized by an upward pricing trend. This increase has mainly been driven by rising prices for production factors in the construction sector and increased demand for residential housing. The latter has largely resulted from a surge in immigration following the outbreak of the Russia–Ukraine war.

Changes in the prices of production factors used in the construction process, compared to a base period, are reflected in the Construction Cost Index (CCI). The CCI is an important macroeconomic indicator used to assess the country's investment environment and to support planning and decision-making processes within the construction sector.

According to international methodology, the Construction Cost Index (CCI) represents the average level of prices for construction materials and services required to build residential, non-residential,

and civil engineering structures during the reporting period, compared to a base period (3.4).

The Construction Cost Index includes expenditure categories such as:

- Expenses incurred by the construction company on raw materials and construction supplies used during the building process;
- Labor costs for workers directly employed in the construction process;
- Costs associated with the use of machinery and equipment during construction;
- Expenses related to transportation, fuel, and electricity;
- All other construction-related costs (excluding land value and architectural design fees).

References

1. Gelashvili, S., Makalatia, I., & Mikeladze, G. (2023). *Statistics of Living Standards: Textbook*. Tbilisi State University.
2. Virsaladze, N., & Bakuradze, A. (2009). *Statistics in Economics and Business, Part 2: Supporting Manual*.
3. Khristesiashvili, E. (2018). *Construction Economics: Lecture Course*. Tbilisi.
4. National Statistics Office of Georgia. (2024). *Statistical Yearbook of Georgia*, p.185.
5. National Statistics Office of Georgia. *Construction Sector Data*. Retrieved from: URL:<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/80/mshenebloba> (Verified 28.04.2025)

National Statistics Office of Georgia. *Methodology for Calculating the Construction Cost Index*. Retrieved from: URL:<https://www.geostat.ge/media/61536/CCI-Metodologia.pdf> (Verified 28.04.2025)

**საქართველოში ყურძნის სუბსიდირების ეკონომიკური
ეფექტის შეფასების საკითხისათვის**

ნანა რინკიაშვილი

ეკონომიკის დოქტორი, იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის

სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი, nana.rinkiashvili@tesau.edu.ge

გურამ იოსებაშვილი

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო

უნივერსიტეტის დოქტორანტი, gurami.iosebashvili@tesau.edu.ge

საკვანძო სიტყვები: ყურძნის სუბსიდირება; ეკონომიკური მექანიზმები; ღვინის ექსპორტი; სტიმულირება.

J.E.L. classification: H25, R51

DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.09>

ციტირებისთვის: რინკიაშვილი ნ., იოსებაშვილი გ., (2025) საქართველოში ყურძნის სუბსიდირების ეკონომიკური ეფექტის შეფასების საკითხისათვის. ეკონომიკური პროფილი, ტ. 20, 1(29), გვ. 97-104
DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.09>

ანოტაცია. სტატიაში განხილულია 2008-2023 წლებში საქართველოში ყურძნის სუბსიდირების მიზნები, შედეგები, პრობლემები და გამოწვევები. გაანალიზებულია სუბსიდირების როლი სოფელ ადგილებში მცხოვრები მოსახლეობის დასაქმებაში, შემოსავლების სტაბილიზაციასა და ქართული ღვინის ექსპორტის სტიმულირებაში. განხილულია როგორც სუბსიდირების დადებითი მხარეები (ფერმერთა მხარდაჭერა, რეგიონული განვითარების ხელშეწყობა, ხარისხის გაუმჯობესება), ისე მისი უარყოფითი შედეგები (ბიუჯეტზე ზეწოლა, ბაზრის ბუნებრივი მექანიზმების დარღვევა, დამოკიდებულების გაღრმავება). კვლევა ეყრდნობა სტატისტიკურ ანალიზსა და პორტერის „აღმასის“ მოდელზე დაფუძნებულ შეფასებას. ნაშრომში ასევე, მიმოხილულია სუბსიდირების სოციალური და ეკონომიკური როლი, ვაჭისა და ღვინის მოყვანის ტრადიციების და პერსპექტივების მნიშვნელობა საქართველოში.

შესავალი

ყურძენი საქართველოში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი სასოფლო-სამეურნეო კულტურაა. მის მოყვანას და მოვლას კი დიდი ისტორია აქვს. მსოფლიო მასშტაბით აღიარებულია, რომ ღვინის სამშობლო საქართველოა, თავისი 8000 წლიანი ტრადიციით (ღვინის ეროვნული სააგენტო, 2025). ტრადიციის გარდა ყურძნის წარმოება და გადამუშავება განაპირობებს როგორც დასაქმებას, ასევე ქმნის სოფლის მეურნეობისა და ექსპორტის განვითარების შესაძლებლობას. საქართველოს მთავრობა ახორციელებს ყურძნის სუბსიდირებას, რათა დაეხმაროს მევენახეებს ფინანსურად და ხელი შეუწყოს ღვინის ინდუსტრიას განვითარებაში.

სუბსიდიები მნიშვნელოვან როლს ასრულებს მეურნეობების ეკონომიკური სიცოცხლისუნარიანობის შენარჩუნებაში, რაც განსაკუთრებით უწყობს ხელს ქვეყანაში სოფლების განვითარებას და დასაქმებას. თუმცა, სუბსიდირების პოლიტიკა სხვადასხვა ეკონომიკურ შედეგს იწვევს, რომელთა ანალიზიც მნიშვნელოვანია გრძელვადიანი ეფექტების გასააზრებლად.

ძირითადი ნაწილი

მევენახეობას საქართველოში მრავალსაუკუნოვანი ტრადიციები აქვს და მისი როლიც ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ ცხოვრებაში მნიშვნელოვანია.

ამ მხრივ განსაკუთრებით გამოირჩევა კახეთის რეგიონი, რომლის მოსახლეობის დიდი ნაწილი მევენახეობის დარგშია ჩართული და საოჯახო მეურნეობების შემოსავალიც მასზეა დამოკიდებული.

წლების მატებასთან ერთად საქართველოში ბევრ ფერმერს დაუგროვდა დიდი გამოცდილება მევენახეობის დარგში, მაგრამ მათი ბიზნესმენებად ჩამოყალიბება ვერ ხერხდება გარკვეული მიზეზების გამო. ამიტომ, ამ მიმართულებით გარკვეული ღონისძიებებია გასატარებელი.

ქართველ მეცნიერთა ერთი ნაწილი შემდეგი სახით ახდენს საქართველოს მევენახეებისთვის ხელის შეშლელი ფაქტორების კლასიფიკაციას:

- 1) ყურძნის ფასები;
- 2) მიწების დანაწევრება/სიმცირე;
- 3) დაბალი ხარისხის ყურძენი და სხვა;
- 4) ფერმერების თანამედროვე ტექნოლოგიებთან ნაკლები წვდომა ან მათი გამოყენების არცოდნა (Kharaishvili, 2015)

მიგვაჩნია, რომ ყურძნის სუბსიდირებას აქვს როგორც დადებითი, ასევე უარყოფითი მხარეები:

სუბსიდირების დადებითი მხარეები:

1. მევენახეების მხარდაჭერა – სუბსიდირების ერთ-ერთი მთავარი მიზანია ადგილობრივი ფერმერების დახმარება, განსაკუთრებით რთულ სეზონებში, როდესაც მოსავლიანობა ან ყურძნის ფასები შემცირებულია. ეს უზრუნველყოფს მათი ფინანსური სტაბილურობის შენარჩუნებას და მოტივაციას ღვინის წარმოებაში.
2. ღვინის ინდუსტრიის სტიმულირება – სუბსიდირება ეხმარება ღვინის მწარმოებლებს, ყურძენი უფრო დაბალ ფასად შეიძინონ და შესაბამისად, მათი წარმოების ხარჯები შემცირდეს.
3. რეგიონული განვითარება –

მევენახეობა ძირითადად საქართველოს რეგიონებშია კონცენტრირებული. სუბსიდირება ხელს უწყობს ამ რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკურ სტაბილურობას და მოსახლეობის დასაქმებას.

4. ექსპორტის წახალისება – ყურძნის წარმოების სტაბილიზაცია და ხარისხიანი პროდუქტის უზრუნველყოფა ზრდის ქართული ღვინის ექსპორტის შესაძლებლობებს და ქვეყნის ეკონომიკურ შემოსავალს.
5. კულტურული და ტურისტული მნიშვნელობა – საქართველოცნობილია ღვინის უძველესი ტრადიციებით. სუბსიდირების შედეგად ღვინის ხარისხის ზრდა და წარმოების გაფართოება ხელს უწყობს ღვინის ტურიზმის განვითარებას, რაც დამატებით შემოსავალს წარმოადგენს ქვეყნისთვის.

სუბსიდირების უარყოფითი მხარეები:

1. ბიუჯეტის დატვირთვა – სუბსიდირება ნიშნავს, რომ სახელმწიფო ბიუჯეტი დანაშაულობს გამოყოფილი თანხები ხმარდება გარკვეულ სექტორს, რაც სხვა სფეროებიდან ფინანსური რესურსების გადამისამართებას იწვევს.
2. ბაზრის ბუნებრივი მექანიზმების დარღვევა – სუბსიდირებმა შესაძლოა გამოიწვიოს ყურძნის ფასების ხელოვნური შენარჩუნება და გაანეიტრალოს კონკურენციის ეფექტი, რაც მომავალში ბაზრის დინამიკას დააზარალებს.
3. ფერმერების დამოკიდებულება დახმარებაზე – ხშირმა სუბსიდირებამ შესაძლოა მევენახეები ნაკლებად მოტივირებული გახადოს ეფექტიანობის გასაზრდელად, ან ალტერნატიული გამოსავლის

მიეზისთვის.

4. ხარისხის კონტროლის პრობლემა – როცა სუბსიდირებულია არა ხარისხი, არამედ რაოდენობა, შესაძლოა ფერმერები ნაკლებად იყვნენ დაინტერესებულნი პროდუქციის ხარისხის გაუმჯობესებით.
5. სუბსიდირების არათანმიმდევრულობა – პერიოდულად სუბსიდირების პოლიტიკა არ არის გრძელვადიან პერსპექტივაზე მორგებული, რაც ქმნის გაურკვევლობას მევენახეებისთვის და ღვინის მწარმოებლებისთვის.

საქართველოს მთავრობა ყურძნის სუბსიდირებას ძირითადად ახორციელებს ფერმერებისა და ღვინის მწარმოებლების მხარდასაჭერად. სუბსიდირების ფორმები მოიცავს პირდაპირ ფინანსურ დახმარებას, კრედიტებზე შეღავათიან პირობებს, მოსავლის დაზღვევას და ინვესტიციების ხელშეწყობას. ეს პოლიტიკა განსაკუთრებით დადებითად მოქმედებს ისეთ წლებში, როდესაც მოსავლიანობა შემცირებულია ან საერთაშორისო ბაზრებზე ღვინის ექსპორტის პრობლემებს ვაწყდებით.

სახელმწიფო მნიშვნელოვან თანხებს

გაიღებს ქართული ღვინის პოპულარიზაციისათვის.

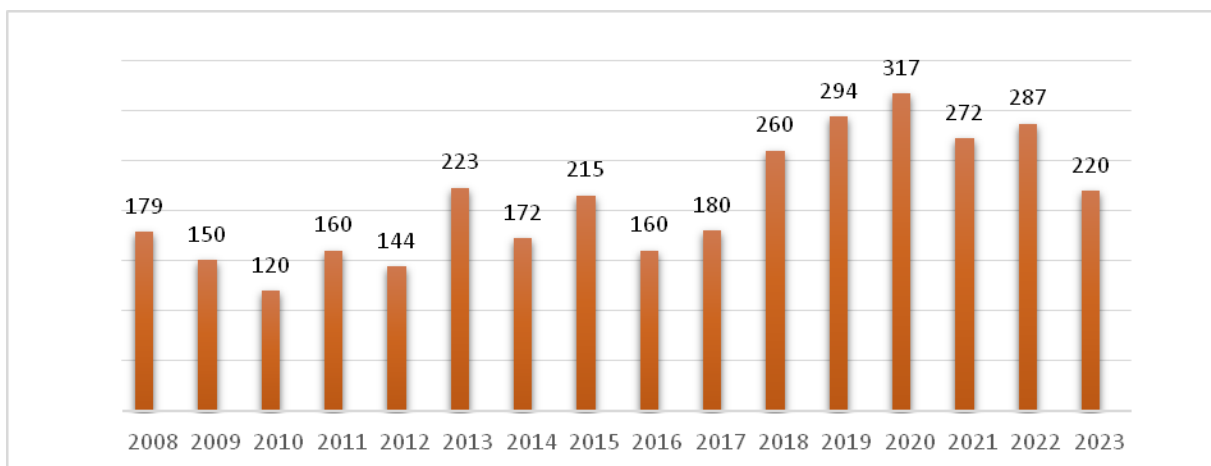
აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ ბოლო პერიოდში გარკვეულმა ღვინის მწარმოებელმა კომპანიებმა შეძლეს როგორც ევროპის, ასევე აზიისა და ამერიკის ქვეყნების ბაზრებზე ადგილის დამკვიდრება, თუმცა ამ ბაზრებზე გატანილი ღვინის მოცულობა საერთო წარმოებული ღვინის მცირე ნაწილს შეადგენს. 2024 წლის მონაცემებით ტოპ 5 საექსპორტო ბაზარია: (GBC, 2025) რუსეთი - \$176,26 მლნ;

- 1) პოლონეთი - \$15,17 მლნ;
- 2) ყაზახეთი - \$9,76 მლნ;
- 3) ჩინეთი - \$8,2 მლნ;
- 4) გერმანია - \$5,57 მლნ.

როგორც ვხედავთ, ქართული ღვინის უმეტესი ნაწილის ექსპორტიორი ქვეყანა კვლავ რუსეთია.

საინტერესო შედეგები მოგვცა პროცესის დინამიკაში ზოგიერთი მაჩვენებლის (ყურძნის წარმოება, სუბსიდირებაზე გამოყოფილი თანხები და ღვინის ექსპორტის მოცულობა) განხილვამ.

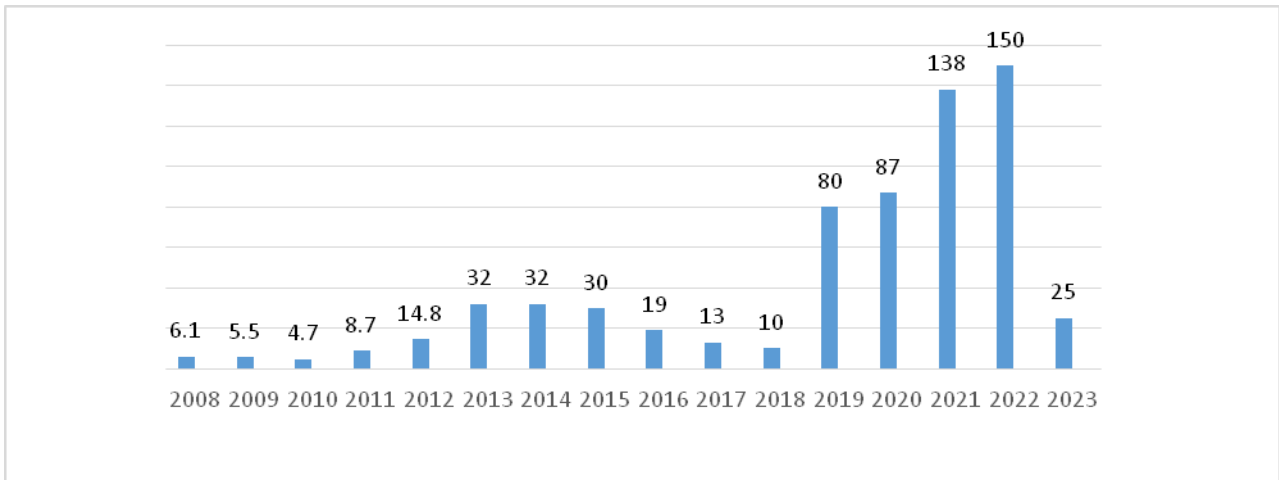
ყურძნის წარმოება საქართველოში წლების მიხედვით (ათასი ტონა)

წყარო: დიაგრამა აგებულია ავტორების მიერ, სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მასალების მიხედვით

დიაგრამა 2

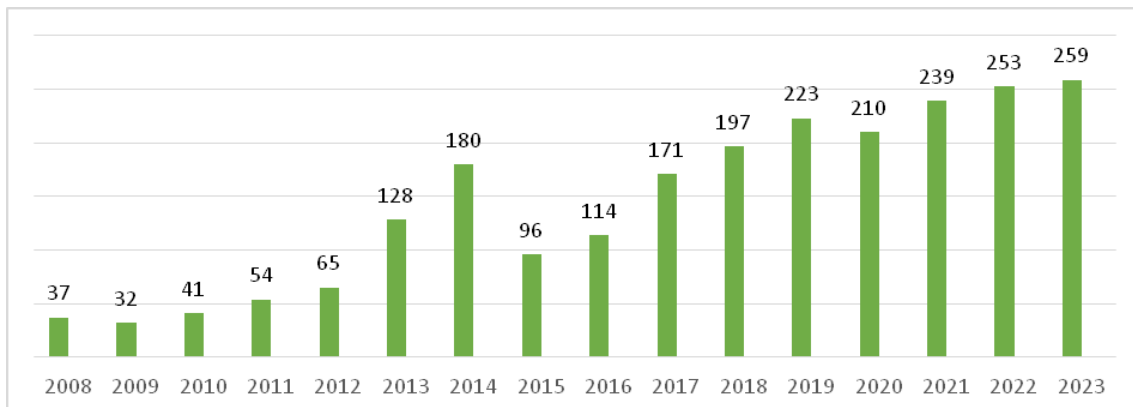
სუბსიდიის წლიური მოცულობა 2008-2023 წ. (მილიონი ლარი)

წყარო: დიაგრამა აგებულია ავტორების მიერ, სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მასალების მიხედვით

დიაგრამა 3

ღვინის ექსპორტისგან მიღებული შემოსავლები (მლნ.დოლარი)

წყარო: დიაგრამა აგებულია ავტორების მიერ, სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მასალების მიხედვით

დიაგრამა 1 გვიჩვენებს, რომ საქართველოში ყურძნის წარმოება იზრდება და წინა წლებთან შედარებით გაორმაგებულია.

დიაგრამა 2-ის მიხედვით სუბსიდირებაზე გამოყოფილი თანხები საქართველოში მზარდია, ყველაზე დიდი მაჩვენებელი კი 2022 წელს დაფიქსირდა - 150 მილიონი ლარი.

დიაგრამა 3 გვიჩვენებს, რომ ღვინის ექსპორტისგან მიღებული შემოსავლები იმატებს და ბოლო წლებში მათმა რაოდენობამ 250 მილიონ დოლარს გადააჭარბა.

ყურძნის სუბსიდირების ეფექტიანობის ანალიზი მრავალფაქტორიანია. მას ყავს ერთი მხრივ მომხრეები, რომლებიც თვლიან, რომ სახელმწიფო ყველანაირად უნდა დაეხმაროს მევენახე ფერმერს, მათ შორის ფინანსურადაც. მეორე ნაწილი კი თვლის, რომ სახელმწიფომ უნდა

შეწყვიტოს სუბსიდირება და ბაზარმა თვითონ უნდა დაარეგულიროს პროდუქტის ფასები.

ყურძნის სუბსიდირების პოლიტიკა მოკლევადიან პერსპექტივაში ხელს უწყობს ეკონომიკურ სტაბილურობას, მაგრამ გრძელვადიან პერსპექტივაში საჭიროებს უფრო ბალანსირებულ მიდგომას.

ჩვენი აზრით, თუ სუბსიდიები გამოყენებული იქნება სწორად, იგი ხელს შეუწყობს ფერმერებს და ღვინის ინდუსტრიას გაძლიერებისკენ, თუმცა საჭიროა მათი დროული კორექტირება, რათა არ მოხდეს ბაზრის მექანიზმების ხელოვნური დარღვევა. გარდა ამისა, ვფიქრობთ, რომ აუცილებელია სუბსიდირება გახდეს მიზანმიმართული, რათა ფერმერებმა ყურადღება გაამახვილონ არა მხოლოდ მოსავლიანობის რაოდენობრივ მხარეზე, არამედ ხარისხზეც. ასევე, გრძელვადიანი მდგრადობისთვის შესაძლოა გამოყენებულ იქნას ალტერნატიული ეკონომიკური მექანიზმები, როგორიცაა:

- ინოვაციების ხელშეწყობა – სუბსიდიების ნაწილი შეიძლება მოხმარდეს ტექნოლოგიურ განვითარებას და მევენახეების გადამზადებას.
- დაზღვევის სისტემების გაუმჯობესება – სახელმწიფო შეიძლება დაეხმაროს მევენახეებს მოსავლის დაზღვევის მექანიზმების გაძლიერებაში, რაც მათ საშუალებას მისცემს უკეთ გაუმკლავდნენ კლიმატურ და ეკონომიკურ რყევებს.
- ბიო ღვინოების წარმოების ხელშეწყობა – სტიმულს მისცემს მევენახეებს მაღალი ხარისხის პროდუქტის მოყვანაში, რაც ასევე საერთაშორისო ბაზრებზე ქართულ ღვინოს უფრო დადებითად წარმოაჩენს.
- ღვინისა და ყურძნის საწყობების და ინ-

ფრასტრუქტურის განვითარება – მნიშვნელოვანი როლი აქვს, როგორც პროდუქტის ხარისხის შენარჩუნებაში, ისე ინდუსტრიის საერთო ეფექტიანობის გაუმჯობესებაში და პროდუქტის გაფუჭების რისკის შემცირებაში.

დასკვნა

ყურძნის სუბსიდირების ეკონომიკური ეფექტები საქართველოში მრავალმხრივია. ერთი მხრივ, ის აძლიერებს ფერმერებს, ზრდის დასაქმებას და ხელს უწყობს ღვინის ინდუსტრიის განვითარებას. მეორეს მხრივ, პრობლემაა საბიუჯეტო რესურსის გამოყენება და ბაზრის ბუნებრივი მექანიზმების დარღვევა.

მნიშვნელოვანია, რომ სუბსიდირების პოლიტიკა იყოს მოქნილი, ადაპტირებული ბაზრის მოთხოვნებზე და გააზრებულად განხორციელებული, რათა მისი გრძელვადიანი ეფექტი პოზიტიურად იქცეს ქვეყნის ეკონომიკისთვის. აუცილებელია სუბსიდიები მიემართოს არა მხოლოდ რაოდენობრივ, ყურძნის წარმოებაზე, არამედ ხარისხზე და ინოვაციებზე. სუბსიდირების სწორად წარმართვა ხელს შეუწყობს არა მხოლოდ ადგილობრივი მევენახეობის გაძლიერებას, არამედ საერთაშორისო ბაზრებზე ქართული ღვინის კონკურენტუნარიანობის ზრდასაც.

ლიტერატურა:

1. Kharaisvili E., (2015) Viticulture, Wine Making and Diversification Opportunities in Georgia. TSU Science.
URL:https://www.researchgate.net/publication/299227729_Viticulture_Wine_Making_and_Diversification_Opportunities_in_Georgia
2. ღვინის ექსპორტი უმნიშვნელოდ გაიზარდა. Georgian Business Consulting (GBC), 10.01.2025.

URL:<https://www.gbc.ge/news/economics/ghvinis-eqsporti-umnishvnelod-gaizarda>

3. სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. სოფლის მეურნეობა.

URL:<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/196/soflis-meurneoba>

4. სსიპ ღვინის ეროვნული სააგენტო - <https://wine.gov.ge/>

On the issue of assessing the economic impact of grape subsidies in Georgia

Nana Rinkiasvili

Professor at Iakob Gogebashvili Telavi State University

nana.rinkiasvili@tesau.edu.ge

Gurami Iosebashvili

Doctoral Student at Iakob Gogebashvili Telavi State University

gurami.iosebashvili@tesau.edu.ge

KEY WORDS: *Grape Subsidy; Economic Mechanisms; Wine Export; Stimulation.*

J.E.L. classification: H25, R51

DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.09>

For Citation: Rinkiasvili N., Iosebashvili G., (2025) On the issue of assessing the economic impact of grape subsidies in Georgia (in Georgian). *Economic Profile*, Vol. 20, 1(29), p. 97-104. DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.09>

Summary

Viticulture in Georgia has a centuries-old tradition and plays a significant role in the country's socio-economic life. The Kakheti region is particularly notable, as a large part of its population is engaged in viticulture, making their income heavily dependent on it.

Over the years, many farmers in Georgia have accumulated extensive experience in viticulture, but due to certain challenges, they have been unable to establish themselves as entrepreneurs. Therefore, specific measures need to be taken in this direction.

According to research based on E. Kharaishvili's application of Porter's "Diamond" model, several key factors hinder the development of Georgian viticulturists, including:

1. Grape prices;
2. Land fragmentation and small land plots;
3. Low-quality grapes;
4. Limited access to modern technologies or lack of knowledge on their usage.

To address these issues, government involvement is essential.

The Georgian government primarily subsidizes grape production to support farmers and wine producers. The forms of subsidies include direct financial assistance, preferential loan conditions, crop insurance, and investment support.

The government also invests significant

financial resources in promoting Georgian wine. Notably, in recent years, some Georgian wine producers have successfully established a presence in European, Asian, and American markets. However, the volume of wine exported to these markets remains a small portion of total production.

As of 2024, the top five export markets for Georgian wine are:

1. Russia – \$176.26 million
2. Poland – \$15.17 million
3. Kazakhstan – \$9.76 million
4. China – \$8.2 million
5. Germany – \$5.57 million

As you can see, Russia remains the largest importer of Georgian wine.

According to data from the National Statistics Office, in recent years, both the funds allocated for subsidies and the indicators of export and grape production volumes have been increasing. So how can we determine whether subsidies have a positive impact? And how can the government stop subsidizing the population when these funds serve as a primary source of income for many people? Especially considering that a significant portion of the population in Georgia, particularly in the Kakheti region, is employed in viticulture.

To answer these questions, it is essential to analyze various data, conduct surveys among the population, review existing research, and consider other relevant factors.

Subsidies have both positive and negative effects.

Positive aspects include:

- Support for viticulturists
- Stimulation of the wine industry
- Regional development, among others

Negative aspects include:

- Budget burden
- Quality control issues
- Disruption of the natural market mechanisms, among others

The policy of grape subsidy contributes to economic stability in the short term, but in the long term, it requires a more balanced approach. In my opinion, if subsidies are used correctly, they will help strengthen farmers and the wine industry, but it is essential that they be timely adjusted to prevent the artificial disruption of market mechanisms. Additionally, I believe it is crucial that subsidies become more targeted, focusing not only on quantitative production but also on quality. Furthermore, for long-term sustainability, alternative economic mechanisms could be implemented, such as:

- Promoting innovation
- Improving insurance systems
- Supporting the production of organic wines
- Developing wine and grape storage facilities

The economic effects of grape subsidies in Georgia are multifaceted. It is important that the subsidy policy be flexible, adapted to market demands, and implemented thoughtfully to ensure its long-term positive impact on the country's economy. It is essential that subsidies target not only the quantity of grape production but also its quality and innovation.

References:

1. Kharashvili E., (2015) Viticulture, Wine Making and Diversification Opportunities in Georgia. TSU Science. URL:https://www.researchgate.net/publication/299227729_Viticulture_Wine_Making_and_Diversification_Opportunities_in_Georgia
2. Wine exports increased slightly. Georgian Business Consulting (GBC), 10.01.2025. URL:<https://www.gbc.ge/news/economics/ghvinis-eqsporti-umnishvnelod-gaizarda>
3. National Statistics Office of Georgia. Agriculture and Food Security. URL:<https://www.geostat.ge/ka/module/categories/196/soflis-meurneoba>
4. LEPL National Wine Agency - <https://wine.gov.ge/>

კრიტიკული აზროვნების განვითარების ზოგიერთი საკითხი მენეჯმენტის დაუფლების პროცესში

ნანა ლუხუტაშვილი

ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორი, ევროპის ცენტრალური

უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო

უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი, nana.lukhutashvili@unik.edu.ge

საკვანძო სიტყვები: კრიტიკული აზროვნება; გონებრივი იერიში; დემონსტრირების მეთოდი; ქეისი.

J.E.L. Classification: I1, D9, M1

DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.10>

ციტირებისთვის: ლუხუტაშვილი ნ., (2025) კრიტიკული აზროვნების განვითარების ზოგიერთი საკითხი მენეჯმენტის დაუფლების პროცესში. ეკონომიკური პროფილი, ტ. 20, 1(29), გვ. 105-114. DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.10>

ანოტაცია

მსოფლიო ეკონომიკურ ფორუმზე მოხსენებაში, „ახალი შეხედულება განათლებაზე“, კრიტიკული აზროვნება XXI საუკუნის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს უნარად დასახელდა. კრიტიკული აზროვნება - ეს უფრო მეტია, ვიდრე აკადემიური უნარი. ეს არის ფუნდამენტური უნარ-ჩვევა, რომელიც ახდენს სტუდენტის ცხოვრების ყველა ასპექტის ტრანსფორმაციას.

სტატიაში მოყვანილია მენეჯმენტის დაუფლების პროცესში კრიტიკული აზროვნების უნარების გასავითარებლად საჭირო სწავლა-სწავლების ძირითადი ხერხები და მეთოდები, პრაქტიკაში მათი იმპლემენტაციის შესაძლებლობები ქართული რეალობის და სპეციფიკის გათვალისწინებით.

შესავალი

თანამედროვე სამყაროში, სადაც ინფორმაცია და ტექნოლოგიები ვითარდება წარმოუდგენელი სისწრაფით, საგანმანათლებლო სისტემა ახალი გამოწვევებისა და შესაძლებლობების პირისპირ დგება. განათლება უკვე არ წარმოადგენს სტატიკურ პროცესს, ის მუდმივად ადაპტირდება დროის მოთხოვნებისა და საზოგადოების მოთხოვნილებების შესაბამისად.

სამყაროში, სადაც ინფორმაცია ორმაგდება ყოველ ორ წელიწადში, ხოლო ტექნოლოგიები ცვლიან პროფესიებს იმაზე სწრაფად, ვიდრე სტუდენტები ასწრებენ უნივერსიტეტების დას-

რულებას, აქტუალურია კითხვა, რომელი უნარები ესაჭიროებათ ბიზნესის ადმინისტრირების სტუდენტებს მომავალში წარმატების მისაღწევად?

მსოფლიო ექსპერტები განათლების, ფსიქოლოგიისა და ბიზნესის სფეროში ერთხმად აღიარებენ კრიტიკულ აზროვნებას 21-ე საუკუნის ცხოვრების აუცილებელ პირობად.

კონკურენციამ, გლობალიზაციამ და ინფორმატიზაციამ მოიცვა არა მარტო ადამიანთა საქმიანობის ტრადიციული სფეროები, არამედ გავლენას ახდენს შრომის ბაზარზე - მოთხოვნის სტრუქტურის ფორმირებაზეც.

კრიტიკული აზროვნება მეტ-ნაკლებად მნიშვნელოვანია საქმიანობის ყველა სფეროში, მაგრამ ზოგიერთი პროფესიისათვის, კერძოდ მენეჯერთათვის ის უბრალოდ აუცილებელია. სულ უფრო ცხადი ხდება მენეჯმენტის ცოდნის აუცილებლობა და მისი კრიტიკული გააზრება.

ძირითადი ნაწილი

მენეჯმენტი წარმოადგენს ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს დისციპლინას არა მხოლოდ ბიზნესის ადმინისტრირებისა და ეკონომიკის სპეციალობის სტუდენტებისათვის, არამედ მომავალი ინჟინრების, იურისტების, სახელმწიფო მოხელეებისა და სხვათათვის.

თანამედროვე მენეჯმენტი რთულია წარმოვიდგინოთ ზუსტად ფორმულირებული წესებისა და საქმიანობის რეცეპტების სახით. ძლიერ ცვალებად და რთულ გარემოში არსებობის პირობებში, თანამედროვე მენეჯერებმა უნდა შეძლონ არასტანდარტული პრობლემების გადაწყვეტისადმი შემოქმედებითი მიდგომა, თანამშრომელთა ურთიერთობების უკონფლიქტოდ მართვა, მათი მოტივირება, შრომისადმი წაქეზება და ა.შ. ყოველივე ამის მიღწევა კი შეუძლებელია კრიტიკული აზროვნების უნარების გარეშე.

თანამედროვე ტერმინი „კრიტიკული აზროვნება“ უკავშირდება ამერიკელ ფილოსოფოს ჯონ დიუის, რომელიც მოგვიწოდებდა ნებისმიერი დებულება, მტკიცება ფრთხილად გაგვიხილა ყველა არგუმენტის გათვალისწინებით. ის თვლიდა, რომ გამოცდილე-

ბის სწორად გამოყენების საფუძველზე ამგვარი მიდგომა ეხმარება ადამიანს დასახული მიზნების მიღწევაში (Dewey, 1910).

ადამიანის ტვინი „დაპროგრამებულია“ შეცდომების დაშვებაზე. ჩვენს რწმენებსა და შეხედულებებს სამყაროზე ხშირად მივყავართ მცდარ დასკვნებამდე და არასწორი გადაწყვეტილებების მიღებამდე. ამ ფენომენს უწოდებენ კოგნიტურ დამახინჯებას.

პირველობის ეფექტი - მიდრეკილებაა უფრო მეტად ენდო ადრე მიღებულ ინფორმაციას. დადასტურების მიკერძოება - თუ ადამიანი რაიმეში დარწმუნებულია, ის ინფორმაციის ნაკადიდან ირჩევს მხოლოდ იმ ფაქტს, რომელიც ადასტურებს მის სიმართლეს. აღნიშნულ დამახინჯებებთან გასამკლავებლად გვუხმარება კრიტიკული აზროვნება.

კვლევების დიდი ნაწილის შედეგებით გამოკითხულთა აბსოლუტური უმრავლესობა მიიჩნევს, რომ კრიტიკული აზროვნება ძალზედ მნიშვნელოვანია ცხოვრებაში, ხოლო იმავე გამოკითხულთა მიხედვით ადამიანების უმრავლესობა ვერ ფლობს ამ უნარებს.

მსოფლიო ეკონომიკურ ფორუმზე მოხსენებაში, „ახალი შეხედულება განათლებაზე“ კრიტიკული აზროვნება XXI საუკუნის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს უნარად დასახელდა (World Economic Forum, 2015).

კრიტიკული აზროვნება, როგორც კომპეტენცია, გულისხმობს ინფორმაციის მოძიების, არგუმენტების შერჩევისა და მტკიცებულებებზე დაფუძნებუ-

ლი დასკვნების ფორმულირების უნარებს (Koreshnikova & Avdeeva, 2022:39). არსებობს კვლევები, რომლის მიხედვითაც კრიტიკული აზროვნების ფორმირება არ ხდება თავისთავად, სხვა საგანმანათლებლო შედეგებთან ერთად (Terenzini et al., 1995:28). ეს ნიშნავს იმას, რომ სტუდენტებში ამ უნარის განსავითარებლად საჭიროა მიზანმიმართული მუშაობა (Halpern, 1998:450).

კრიტიკული აზროვნება მოიცავს ექვს მნიშვნელოვან ჩვევას: დაკვირვება, ანალიზი, დასკვნა (ინტერპრეტაცია), კავშირი, პრობლემის გადაწყვეტა, თვითრეგულირება (შეფასება და განსჯა) (Resume Prime, 2021) და გამორჩეულ უნარებს: დამოუკიდებლად აზროვნებას; ინფორმაციასთან, როგორც ანალიზისა და შედარებისათვის ამოსავალ საფუძველთან (წყაროსთან) მუშაობას; პრობლემურად და არგუმენტირებულად აზროვნებას დასაბუთებული მოსაზრების, მტკიცებულებებისა და დამამტკიცებელი საბუთების გამოყენებით; კრიტიკული აზროვნების გამოყენებას სოციალურ ასპექტში, ე.ი. პრობლემური გამოსვლებისას, დისკუსიებსა და პუბლიკაციებში, მოსაზრებების პროდუქტიული გაცვლისთვის (Shakirova, 2019:52)

დევიდ კლუსტერი გამოყოფს კრიტიკული აზროვნების შემდეგ ძირითად მახასიათებლებს (Klooster, 2000:8):

- კრიტიკული აზროვნება წარმოადგენს დამოუკიდებელ აზროვნებას. ის ატარებს ინდივიდუალურ ხასიათს, რამდენადაც ყველა აყალიბებს თავის იდეას, შეფასებასა და წარმოდგენებს

სხვებისგან დამოუკიდებლად; კრიტიკული აზროვნება არ უნდა იყოს განსაკუთრებულად ორიგინალური.

- ინფორმაცია წარმოადგენს საწყის წერტილს და არა საბოლოო პუნქტს კრიტიკული აზროვნებისთვის.
- ცოდნა ქმნის მოტივაციას, რომლის გარეშეც ადამიანს არ შეუძლია კრიტიკულად აზროვნება.
- კრიტიკული აზროვნება იწყება საკითხის დაყენებით (კითხვების დასმით) და გადასაჭრელი პრობლემების გარკვევით, მოსდევს პრობლემურ აზროვნებას და მასთან არის გადაჯაჭვული;
- კრიტიკული აზროვნება არგუმენტირებულია. კონტრარგუმენტების არსებობა აძლიერებს არგუმენტაციას.
- კრიტიკული აზროვნება სოციალური აზროვნებაა. ნებისმიერი აზრი, მოწმდება და იხვეწება როცა მას სხვებს ვუზიარებთ.

კრიტიკული აზროვნების განვითარება მიზანმიმართულ, მრავალწახნაგოვან სამუშაოდ უნდა იქცეს ლექტორ-მასწავლებლებისთვის.

თანამედროვე სასწავლო პროცესში, ტრადიციულისაგან განსხვავებით, სადაც უკუკავშირი პროფესორ-მასწავლებელსა და ჯგუფს შორის და უკუკავშირი პროფესორ-მასწავლებელსა და ცალკეულ სტუდენტს შორის იყო სუსტი, სიმძიმის ცენტრმა გადანაცვლა პროფესორ-მასწავლებლიდან სტუდენტისაკენ და გაიზარდა შემსწავლელის როლი. ლექტორი გამოდის „ფასილიტატორის“ როლში, რის შედეგადაც სტუდენტი იღებს მეტ პიროვნულ

პასუხისმგებლობას სწავლაზე და ხდება აქტიური შემდეგნაირად.

XXI საუკუნის გამოწვევებზე საპასუხოდ, მენეჯმენტის დაუფლების პროცესში ვიყენებთ სწავლა-სწავლების ისეთ ხერხებს და მეთოდებს, რომლებიც ავითარებს კრიტიკული აზროვნების შემდეგ უნარებს (Lukhutashvili, 2025):

1. ჩიკაგოელი პროფესორის დონა ოგლის მიერ 1984 წელს შემუშავებულ ინტერაქტიულ სტრატეგიას: „ვიცი – მინდა გავიგო – რა გავიგე“. ინტერაქტიული მეთოდი, ორიენტირებულია სტუდენტების ფართო ურთიერთქმედებაზე არამარტო პროფესორთან, არამედ ერთმანეთთანაც.

2. გონებრივ იერიშს. ეს სწავლების მეთოდია, რომლის დროსაც მოსწავლეები წინასწარ განსაზღვრულ დროში ამა თუ იმ პრობლემის ან საკითხის გარშემო შეუღებულად გამოთქვამენ „ადგილზე მოფიქრებულ“ საკუთარ აზ-

რებსა და იდეებს. დაცულია პრინციპი – „ყველა აზრი მისაღებია“. ამის შემდეგ ლექტორის დახმარებით ხდება გამოთქმული აზრებისა და იდეების დახარისხება, კატეგორიებად და პრიორიტეტებად დაყოფა.

ეს მეთოდი განაპირობებს პრობლემის გადაწყვეტაში ჯგუფის ერთობლივ მონაწილეობასაც და ინდივიდუალური აქტივობის ამაღლებასაც. გონებრივი იერიშის მეთოდი ეფექტურია სტუდენტთა მრავალრიცხოვანი ჯგუფის არსებობის პირობებში.

3. „თხელი“ (მარტივი) და „სქელი“ (რთული) კითხვების დასმა. მნიშვნელოვანია კითხვების დასმის ცოდნაც. მარტივი კითხვები გულისხმობს ასეთივე ერთგვაროვანი პასუხის გაცემას. ხოლო რთული კითხვები აზროვნების უფრო მაღლ დონეს. მაგალითად, ანალიზს, სინთეზს (იხ. ცხრილი 1).

ცხრილი 1

„თხელი“ (მარტივი) და „სქელი“ (რთული) კითხვები

მარტივი კითხვები	რთული კითხვები
ვინ?	ახსენით რატომ?
რა?	რა მოხდებოდა თუ.... ?
როდის?	მოიყვანეთ რამდენიმე მიზეზი, თუ რატომ.... ?
რამდენი?	რა განსხვავებაა?
ეთანხმებით თუ არა?	დავუშვათ, რომ თქვენ ხართ ?
ჭეშმარიტია თუ არა?	

4. „INSERT“. გულისხმობს კითხვისას ტექსტის განსაკუთრებულ მარკირებას. ტექსტის ველებზე ან ცხრილებში მისი შემდგომი შევსებით კეთდება ტექსტის ფრაგმენტებზე, აზნაცებზე ისეთი კატეგორიების მინიჭება, როგორებიცაა: „V“-ვიცოდი ეს ინფორმაცია, „+“ - რაღაც ახალია, „-“ - სხვაგვარად ვფიქრობდი, „?“ - ვერ გავიგე, კითხვა გამიჩნდა.

5. დემონსტრირების მეთოდი – ინფორმაციის ვიზუალურად წარმოდგენას გულისხმობს. შედეგის მიღწევის თვალსაზრისით ის საკმაოდ ეფექტურია. ხშირ შემთხვევაში მასალა შესაძლებელია ერთდროულად აუდიო და ვიზუალური გზით მივაწოდოთ სტუდენტებს. ეს მეთოდი გვებმარება თვალსაჩინო გავხადოთ სასწავლო მასალის აღქმა.

6. ქეისი (შემთხვევის ანალიზი, სიტუაციური ამოცანა). გამოცდილებით სწავლების საუკეთესო მეთოდია (ATSU, 2017; National Center for Teacher’s Professional Development, 2016). იგი:

- საშუალებას იძლევა თეორიული ცოდნა გამოვიყენოთ პრაქტიკაში.
- იმ გადაწყვეტილების მიღებისაკენ მიმართავს სტუდენტების შინაგან ძალებს, რომელზეც აქამდე არ უფიქრიათ.
- ეხმარება მათ გამოავლინონ პრობლემა, მოახდინონ ამ პრობლემის რანჟირება და სტრატეგიული მიმართულებების წინასწარი რესურსული შეფასება, ალტერნატიული ვარიანტების შემუშავება, მათგან დამატებითი ინფორმაციის საფუ-

ძველზე საუკეთესოს შერჩევა და გადაწყვეტილების მიღება.

კრიტიკული აზროვნების პროცესი შეიძლება დავყოთ 4 ეტაპად (Ruzana, 2025):

1. კითხვის ფორმულირება;
2. მონაცემების შეგროვება;
3. ინფორმაციის ანალიზი;
4. დასკვნები.

არ არის აუცილებელი ყოველი დავალების თვის შევადგინოთ ნაბიჯების გეგმა და განუხრელად მივდიოთ მას. პროცესის ეტაპების ცოდნა დაგვეხმარება არ გა მოგვრჩეს მნიშვნელოვანი ნაბიჯი გადაწყვეტილებების მიღებისას.

დასკვნა

კრიტიკული აზროვნება ინფორმაციის გაანალიზების, დასკვნების გამოტანისა და გადაწყვეტილების მიღების უნარია, რომელიც მოტივაციას აძლევს სტუდენტებს - თეორიული ცოდნის გასაფართოებლად პრაქტიკული და გამოყენებითი ამოცანების გადასაწყვეტად. მის განვითარებასთან ერთად სტუდენტებს უვითრდებათ ისეთი უნარები, როგორებიცაა კომუნიკაბელობა, დამოუკიდებლობა, მოქნილობა, კრეატიულობა.

მენეჯმენტის დაუფლების პროცესში კრიტიკული აზროვნების გასავითრებლად, სწავლების აქტიური მეთოდების გამოყენებით ხდება პროფესორ-მასწავლებლიდან სტუდენტისაკენ სიმძიმის ცენტრის გადანაცვლება და შემსწავლელის როლის ზრდა.

ლექტორი გამოდის „ფასილიტატორის“ როლში, რის შედეგადაც სტუდენტი იღებს მეტ პიროვნულ პასუხისმგებლობას სწავლაზე და ხდება აქტიური შემმეცნებელი.

და ბოლოს, კრიტიკული აზროვნება ეს უფრო მეტია, ვიდრე აკადემიური უნარი. ეს არის ფუნდამენტური უნარ-ჩვევა, რომელიც გარდაქმნის სტუდენტის ცხოვრების ყველა ასპექტს. სამყაროში, სადაც ხელოვნური ინტელექტი უკვე ასრულებს რუტინულ სამუშაოებს, დავალებებს, სწორედ კრიტიკული აზროვნება რჩება ადამიანის უნიკალურ უპირატესობად.

ლიტერატურა:

1. ლუხუტაშვილი ნ. (2025) სწავლა-სწავლების აქტიური მეთოდების გამოყენება კრიტიკული აზროვნების განსავითარებლად მენეჯმენტის დაუფლების პროცესში. IV საერთაშორისო კონფერენცია „განათლება, ტექნოლოგიები და ინოვაცია“ (ICETI 2024) აბსტრაქტების კრებული, ევროპის უნივერსიტეტი, გამომცემლობა „UNIVERSAL“, 2025. გვ.82 (გადამოწმებულია 29.04.2025)
2. შეფასების მეთოდებისა და კრიტერიუმების გზამკვლევი. აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, აწსუ-ს ხარისხის უზრუნველყოფის სამსახური. ქუთაისი 2017.
https://cdn.atstu.edu.ge/forsite/files/qas/gza_mkvlevi.pdf
3. Dewey, J. (1910). *How We Think*, Boston: D.C. Heath.
URL:<https://archive.org/details/howwethink0000838mbp/page/n21/mode/2up> (გადამოწმებულია 29.04.2025)
4. Klooster, D. (2000). What is critical thinking?. *kritické listy* 1-2, Autumn 2000.
URL:https://kritickemysleni.cz/wp-content/uploads/2020/05/KL01_2_web.pdf (გადამოწმებულია 29.04.2025)
5. World Economic Forum. (2015). *New Vision for Education Unlocking the Potential of Technology*.
URL:https://www3.weforum.org/docs/WEFUSA_NewVisionforEducation_Report2015.pdf (გადამოწმებულია 29.04.2025)
6. Koreshnikova Yu. N., Avdeeva E.A. (2022). Interest Cannot Be Forced. The Role of Academic Motivation and Teaching Styles in the Development of Students' Critical Thinking. *Voprosy Obrazovaniya / Educational Studies Moscow*, (3).
<https://doi.org/10.17323/1814-9545-2022-3-36-66>
7. Terenzini P.T., Springer L., Pascarella E.T., Nora A. (1995). Influences Affecting the Development of Students' Critical Thinking Skills. *Research in Higher Education*, 36 (1), 23–39. <https://doi.org/10.1007/BF02207765> (გადამოწმებულია 29.04.2025)
8. Halpern D.F. (1998). Teaching Critical Thinking for Transfer across Domains: Disposition, Skills, Structure Training, and Metacognitive Monitoring. *American Psychologist*, 53 (4), 449–

455. <https://doi.org/10.1037/0003-066x.53.4.449>

(გადამოწმებულია 29.04.2025)

9. Resume Prime (2021). How to Improve and Apply Critical Thinking Skills in the Workplace.
<https://www.resumeprime.com/critical-thinking-skills-resume-interview-tips/>
10. Shakirova, D. M. (2019). Critical Thinking. Methodology. Technology. Innovation (Vol. 3). Kazan: ГАОУ ДПО ИРО РТ. ISBN 978-5-6042481-5-7
11. National Center for Teacher's Professional Development. (2016). Vocational Teachers' Guidebook, (First ed.) LLC SEZANI .
11. Ruzana A. (2025). Critical Thinking: What is it and how to develop it. URL:<https://digital-academy.ru/blog/what-is-critical-thinking> (გადამოწმებულია 29.04.2025)

Some issues of critical thinking development in the process of mastering management

Nana Lukhutashvili

PhD in Business Administration, Associate Professor of Central University of Europe,
Associate Professor of Akaki Tsereteli State University, nana.lukhutashvili@unik.edu.ge

KEY WORDS: Critical thinking; Reasoning in the field; Demonstration method; Case;

J.E.L. Classification: I1, D9, M1 DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.10>

For Citation: Lukhutashvili N., (2025) Some issues of critical thinking development in the process of mastering management (in Georgian). *Economic Profile*, Vol. 20, 1(29), p. 104-114. DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.10>

Summary

In the modern world, where information and technology are developing rapidly, the educational system faces new challenges and opportunities. Education is no longer a static process. It is constantly adapting to the demands of the times and the needs of society.

Competition, globalization, and informatization have not only affected traditional spheres of human activity but also the labor market- the demand structure formation.

In a world where information doubles every two years and technology changes professions faster than students graduate from university, the question is relevant: What skills do business administration students need to succeed in the future?

World experts in education, psychology, and business unanimously recognize critical thinking as a necessary condition of life in the 21st century. Moreover, in a report of the World Economic Forum, “New Vision for Education,” critical thinking was named one of the most important skills of the 21st century.

Critical thinking is more or less important in all fields of activity, but it is essential for some professions, especially for managers.

The need for management knowledge and critical understanding is becoming progressively clear.

Management is one of the paramount disciplines not only for business administration and economics students but also for future engineers, lawyers, civil servants, and others.

Modern management is difficult to imagine in the form of precisely formulated rules and instructions for activities. In a rapidly changing and complex environment, modern managers must be able to creatively approach solving non-standard problems, manage employee relations without conflict, motivate them, encourage them to work, etc. Achieving all this is impossible without critical thinking skills.

Studies show that the absolute majority of respondents believe that critical thinking is very important in life, but most people do not possess these skills.

Critical thinking, as a competence, involves the ability to search for information, select arguments, and formulate evidence-based conclusions. Some studies show that critical thinking formation does not occur by itself but in line with other educational outcomes. Thus, purposeful work is needed to develop this skill in students.

To meet the challenges of the 21st century, in the process of mastering management, the following learning and teaching methods and techniques are used to develop critical thinking skills:

- The interactive strategy "I know - I want to know - what I learned" by Chicago professor Donna Ogle.
Brainstorming- a teaching method where students are given time to share their opinions and ideas about a specific issue or question created on the spot.
- Asking thin (simple) and thick(complex) questions. Simple questions require providing unified answers, while complex questions demand a higher level of thinking, e.g., analysis and synthesis.
- INSERT, a teaching method that involves marking the text specifically while reading.
- Demonstration method for visually presenting information.
- Case (case analysis, situational task)- the best method of learning through experience, which enables the application of theoretical knowledge in practice.

Therefore, we should employ active teaching strategies and methods that optimise the integration of practical tasks and cases into the learning process to foster critical thinking. By using active teaching methods, the center of gravity shifts from the teacher to the student, and the role of the learner increases: the lecturer takes on the role of a "facilitator," which encourages the student to take on more personal responsibility for learning and becomes an active learner.

Ultimately, critical thinking is more than an academic skill. It is a fundamental skill transforming every aspect of a student's life. In a world where artificial intelligence is already performing routine tasks, critical thinking remains a unique human advantage.

Reference:

1. Dewey, J. (1910). *How We Think*, Boston: D.C. Heath.
URL:<https://archive.org/details/howwethink000838mbp/page/n21/mode/2up> (Verified 29.04.2025)
2. Klooster, D. (2000). *What is critical thinking?*. kritické listy 1-2, Autumn 2000.
URL:https://kritickemysleni.cz/wp-content/uploads/2020/05/KL01_2_web.pdf (Verified 29.04.2025)
3. World Economic Forum. (2015). *New Vision for Education Unlocking the Potential of Technology*.
URL:https://www3.weforum.org/docs/WEF_USA_NewVisionforEducation_Report2015.pdf (Verified 29.04.2025)
4. Koreshnikova Yu. N., Avdeeva E.A. (2022). *Interest Cannot Be Forced. The Role of Academic Motivation and Teaching Styles in the Development of Students' Critical Thinking*. *Voprosy Obrazovaniya / Educational Studies Moscow*, (3).
<https://doi.org/10.17323/1814-9545-2022-3-36-66>
5. Terenzini P.T., Springer L., Pascarella E.T., Nora A. (1995). *Influences Affecting the Development of Students' Critical Thinking Skills*. *Research in Higher Education*, 36 (1), 23–39. <https://doi.org/10.1007/BF02207765> (Verified 29.04.2025)
6. Halpern D.F. (1998). *Teaching Critical Thinking for Transfer across Domains: Disposition, Skills, Structure Training, and Metacognitive Monitoring*. *American Psychologist*, 53 (4), 449–455.
<https://doi.org/10.1037/0003-066x.53.4.449> (Verified 29.04.2025)
7. Resume Prime (2021). *How to Improve and Apply Critical Thinking Skills in the Workplace*.
<https://www.resumeprime.com/critical-thinking-skills-resume-interview-tips/>
8. Shakirova, D. M. (2019). *Critical Thinking. Methodology. Technology. Innovation* (Vol. 3). Kazan: ГАОУ ДПО ИРО РТ. ISBN 978-5-6042481-5-7

9. National Center for Teacher's Professional Development. (2016). *Vocational Teachers' Guidebook*, (First ed.) LLC SEZANI .
Ruzana A. (2025). *Critical Thinking: What is it and how to develop it*.
URL:<https://digital-academy.ru/blog/what-is-critical-thinking>
(Verified 29.04.2025)
10. Lukhutashvili N. (2025). *Using active teaching methods to develop critical thinking in the process of mastering management*. IV International conference on education, technology, and innovation (ICETI 2024), 71-72. Tbilisi. Publisher: UNIVERSAL.
11. *Evaluation Methods and Criteria Guidebook*. Akaki Tsereteli State University (ATSU), Quality Assurance Office. Kutaisi. 2017.
URL:
12. https://cdn.atsu.edu.ge/forsite/files/qas/gzam_kvlevi.pdf (Verified 29.04.2025)

პოსტსაბჭოთა სივრცის პოლიტეკონომიური ტრანსფორმაცია და თანამედროვე გამოწვევები გოჩა უგულავა

ეკონომიკის დოქტორი, ევროპის ცენტრალური

უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი, gocha.ugulava@cue.edu.ge

საკვანძო სიტყვები: პოლიტიკური ეკონომია; ინსტიტუციური რეფორმები; პოსტსაბჭოთა სახელმწიფოები; განვითარების ტრექტორიები

J.E.L. Classification: P30, O57

DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.11>

ციტირებისთვის: უგულავა გ., (2025) პოსტსაბჭოთა სივრცის პოლიტეკონომიური ტრანსფორმაცია და თანამედროვე გამოწვევები. ეკონომიკური პროფილი, ტ. 20, 1(29), გვ. 115-126. DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.11>

ანოტაცია. პოსტსაბჭოთა სივრცის პოლიტიკური და ეკონომიკური ტრანსფორმაცია წარმოადგენს ერთ-ერთ ყველაზე მასშტაბურ და კომპლექსურ მოვლენას თანამედროვე საერთაშორისო ურთიერთობების სისტემაში. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, ახალი დამოუკიდებელი სახელმწიფოები აღმოჩნდნენ რთულ პოლიტიკურ, სოციალურ და ეკონომიკურ გარდამავალ პერიოდში, რომლის შედეგები დღემდე აისახება მათ შიდა და საგარეო პოლიტიკაზე. ნაშრომი მიზნად ისახავს პოსტსაბჭოთა ქვეყნების ტრანსფორმაციის ანალიზს, პოლიტიკურ-ეკონომიკურ პროცესებზე ფოკუსირებით, რომლებიც განსაზღვრავენ რეგიონის სტაბილურობასა და განვითარების პერსპექტივებს.

განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა სახელმწიფოსა და ბაზრის ურთიერთქმედების მოდელებს, ლიბერალიზაციისა და დემოკრატიზაციის პროცესებს, ასევე ამ პროცესების მიმართ არსებულ შიდა და გარე წინააღმდეგობებს. ნაშრომი ასევე განიხილავს გეოპოლიტიკურ კონკურენციას, რაც გავლენას ახდენს პოსტსაბჭოთა სივრცის ტრანსფორმაციულ გზებზე—განსაკუთრებით რუსეთის ფედერაციის, ევროკავშირის, ჩინეთისა და აშშ-ის ჩართულობის კონტექსტში. შემთხვევების ანალიზის (Case Study) ფარგლებში, სხვა პოსტსაბჭოთა ქვეყნებთან ერთად, განხილულია საქართველოს მაგალითიც, როგორც ქვეყნისა, რომელმაც მნიშვნელოვანი რეფორმები განახორციელა, თუმცა კვლავ ექვემდებარება გარე ზეწოლასა და შიდა ინსტიტუციურ გამოწვევებს.

მეთოდოლოგიურად, ნაშრომი ეფუძნება შედარებით ანალიზსა და შემთხვევების შესწავლას, რაც საშუალებას იძლევა გამოვლინდეს როგორც ზოგადი ტენდენციები, ასევე ქვეყნების ინდივიდუალური თავისებურებები. ანალიზი მოიცავს პოლიტიკურ დოკუმენტებს, ეკონომიკურ მაჩვენებლებსა და ექსპერტულ შეფასებებს.

დასასრულს, ნაშრომი ასახავს პოსტსაბჭოთა სივრცის პოლიტიკურ-ეკონომიკური ტრანსფორმაციის მთავარ გამოწვევებსა და შესაძლებლობებს, განსაკუთრებით თანამედროვე გლობალური კრიზისების ფონზე, რაც ამ სივრცის სტაბილურობისა და განვითარების მომავალი გზების გადაფასებას მოითხოვს.

ძირითადი ნაწილი

პოლიტიკური ეკონომია, როგორც დისციპლინა, რომელიც იკვლევს პოლიტიკური და ეკონომიკური სტრუქტურების ურთიერთქმედებას, ბოლო ორი საუკუნის განმავლობაში მნიშვნელოვან ტრანსფორმაციას განიცდიდა. XVIII–XIX საუკუნეების ფილოსოფიურად დამუხტული კლასიკური

სიკური მსჯელობიდან დაწყებული და თანამედროვე ინტერდისციპლინური ემპირიული მეცნიერებით დასრულებული, პოლიტიკურმა ეკონომიამ არაერთხელ გადახედა თავის მიზნებს, მეთოდებსა და კვლევის ობიექტს.

პოლიტიკური ეკონომია ღრმა ისტორიულ ფესვებს ეყრდნობა. იგი XVIII საუკუ-

ნეში გაჩნდა, როგორც მცდელობა, ახსნილიყო საზოგადოებრივი მოწყობა რესურსების წარმოების, განაწილებისა და გამოყენების ჭრილში. მას შემდეგ პოლიტიკურმა ეკონომიამ მრავალი გარდაქმნა განიცადა - ფილოსოფიურ-მორალური დისციპლინიდან ჩამოყალიბდა როგორც თანამედროვე ემპირიული მეცნიერება.

1990-იანი წლებიდან საგანგებო მნიშვნელობას იძენს ინსტიტუციური მიდგომა. მკვლევრები თანხმდებიან, რომ ეკონომიკური ინსტიტუტების — საკუთრების უფლებების, სასამართლო სისტემის, საგადასახადო მექანიზმების — ხარისხს გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს მდგრადი განვითარებისათვის. მრავალი სამეცნიერო ნაშრომიც ხაზს უსვამს ისტორიულად ჩამოყალიბებული პოლიტიკური და სოციალური სტრუქტურების როლს, რომლებიც განსაზღვრავენ ქვეყნების განვითარების ტრაექტორიას. (North, 1990; Acemoglu, Johnson, & Robinson, 2001; Acemoglu & Robinson, 2012)

XXI საუკუნის დასაწყისიდან პოლიტიკური ეკონომია სწრაფად ვითარდება. დღეს იგი წარმოადგენს ინტერდისციპლინურ, ემპირიულ მონაცემებზე ორიენტირებულ სფეროს, რომელიც იკვლევს თემათა ფართო სპექტრს — საარჩევნო ქცევიდან და უთანასწორობიდან დაწყებული, მდგრადი განვითარებითა და გლობალიზაციით დასრულებული. თანამედროვე პოლიტიკური ეკონომიის ევოლუცია ასახავს ვიწროეკონომიკური მსჯელობიდან კომპლექსური, მრავალგანზომილებიანი ანალიზისაკენ გადაადგილებას. ამგვარად, პოლიტიკური ეკონომია კვლავ იმ დებატების ცენტრში ექცევა, რომლებიც ცდილობენ პასუხის გაცემას კითხვებზე, თუ როგორ აყალიბებს პოლიტიკა და ეკონომიკა სახელმწიფოების ბედს და რატომ ვერასო

დეს იქნება ეკონომიკური გადაწყვეტილება მხოლოდ „ეკონომიკური“. ახალი პოლიტიკური ეკონომია წარმოადგენს ინტერდისციპლინურ სფეროს, რომელიც აერთიანებს ეკონომიკის, პოლიტოლოგიის, სოციოლოგიის, ისტორიისა და სამართლის მიდგომებს. მისი მთავარი მიზანია - გაანალიზოს პოლიტიკური ინსტიტუტების, ძალაუფლების სტრუქტურებისა და სოციალური ჯგუფების ინტერესების გავლენა ეკონომიკურ განვითარებაზე. განსხვავებით ტრადიციული ეკონომიკური თეორიისგან, პოლიტიკური ეკონომია ეკონომიკას განიხილავს პოლიტიკასთან და საზოგადოებასთან განუყოფელ კავშირში. (Besley & Persson, 2011)

თანამედროვე კვლევების ყურადღების ცენტრშია კითხვა — რატომ აღწევს ზოგიერთი ქვეყანა მდგრად ეკონომიკურ ზრდას, მაშინ როდესაც სხვები ამას ვერ ახერხებენ. არსებული კვლევები მიუთითებს, რომ ინკლუზიური პოლიტიკური ინსტიტუტები, რომლებიც უზრუნველყოფენ მოქალაქეთა მონაწილეობას მმართველობაში, განაპირობებენ განვითარებას, მაშინ როცა ექსტრაქტიული, ელიტების ინტერესებზე მორგებული ინსტიტუტები, იწვევს სტაგნაციასა და უთანასწორობას. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ძალაუფლებისა და რესურსების განაწილებას, უთანასწორობის მექანიზმებს და მათ პოლიტიკურ შედეგებს — მათ შორის, სახელმწიფოს მიტაცებასა და დემოკრატიული ინსტიტუტების ეროზიას. (North, 1990; Acemoglu & Robinson, 2012)

პოლიტიკური ეკონომია ასევე იკვლევს არაეფექტიანი ეკონომიკური პოლიტიკის მიზეზებს, მათ შორის საარჩევნო ციკლების გავლენას, პოპულიზმს, ინტერესთა ჯგუფების ზეწოლასა და ოლიგარქიულ სტრუქტურებს. დემოკრატიული ინსტიტუტები — მაგალითად, მედიის თავი-

სუფლება, მმართველობის ანგარიშვალდებულება და მოქალაქეთა აქტიურობა — განიხილება როგორც მდგრადი მმართველობის ძირითადი წინაპირობები. (Persson & Tabellini, 2000; Drazen, 2000)

საერთაშორისო დონეზე პოლიტიკური ეკონომია აანალიზებს გლობალურ უთანასწორობას, საერთაშორისო ორგანიზაციების როლს, ტრანსნაციონალურ კორპორაციებსა და გეოპოლიტიკურ ცვლილებებს. თანამედროვე გამოწვევები — პოპულიზმი, კლიმატი, ციფრული ტრანსფორმაცია, მიგრაცია — გადაფასდება რესურსებზე და ინსტიტუტებზე მათი გავლენის კონტექსტში. კვლევის ფოკუსში რჩება მდგრადობა, რეფორმები და ინსტიტუციური ტრანსფორმაციის საკითხები. ამგვარად, პოლიტიკური ეკონომია იკვლევს არა მხოლოდ ეკონომიკის ფუნქციონირებას, არამედ იმასაც, თუ ვისთვის და როგორ მუშაობს ის, რაც განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს გლობალური არასტაბილურობის პირობებში. (Kitschelt & Wilkinson, 2007; Rodrik, 2020; Sachs, 2015).

მნიშვნელოვანი პროგრესის მიუხედავად, თანამედროვე პოლიტიკური ეკონომია აწყდება რიგ თეორიულ და პრაქტიკულ გამოწვევებს. ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პრობლემად რჩება უნივერსალური მოდელების შეზღუდულობა, განსაკუთრებით რაციონალური არჩევანის თეორიებზე დაფუძნებული მიდგომების შემთხვევაში. ამგვარი მიდგომები ხშირად უგულებელყოფენ გაურკვევლობას, არარაციონალურ ქცევას და კულტურულ თავისებურებებს, რაც საჭიროებს ქცევითი, სოციოკულტურული და ისტორიულ-ინსტიტუციური მიდგომების გამოყენებას.

გლობალური უთანასწორობის გაღრმავება ძირს უთხრის დემოკრატიულ ინსტიტუტებს, აძლიერებს სოციალურ პო-

ლარიზაციას და ხელს უწყობს პოპულიზმის ზრდას. ამასთან, ღიად რჩება კითხვა: რომელი მექანიზმები შეძლებენ ერთდროულად რესურსების გადანაწილებასა და ეკონომიკური ეფექტიანობის შენარჩუნებას. პოპულისტური მოძრაობების გაძლიერება, მათ შორის განვითარებულ დემოკრატიულ ქვეყნებში, ასახავს კონტროლის დაკარგვის განცდას გლობალიზაციისა და ტექნოლოგიური ცვლილებების ფონზე. პოლიტიკური ეკონომია ჯერჯერობით არ გვთავაზობს სრულყოფილ პასუხს იმაზე, თუ როგორ უნდა მოახდინონ დემოკრატიულმა ინსტიტუტებმა ამ გამოწვევებთან ადაპტირება.

დამატებით პრობლემას წარმოადგენს არაეფექტიანი ინსტიტუტების რეფორმირება. ინსტიტუციური რიგიდულობა, ელიტების წინააღმდეგობა და ბიუროკრატიული ინერცია ზღუდავს გარდაქმნების შესაძლებლობებს. ინსტიტუციური ცვლილებების მექანიზმების შემუშავება წარმოადგენს კვლევის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მიმართულებას.

გლობალიზაცია და ციფრული ტექნოლოგიების ექსპანსია ცვლის ძალაუფლების განაწილებას სახელმწიფოს, ბიზნესსა და საზოგადოებას შორის. ტრანსნაციონალური კორპორაციები, ციფრული პლატფორმები და კრიპტოვალუტები ძირს უთხრიან რეგულირების ტრადიციულ მექანიზმებს. წარმოიქმნება მოთხოვნა ახალი ტიპის საერთაშორისო მმართველობაზე, რომელიც შეძლებს გამჭვირვალობისა და ანგარიშვალდებულების უზრუნველყოფას. (Fukuyama, 2014)

მეთოდოლოგიური გამოწვევები მოიცავს მიზეზ-შედეგობრივი კავშირების დამტკიცების სირთულეს, კვაზი-ექსპერიმენტული მიდგომების შეზღუდულობასა და თეორიული რეფლექსიის დეფიციტს. პოლიტიკური ეკონომია საჭიროებს ბალანსს

ემპირიულ მონაცემებსა და კონცეპტუალურ სიღრმეს შორის.

დაბოლოს, ეკოლოგიური დღის წესრიგი მოითხოვს პოლიტეკონომიურ ანალიზს. „მწვანე გარდაქმნის“ ხარჯების სამართლიანი განაწილებისა და ეფექტიანი ეკოლოგიური პოლიტიკის ფორმირების საკითხები შეუძლებელია ძალაუფლების, ინტერესებისა და ინსტიტუციური კონტექსტის გათვალისწინების გარეშე.

ახალი პოლიტიკური ეკონომიის მიდგომები დიდწილად ცდილობს წარსულში არსებული ნეოლიბერალური პარადიგმების გადახედვას და ინსტიტუტების, ინტერესთა ჯგუფებისა და ძალაუფლების ურთიერთქმედების უფრო კომპლექსური სურათის წარმოჩენას. თუმცა, ამ მიდგომებსაც აქვთ სუსტი მხარეები, განსაკუთრებით მაშინ, როცა ისინი იგნორირებენ ლოკალურ კონტექსტსა და ძალაუფლების არათანაბარ განაწილებას. ახალი პოლიტიკური ეკონომია ხშირად ეფუძნება რაციონალური არჩევანის თეორიას, რომლის მიხედვითაც აქტორები (ინსტიტუტები, ჯგუფები, ინდივიდები) მოქმედებენ საკუთარი ინტერესების მაქსიმიზაციის ლოგიკით. ეს მიდგომა მნიშვნელოვნად უწყობს ხელს სტრუქტურული ანალიზის სისტემატიზაციას, მაგრამ ნაკლებად ითვალისწინებს კულტურულ, იდეოლოგიურ და ნორმატიულ ფაქტორებს, რომლებიც რეალურ პოლიტიკურ პროცესებში დიდ როლს თამაშობს. გარდა ამისა, ზოგიერთი ახალი თეორია ზედმეტად ოპტიმისტურად უყურებს ინსტიტუციური რეფორმების შესაძლებლობას, მაშინ როცა რეალობა მიუთითებს სისტემური წინააღმდეგობებისა და ბიუროკრატიული ინერციის არსებობაზე.

პოსტსაბჭოთა ქვეყნების პოლიტიკური და ეკონომიკური ტრანსფორმაცია

ერთ-ერთი ყველაზე რთული და წინააღმდეგობრივი პროცესია თანამედროვე პოლიტიკური ეკონომიის ანალიზში. ფორმალურად ჩატარებული რეფორმების მიუხედავად, ამ ქვეყნებში ხშირ შემთხვევაში დამკვიდრდა ჰიბრიდული მმართველობა, სადაც დემოკრატიული ინსტიტუტები ფორმალურად არსებობს, მაგრამ რეალურად მუშაობს არაფორმალური მექანიზმების საფუძველზე.

პოსტსაბჭოთა ქვეყნები კარგი მაგალითია იმის შესაფასებლად, თუ როგორ იკვეთება ახალი პოლიტიკური ეკონომიის მიდგომები ლოკალურ რეალობასთან. მიუხედავად იმისა, რომ რიგ ქვეყნებში განხორციელდა არაერთი ინსტიტუციური რეფორმა და გატარდა ეკონომიკური ლიბერალიზაცია, სახელმწიფო ინსტიტუტების მდგრადობა კვლავ გამოწვევად რჩება. პოლიტიკური ელიტების ინტერესები და მათი გავლენა საჯარო სექტორზე ხშირად ზღუდავს ინსტიტუციური ნორმების დაცვას. ძალაუფლების ცენტრალიზაცია, მედიის თავისუფლებაზე ზეწოლა და სამართლებრივი ინსტიტუტების პოლიტიზაცია მიაწინებენ იმაზე, რომ ფორმალური ინსტიტუტები ხშირად ვერ ასრულებენ თავის რეალურ ფუნქციას. ამგვარ პირობებში ახალი პოლიტიკური ეკონომიის მიდგომები საჭიროებს ადაპტაციას – უფრო ღრმა და კრიტიკულ ანალიზს, რომელიც გაითვალისწინებს ძალაუფლების არაფორმალურ მექანიზმებსაც. (Hellman, 1998).

განსაკუთრებით, პოსტსაბჭოთა სივრცეში ძალაუფლება ხშირად განაწილებულია ფორმალური სისტემის გარეთ. კლანური სტრუქტურები, პარტიულობა, და ელიტური გარიგებები ქმნიან არაოფიციალურ სისტემას, რომელიც ხშირად ძლიერად აღემატება ოფიციალურ წესებს. ამ მექანიზმების იგნორირება პოლიტიკური ეკონომიის

ანალიზში მნიშვნელოვნად ამცირებს თეორიის პრაქტიკულ რელევანტურობას.

რამოდენიმე კონკრეტული მაგალითის განხილვა პოლიტეკონომიურ ჭრილში ნათლად წარმოაჩენს ამ პრობლემების არსს.

საქართველო „ვარდების რევოლუციის“ შემდეგ იქცა სწრაფი ლიბერალიზაციისა და ინსტიტუციური რეფორმების ლაბორატორიად: აშკარად შემცირდა ქუჩის კორუფცია, გაუმჯობესდა მომსახურების სფერო და საბიუჯეტო მართვა. თუმცა, ამავე პერიოდში ხელისუფლების კონცენტრაცია, სასამართლოს პოლიტიზაცია და ელიტარული ინტერესების პრივილეგირება სისტემურ პრობლემებად დარჩა. დღეს, საქართველოში ინსტიტუტები რჩებიან პიროვნებებზე მიბმულ და არა დამოუკიდებელ ძალებად. პოლიტიკური კონკურენცია ხშირად პარტიების ნაცვლად ლიდერული დაპირისპირების დონეზე ვითარდება, ხოლო ბიზნესსა და პოლიტიკას შორის ბმა ახდენს ეკონომიკურ გადაწყვეტილებებზე გავლენას. ბოლო პერიოდის მოვლენებმა - სამართლებრივმა ადაპტაციამ, პატრონაჟისა და კლიენტელიზმის ინსტიტუციონალიზაციამ, მედიაზე და არსამთავრობო სექტორზე მასირებულმა შეტევამ, სასამართლო სისტემის სრულმა მიტაცებამ, დაადასტურა, რომ მზარდია ინსტიტუციური დრეიფი ავტოკრატისაკენ.

უკრაინაში 2004 და 2014 წლების რევოლუციებმა აჩვენა მოსახლეობის მოთხოვნა დემოკრატიულ ცვლილებებზე, თუმცა ინსტიტუციური სისუსტე და ოლიგარქიული ინტერესები ხშირად ბლოკავენ რეფორმებს. „მაიდნის“ შემდეგ შექმნილი მოლოდინების მიუხედავად, ინტერესთა ჯგუფები კვლავ მნიშვნელოვან გავლენას ახდენდნენ ეკონომიკურ პოლიტიკაზე. სასამართლოს დამოუკიდებლობა და პოლი-

ტიკური პარტიების შინაარსობრივი განახლება კვლავ პრობლემად რჩება.

რუსეთის აგრესიამ უკრაინის ინსტიტუციურ განვითარებაზე მრავალდონიანი და წინააღმდეგობრივი გავლენა მოახდინა — ერთი მხრივ, გააძლიერა ზოგიერთი პროცესი, ხოლო მეორე მხრივ, კიდევ უფრო გამოკვეთა არსებული სისუსტეები. 2014 წლიდან, და განსაკუთრებით 2022 წლის ფართომასშტაბიანი შეჭრის შემდეგ, უკრაინა აღმოჩნდა ინსტიტუციური მობილიზაციისა და ეგზისტენციური გამოწვევის პირობებში. ერთი მხრივ, ომმა დააჩქარა ეროვნული იდენტობის კონსოლიდაცია, გაზარდა ნდობა სახელმწიფო ინსტიტუტების (განსაკუთრებით არმიის, პრეზიდენტისა და მოხალისეობრივი ქსელების) მიმართ და გააქტიურა საერთაშორისო ინტეგრაცია, პირველ რიგში — ევროკავშირთან. განხორციელდა მნიშვნელოვანი რეფორმები თავდაცვის სექტორში, ციფრულ განვითარებასა და ჰუმანიტარულ მენეჯმენტში. მეორე მხრივ, საგანგებო ვითარებამ გამოიწვია ძალაუფლების დროებითი ცენტრალიზაცია, პარლამენტის კონტროლის შემცირება, საჯარო დისკუსიების შეზღუდვა და რიგი რეფორმების — მათ შორის სასამართლოს, ანტიკორუფციული სისტემისა და დეცენტრალიზაციის — გადავადება. შენარჩუნებულია პოლიტიკური მილიტარიზაციისა და არაფორმალური რესურსების გადანაწილების რისკი გაუმჭვირვალე გარემოში. ამგვარად, რუსეთის აგრესიამ ერთდროულად წაახალისა ინსტიტუციური გამტკიცება ზოგიერთ სფეროში და გაამძაფრა ქრონიკული სისუსტეები სხვებში.

მოლდოვა ავლენს არასტაბილურ ინსტიტუციურ ტრაექტორიას, მერყეობს დემოკრატიზაციასა და სახელმწიფოს მიტაცებას შორის. ძირითადი ინსტიტუციური პრობლემა ოლიგარქიული გავლენაა — ათ-

წლებების განმავლობაში პოლიტიკური და ბიზნეს-ელიტები იყენებდნენ სასამართლოებს, პროკურატურასა და პარლამენტს კერძო ინტერესების მომსახურების ინსტრუმენტად. რეფორმების ტალღებისა და ხელისუფლების ცვლილებების მიუხედავად, სამართლის უზენაესობისა და ინსტიტუტების დამოუკიდებლობის მდგრადი მექანიზმები ნელა ყალიბდება. ევროპული ინტეგრაცია წარმოადგენს მნიშვნელოვან გარე სტიმულს, თუმცა შინაგან ბარიერებს ჯერ კიდევ დიდი ძალა აქვთ.

აზერბაიჯანში საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ ჩამოყალიბდა ავტორიტარული რეჟიმი პერსონალისტური მმართველობითა და ძალაუფლების მაღალი კონცენტრაციით. ინსტიტუციური პრობლემები ვლინდება პარლამენტის კონტროლის სისუსტით, სასამართლო სისტემის ფორმალურობით და მოქალაქეთა მონაწილეობის შეზღუდულობით. კორუფცია და პატრონაჟული ქსელები ღრმად არის გამჯდარი მმართველობაში, რაც აფერხებს რეალურ რეფორმებს. მიუხედავად იმისა, რომ ფორმალურად არსებობს დემოკრატიული ინსტიტუტები, ისინი ფუნქციონირებენ მკაცრი ვერტიკალური მმართველობის პირობებში, სადაც მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებები მიიღება ინსტიტუციური პროცედურების გვერდის ავლით.

სომხეთი ინსტიტუციური არასტაბილურობის პირობებში აღმოჩნდა, განსაკუთრებით 2018 წლის რევოლუციური პროცესებისა და შემდგომი კრიზისების ფონზე. მიუხედავად იმისა, რომ „ხავერდოვანმა რევოლუციამ“ დემოკრატიზაციას ბიძგი მისცა, სახელმწიფოს სუსტი ინსტიტუტები — მათ შორის სასამართლო სისტემა და თვითმმართველობის ორგანოები — მზად არ აღმოჩნდნენ მდგრადი გადაქმნებისთვის. მნიშვნელოვან დაბრკო-

ლებად რჩება ყოფილი ელიტების ინსტიტუციონალიზებული გავლენა, პოლიტიკური პოლარიზაცია და რეფორმების არასაკმარისი განხორციელება. ყარაბაღის კონფლიქტი დამატებით ზეწოლას ახდენს ინსტიტუციურ მდგრადობაზე.

ყაზახეთი ხშირად განიხილება როგორც შედარებით სტაბილური, თუმცა მკაცრად ავტორიტარული სახელმწიფო. ეკონომიკური ზრდა შესაძლებელი გახდა ნავთობის და ბუნებრივი რესურსების წყალობით, თუმცა ამავე დროს მოხდა პოლიტიკური ელიტების გაძლიერება და გაღრმავდა ბიზნესის მონოპოლიზაცია. ინსტიტუციური სტრუქტურები ფუნქციონირებენ ისე, რომ აძლიერებენ მოქმედი ხელისუფლების პოზიციას და ზღუდავენ დამოუკიდებელ ინტერესთა ჯგუფების განვითარებას. 2022 წლის პროტესტები („იანვრის მოვლენები“) აჩვენებს, რომ ზედაპირული სტაბილურობა არ ნიშნავს ინსტიტუციურ მდგრადობას — როცა ფორმალური არხები დახშულია, არათანაბარ განვითარებასა და პოლიტიკური ჩაგვრის მიმართ უკმაყოფილება იფეთქებს. (Pomfret, 2019).

უზბეკეთში, მიმდინარე მმართველობა წარიმართა როგორც პირობითი ლიბერალიზაციის პერიოდი. თუმცა, რეფორმები — სასამართლო სისტემის მოდერნიზაცია, ეკონომიკური ლიბერალიზაცია, ცენზურის შემცირება — კვლავ კონტროლდება ზემოდან და არ ემყარება რეალურ საზოგადოებრივ კონტროლს ან მრავალპარტიულ სისტემას. ინსტიტუტები კვლავ სუსტია და დამოკიდებულია ცენტრალურ ხელისუფლებაზე. (Pomfret, 2019).

ყირგიზეთი ერთადერთი ქვეყანაა რეგიონში, რომელმაც განიცადა არაერთი მმართველის მშვიდობიანი გადაყენება და საარჩევნო ცვლილებები. თუმცა, ამ პროცესებს თან ახლავს ქაოსი, ინსტიტუციური დეფი-

ორგანიზაცია და ძლიერად გაყოფილი ელიტები. ინსტიტუტები სუსტია, ხშირად პიროვნებებზე დამოკიდებული, ხოლო ინტერესთა ჯგუფები ეჯიბრებიან არა პროგრამებით, არამედ რეგიონული ან კლანური დაპირისპირებით. (Pomfret, 2019).

თურქმენეთი და ტაჯიკეთი გამოირჩევიან უკიდურესად ავტორიტარული რეჟიმებით, სადაც ინსტიტუციური განვითარება პრაქტიკულად გაჩერებულია. პოლიტიკური და ეკონომიკური გადაწყვეტილებები ღრმად პერსონალიზებულია, მედია და სამოქალაქო საზოგადოება თითქმის არ არსებობს, ხოლო ინტერესთა ჯგუფები მოქმედებენ მხოლოდ არაფორმალურად ან ძალადობრივად. (Pomfret, 2019).

რუსეთი წარმოადგენს უკიდურეს შემთხვევას, სადაც ძალაუფლება ცენტრალიზებულია და ფორმალური ინსტიტუტები პრაქტიკულად დაცილებულია მოქალაქეებისგან. კრემლის მიერ შექმნილი „მართვადი დემოკრატია“ ეფუძნება ადმინისტრაციული რესურსების მაქსიმალურ მონოპოლიზაციას, ოპოზიციის დათრგუნვასა და მედიის კონტროლს. სისტემა ემყარება ელიტებს შორის არაფორმალურ კონტრაქტებს, რაც აუქმებს ღია ინტერესთა კონკურენციას. ანალოგიური ვითარებაა ბელორუსშიც (Fish, 2005; Robinson, 2011).

პოსტსაბჭოთა სივრცის პოლიტიკურ-ეკონომიკურ ტრანსფორმაციას თან სდევს ღრმა სტრუქტურული, ინსტიტუციური და სოციალური პრობლემები, რომლებიც რეგიონული განვითარების ხასიათს დღემდე — საბჭოთა კავშირის დაშლიდან სამი ათწლეულის შემდეგაც განსაზღვრავენ. სწრაფი ლიბერალიზაციისა და დემოკრატიზაციის მოლოდინების მიუხედავად, მრავალი პოსტსაბჭოთა სახელმწიფო აღმოჩნდა ჰიბრიდული რეჟიმების, მაღა-

ლი უთანასწორობისა და ინსტიტუციური არასტაბილურობის პირობებში (Hale, 2015).

ამის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პრობლემა იყო 1990-იან წლებში ჩატარებული "შოკური თერაპიის" და რადიკალური საბაზრო რეფორმების არაეფექტიანობა, რაც განხორციელდა სათანადო ინსტიტუციური ფუნდამენტის გარეშე. პოლანის (Polanyi, 2001) მიხედვით, ეკონომიკის საზოგადოებაში "ჩასმა" მოითხოვს ინსტიტუციურ თანხლებას, რაც განუხორციელებადი იყო იმ დროს პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში. შედეგად მოხდა სწრაფი პრივატიზაცია ვიწრო ელიტების სასარგებლოდ და ოლიგარქიული სტრუქტურების ჩამოყალიბება (Åslund, 2007).

რეგიონში პოლიტიკურ-ეკონომიკური მდგრადობა დიდწილად განისაზღვრება არა მხოლოდ ეკონომიკური ინტერესებით, არამედ პოლიტიკური ძალაუფლების განაწილების მექანიზმებითაც. კვლევები მიუთითებენ, რომ ექსტრაქტული ინსტიტუტები, რომლებიც ზღუდავენ მოქალაქეთა მონაწილეობას გადაწყვეტილებების მიღებაში, დომინირებს პოსტსაბჭოთა სივრცის მეტწილ ქვეყანაში (Acemoglu & Robinson, 2012). ეს ხელს უშლის ინსტიტუციურ რეფორმებს და ამყარებს არაეფექტიანი მმართველობის ფორმებს.

დამატებითი გამოწვევაა რენტაზე დამოკიდებულება — განსაკუთრებით ცენტრალური აზიის ქვეყნებსა და რუსეთში, სადაც ნავთობისა და გაზის სექტორებზე დამოკიდებულება განაპირობებს „რენტული სახელმწიფოს“ მოდელის ჩამოყალიბებას პატრიმონიალური ძალაუფლების სტრუქტურებით (Luong & Weinthal, 2010). ასეთი ეკონომიკური მოდელი აფერხებს კონკურენტული ბაზრების განვითარებას, ამაფრებს კორუფციას და ზღუდავს პოლიტიკურ კონკურენციას.

ამასთან, გარე ზეწოლა — როგორც დასავლური ინსტიტუტების, ასევე რუსეთის მხრიდან — ქმნის წინააღმდეგობრივ სტიმულებს რეფორმებისთვის. როგორც ვეიმ აჩვენა (Way, 2015), გეოპოლიტიკური ვექტორების კონკურენცია ხელს უწყობს ინსტიტუციურ ფრაგმენტაციასა და პოლიტიკურ პოლარიზაციას.

პოსტსაბჭოთა ქვეყნების დღევანდელ მაგალითებზე დაფუძნებით იკვეთება რამდენიმე საერთო ელემენტიც: ინსტიტუტების ფორმალიზაცია ხშირად ზღუდავს მათ რეალურ ფუნქციონირებას, ინტერესთა ჯგუფების გავლენა მთავრობის პოლიტიკაზე დიდია და ხშირ შემთხვევაში არაგამჭვირვალე, ხოლო პოლიტიკური ეკონომია კვლავ ღრმად ჩამჯდარი პერსონალიზმში, ნაცვლად სისტემური და ინსტიტუციური მმართველობისა. რადგანაც ახალი პოლიტიკური ეკონომია განსხვავდება კლასიკური ეკონომიკური თეორიებისგან იმით, რომ ეკონომიკურ განვითარებას არ განიხილავს იზოლირებულად — ის აერთიანებს პოლიტიკურ ინსტიტუტებს, ინტერესთა ჯგუფების ლოგიკას და ძალაუფლების რეალურ დინამიკას - ეს მიდგომა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია პოსტსაბჭოთა სივრცეში, სადაც დემოკრატიული ინსტიტუტები ჯერ კიდევ მყიდვია, ხოლო პოლიტიკური პროცესები — ელიტებზე და არაფორმალურ შეთანხმებებზე დაფუძნებული. (Levitsky & Way, 2010; Pop-Eleches & Tucker, 2017)

ამრიგად, პოსტსაბჭოთა სივრცის პოლიტიკურ-ეკონომიკური ტრანსფორმაცია კვლავ დაუსრულებელია. მისი წარმატება დამოკიდებულია იმაზე, თუ რამდენად შეძლებენ სახელმწიფოები ინკლუზიური ინსტიტუტების შექმნას, რენტაზე დამოკიდებულების შემცირებასა და ძალაუფლების მქონე ელიტების მიერ ავტორიტა-

რიზმისაკენ ინსტიტუციური დრეიფის დაძლევას.

დასკვნები

ფორმალური ინსტიტუტების შექმნა არ ნიშნავს მათი რეალური ფუნქციონირების გარანტიას. პოსტსაბჭოთა სივრცეში ინსტიტუტები ხშირად იქმნება „ზემოდან“, მოსახლეობის აქტიური მონაწილეობისა და ინტერესთა ბალანსის გარეშე. ინტერესთა ჯგუფები, ბიზნეს-ელიტები და პარტიული სტრუქტურები ხშირად არა როგორც პლურალიზმის ფორმა, არამედ როგორც ძალაუფლების შენარჩუნების საშუალება მოქმედებენ. არაფორმალური მმართველობა და პერსონალიზებული ძალაუფლება წარმოადგენს სერიოზულ დაბრკოლებას ინსტიტუციური დემოკრატიის კონსოლიდაციისთვის. გლობალური ტენდენციების გავლენის ფონზე (გავლენიანი საერთაშორისო ინსტიტუტები, გეოპოლიტიკური დაპირისპირებები), სახელმწიფოთა დამოუკიდებელი გადაწყვეტილების შესაძლებლობა ხშირად იზღუდება.

ღრმა, კომპლექსურ და გრძელვადიან გავლენას პოსტსაბჭოთა ქვეყნების ინსტიტუციურ პროცესებზე ახორციელებს რუსეთის მიერ წარმოებული ჰიბრიდული ომი. ის არა მხოლოდ სამხედრო აგრესიით, არამედ დეზინფორმაციით, ეკონომიკური ზეწოლით, პოლიტიკური კოოპტაციის მცდელობებით, ავტორიტარული ელიტების მხარდაჭერით და დემოკრატიული ინსტიტუტებისადმი ნდობის განადგურებით წარმოებს.

რუსეთის ჰიბრიდული ომი ამძაფრებს პოსტსაბჭოთა სახელმწიფოების ინსტიტუციურ სისუსტეებს — სარგებლობს მმართველობის სისტემაში, სასამართლოს დამოუკიდებლობაში, მედია გარემოში და საშოკალაქო საზოგადოებაში არსებული ფუნ-

დამენტური ხარვეზებით. იმ ქვეყნებში, სადაც ინსტიტუტები ჯერ კიდევ მყიფეა (მაგალითად, მოლდოვა, სომხეთი, ყირგიზეთი), იგი ცდილობს პროქსი ელიტების მეშვეობით სახელმწიფოს ხელში ჩაგდებას, კლიენტელიზმის გაძლიერებას და დემოკრატიული პროცედურებისადმი ნდობის რღვევას.

მეტი ინსტიტუციური მდგრადობის მქონე რეჟიმებში (მაგალითად, საქართველო, უკრაინა 2014 წლამდე), რუსეთის გავლენა ხორციელდება დეზინფორმაციული კამპანიების, ეკონომიკური სანქციებისა და პოლიტიკური ფრაგმენტაციის გზით, რაც ხელს უწყობს პოლარიზაციის გაღრმავებას და საზოგადოებრივი ერთობის შესუსტებას. პრორუსული პარტიებისა და ფსევდო არასამთავრობო ორგანიზაციების არსებობა ქმნის პარალელურ ინსტიტუციურ ინფრასტრუქტურას, რომელიც აფერხებს რეფორმებს და ქმნის პლურალიზმის ილუზიას.

შედეგად, რუსეთის ჰიბრიდული აგრესია არ შემოიფარგლება მხოლოდ სუვერენიტეტის დარღვევით — იგი სისტემურად აფერხებს ინსტიტუციურ განვითარებას და ბლოკავს მოძრაობას სამართლის უზენაესობის, გამჭვირვალობისა და დემოკრატიული ანგარიშვალდებულებისკენ.

ახალი პოლიტიკური ეკონომია მკვლევრებს აძლევს ინსტრუმენტებს იმის გასაანალიზებლად, თუ როგორ ქმნიან და ამაგრებენ ძალაუფლებას სხვადასხვა ინტერესთა ჯგუფები ფორმალურ და არაფორმალურ გარემოში. პრაქტიკული თვალსაზრისით, ეს მიდგომა იძლევა შესაძლებლობას უკეთ გავიაზროთ რეფორმების ჩავარდნის მიზეზები; განვსაზღვროთ, სად და როგორ შეიძლება იყოს შედეგიანი ინსტიტუციური ჩარევა; ავირჩიოთ პოლიტიკის იმპლემენტაციის უფრო

მდგრადი მოდელები, რომლებიც არ ეყრდნობა მხოლოდ ელიტურ კონსენსუსს. შედეგად, ახალი პოლიტიკური ეკონომია არის არა მხოლოდ ანალიტიკური ჩარჩო, არამედ პრაქტიკული ხელსაწყოც იმ საზოგადოებებისთვის, რომლებიც დემოკრატიული განვითარების გზაზე დგანან, მაგრამ ჯერ კიდევ ებრძვიან ავტორიტარიზმის მემკვიდრეობას, ინსტიტუციური სისუსტეს და ინტერესთა მძლავრ ასიმეტრიას.

ლიტერატურა

1. Acemoglu D., Robinson J.A. (2012) *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*. – New York: Crown Business.
2. Acemoglu, D., Johnson, S., & Robinson, J. A. (2001). *The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation*. *American Economic Review*, 91(5), 1369–1401.
3. Åslund, A. (2007). *How Capitalism Was Built*. Cambridge University Press.
4. Besley T., Persson T. *Pillars of Prosperity: The Political Economics of Development Clusters*. – Princeton: Princeton University Press, 2011.
5. Drazen A. *Political Economy in Macroeconomics*. – Princeton: Princeton University Press, 2000.
6. Fish, M. S. (2005). *Democracy derailed in Russia: The failure of open politics*. Cambridge University Press.
7. Fukuyama F. (2014) *Political Order and Political Decay: From the Industrial Revolution to the Globalization of Democracy*. – New York: Farrar, Straus and Giroux.
8. Hale, H. E. (2015). *Patronal Politics: Eurasian Regime Dynamics in Comparative Perspective*. Cambridge University Press.
9. Hellman, J. S. (1998). *Winners take all: The politics of partial reform in postcommunist transitions*. *World Politics*, 50(2), 203–234.
10. Kitschelt, H., & Wilkinson, S. I. (2007). *Patrons, clients and policies: Patterns of*

democratic accountability and political competition. Cambridge University Press.

11. Levitsky, S., & Way, L. A. (2010). Competitive authoritarianism: Hybrid regimes after the Cold War. Cambridge University Press.
12. Luong, P. J., & Weinthal, E. (2010). Oil Is Not a Curse. Cambridge University Press.
13. North, D. C. (1990). Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Cambridge University Press.
14. Persson, T., & Tabellini, G. (2000). Political Economics: Explaining Economic Policy. MIT Press.
15. Polanyi, K. (2001). The Great Transformation. Beacon Press.
16. Pomfret, R. (2019). The Central Asian economies in the twenty-first century: Paving a new Silk Road. Princeton University Press.
17. Pop-Eleches, G., & Tucker, J. A. (2017). Communism's shadow: Historical legacies and contemporary political attitudes. Princeton University Press.
18. Robinson, N. (2011). The political economy of Russia. Rowman & Littlefield Publishers.
19. Rodrik D. (2020) Straight Talk on Trade: Ideas for a Sane World Economy. – Princeton: Princeton University Press.
20. Sachs J. (2015) The Age of Sustainable Development. – New York: Columbia University Press.
21. Way, L. A. (2015). Pluralism by Default: Weak Autocrats and the Rise of Competitive Politics. Johns Hopkins University Press.

The Political-Economic Transformation of the Post-Soviet Space and Contemporary Challenges

Gocha Ugulava

Doctor of Economics, Associate Professor, Central University of Europe, gocha.ugulava@cue.edu.ge

KEY WORDS: Political Economy; Institutional Reform; Post-Soviet States; Development Trajectories

J.E.L. Classification: P30, O57

DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.11>

For Citation: Ugulava G., (2025) The Political-Economic Transformation of the Post-Soviet Space and Contemporary Challenges (in Georgian). *Economic Profile*, Vol. 20, 1(29), p. 115-126. DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.11>

Summary

The political and economic transformation of the post-Soviet space represents one of the most extensive and complex developments in the contemporary system of international relations. Following the dissolution of the Soviet Union, newly independent states entered a turbulent period of political, social, and economic transition, the consequences of which continue to shape their domestic and foreign policies. This paper aims to analyze the transformation processes in post-Soviet countries, focusing on the political-economic dynamics that define the region's stability and development prospects.

Special attention is given to the models of interaction between the state and the market, the processes of liberalization and democratization, and the internal and external challenges these processes encounter. The paper also explores the geopolitical competition influencing the transformation trajectories of post-Soviet states—particularly in the context of the involvement of the Russian Federation, the European Union, China, and the United States. As a case study, Georgia (among other post-Soviet countries) is examined as a country that has implemented significant reforms but continues to face both external pressures and internal institutional challenges.

Methodologically, the research is based on comparative analysis and case study approaches, allowing for the identification of both general trends and country-specific characteristics.

The analysis including political documents, economic indicators, and expert assessments. In conclusion, the study outlines the key challenges and opportunities inherent in the political and economic transformation of the post-Soviet space, especially in the context of current global crises. These developments call for a reassessment of future pathways for regional stability and sustainable development.

References

1. Acemoglu D., Robinson J.A. (2012) *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*. – New York: Crown Business.
2. Acemoglu, D., Johnson, S., & Robinson, J. A. (2001). The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation. *American Economic Review*, 91(5), 1369–1401.
3. Åslund, A. (2007). *How Capitalism Was Built*. Cambridge University Press.
4. Besley T., Persson T. *Pillars of Prosperity: The Political Economics of Development Clusters*. – Princeton: Princeton University Press, 2011.
5. Drazen A. *Political Economy in Macroeconomics*. – Princeton: Princeton University Press, 2000.
6. Fish, M. S. (2005). *Democracy derailed in Russia: The failure of open politics*. Cambridge University Press.
7. Fukuyama F. (2014) *Political Order and*

- Political Decay: From the Industrial Revolution to the Globalization of Democracy. – New York: Farrar, Straus and Giroux.
8. Hale, H. E. (2015). *Patronal Politics: Eurasian Regime Dynamics in Comparative Perspective*. Cambridge University Press.
 9. Hellman, J. S. (1998). Winners take all: The politics of partial reform in postcommunist transitions. *World Politics*, 50(2), 203–234.
 10. Kitschelt, H., & Wilkinson, S. I. (2007). *Patrons, clients and policies: Patterns of democratic accountability and political competition*. Cambridge University Press.
 11. Levitsky, S., & Way, L. A. (2010). *Competitive authoritarianism: Hybrid regimes after the Cold War*. Cambridge University Press.
 12. Luong, P. J., & Weinthal, E. (2010). *Oil Is Not a Curse*. Cambridge University Press.
 13. North, D. C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge University Press.
 14. Persson, T., & Tabellini, G. (2000). *Political Economics: Explaining Economic Policy*. MIT Press.
 15. Polanyi, K. (2001). *The Great Transformation*. Beacon Press.
 16. Pomfret, R. (2019). *The Central Asian economies in the twenty-first century: Paving a new Silk Road*. Princeton University Press.
 17. Pop-Eleches, G., & Tucker, J. A. (2017). *Communism's shadow: Historical legacies and contemporary political attitudes*. Princeton University Press.
 18. Robinson, N. (2011). *The political economy of Russia*. Rowman & Littlefield Publishers.
 19. Rodrik D. (2020) *Straight Talk on Trade: Ideas for a Sane World Economy*. – Princeton: Princeton University Press.
 20. Sachs J. (2015) *The Age of Sustainable Development*. – New York: Columbia University Press.
 21. Way, L. A. (2015). *Pluralism by Default: Weak Autocrats and the Rise of Competitive Politics*. Johns Hopkins University Press

მწვანე ფინანსური ურთიერთობების ეფექტიანობის ამაღლების როლი ქვეყნის მდგრად განვითარებაში

ნანა შონია

ეკონომიკის დოქტორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის პროფესორი, nana.shonia@atsu.edu.ge

კახა კუპატაძე

ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორი, აკაკი წერეთლის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფინანსების მიმართულების
მოწვეული სპეციალისტი, kakha.kupatadze@atsu.edu.ge

საკვანძო სიტყვები: მდგრადი ეკონომიკა; მწვანე ფინანსები; მწვანე ობლიგაცია; მწვანე სესხი; მწვანე დაზღვევა

J.E.L. Classification: G2, E5

DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.12>

ციტირებისთვის: შონია ნ., კუპატაძე კ., (2025) მწვანე ფინანსური ურთიერთობების ეფექტიანობის ამაღლების როლი ქვეყნის მდგრად განვითარებაში. ეკონომიკური პროფილი, ტ. 20, 1(29), გვ. 127-137. DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.12>

ანოტაცია. საქართველოში მწვანე ფინანსური ურთიერთობების ეფექტიანობა მოითხოვს კომპლექსურ მიდგომას და მრავალმხრივ ქმედებებს: ბაზრის განვითარებას, რეგულაციების და სტანდარტების გაუმჯობესებას, ინფორმაციის გავრცელებას და ცნობიერების ამაღლებას, ფინანსური სტიმულების და კლიმატის ცვლილების ადაპტაციის სტრატეგიების შემუშავებას. მიზანშეწონილია მდგრად დაფინანსებასთან დაკავშირებული გამოწვევები გადაიჭრას მწვანე ფინანსების ბაზრის განვითარებისთვის მეტი ინვესტირების მოზიდვით და ფინანსური ინსტრუმენტების მრავალფეროვნებით, საერთაშორისო ფინანსურ ინსტიტუტებთან აქტიური პარტნიორობით, მკაფიო და გამჭვირვალე რეგულაციების და სტანდარტების შემუშავებით, მწვანე ფინანსური ინსტრუმენტების სარგებლობის და მნიშვნელობის შესახებ ცნობიერების ამაღლებით, ფინანსური სტიმულების და შეღავათების შემუშავებით, კლიმატის ცვლილების ადაპტაციის სტრატეგიების შემუშავებით და განხორციელებით.

შესავალი

მწვანე ფინანსური ურთიერთობები, რომელიც მოიცავს გარემოსდაცვითი, სოციალური და მმართველობითი (ESG) საკითხების ინტეგრირებას ფინანსურ გადაწყვეტილებებში, მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ქვეყნის მდგრად განვითარებაში (სეზ, მდგრადი დაფინანსების ჩარჩო). ამ ტიპის დაფინანსება მიზნად ისახავს გარემოსდაცვითი და სოციალური პასუხისმგებლობის საკითხების გათვალისწინებას, რაც

ხელს უწყობს ეკონომიკის მდგრად და ინკლუზიურ ზრდას (სეზ, მდგრადი დაფინანსების პოლიტიკა).

მწვანე ფინანსური ურთიერთობების გამოწვევები მრავალმხრივია. პირველ რიგში, საჭიროა შესაბამისი რეგულაციების და სტანდარტების შემუშავება, რათა ფინანსურმა ინსტიტუტებმა და კორპორაციებმა შეძლონ ESG საკითხების სათანადო მართვა. ასევე, მნიშვნელოვანია ცნობადობის ამაღლება და განათლება, რათა ყველა მონაწი-

ლემ შეძლოს მწვანე ფინანსური პროდუქტების და სერვისების ეფექტიანად გამოყენება.

მწვანე ფინანსური ურთიერთობების ეფექტიანობა ქვეყნის მდგრად განვითარებაში დამოკიდებულია იმაზე, თუ რამდენად წარმატებით ხდება გარემოსდაცვითი და სოციალური რისკების მართვა და მათი ინტეგრირება ფინანსურ გადაწყვეტილებებში. ეს ხელს უწყობს არამხოლოდ ფინანსური სტაბილურობის გაძლიერებას, არამედ ეკონომიკის მდგრად განვითარებას, რაც საბოლოოდ დადებითად აისახება ქვეყნის სოციალურ და გარემოსდაცვით მდგომარეობაზე.

ძირითადი ნაწილი

ჩვენ მიერ ჩატარებული კვლევიდან გამოვლინდა, რომ საქართველოში მწვანე ობლიგაციების მეშვეობით უფრო ხშირად ფინანსდება შემდეგი პროექტები:

1. ენერგიის ეფექტურობასთან და განახლებად ენერგიასთან დაკავშირებული პროექტები: ენერგიის ეფექტური ტექნოლოგიების დანერგვა, როგორიცაა LED განათება და ენერგოეფექტური HVAC სისტემები, რომლის საფუძველზეც შემცირდა ენერგიის მოხმარება, ნახშირბადის ემისია და შემცირდა ხარჯები.
2. დაბინძურების პრევენციასა და კონტროლთან დაკავშირებული პროექტები: დაბინძურების პრევენციის და კონტროლის ტექნოლოგიების დანერგვა, როგორიცაა ჰაერის და წყლის ფილტრაციის სისტემები. აღნიშნულის საფუძველზე გაუმჯო-

ბესდა როგორც ჰაერის, ისე წყლის ხარისხი და შემცირდა გარემოს დაბინძურება.

3. ბუნებრივი რესურსებისა და მიწის მართვასთან დაკავშირებული პროექტები: ტყეების აღდგენა, მიწის კონსერვაცია და ბიომრავალფეროვნების დაცვა. გაუმჯობესებულია საქართველოს ეკოსისტემა, შენარჩუნებულია ბიომრავალფეროვნება და შემუშავებულია კლიმატის ცვლილების წინააღმდეგ ბრძოლის სამოქმედო გეგმა.
4. სუფთა ტრანსპორტის პროექტები: ეკო-მეგობრული ტრანსპორტის სისტემების განვითარება, როგორიცაა ელექტრო ავტობუსები და ველოსიპედების ბილიკები. დაიზოგა ენერგია, შემცირდა ჰაერის დაბინძურების მოცულობა და შემცირდა ტრანსპორტის ხარჯები.
5. წყლის და ნარჩენების მართვის პროექტები: წყლის კონსერვაციის და ნარჩენების მართვის პროგრამების განვითარება, როგორიცაა წვიმის წყლის შეგროვება და ნარჩენების გადამუშავება. დაიზოგა წყლის რესურსები, შემცირდა ნარჩენების რაოდენობა და გარემოს დაბინძურების მოცულობა.
6. მწვანე შენობების პროექტები: ენერგოეფექტური და ეკო-მეგობრული შენობების მშენებლობა და განახლება. შემცირდა ენერგიის მოხმარების რაოდენობა, ნახშირბადის ემისიების მოცულობა და დაიზოგა ხარჯები.

მწვანე ობლიგაციების სარგებლიანობის შესწავლის დროს გამოვლინდა, რომ მწვანე ობლიგაციების მიმოქცევა (Green Bonds) მრავალი სარგებლის მომტანია როგორც ინვესტორებისთვის, ასევე გარემოსა და საზოგადოებისთვის, კერძოდ (GEFF, 2024):

- ✓ **ეკოლოგიური პროექტების დაფინანსება:** მწვანე ობლიგაციები გამოიყენება ეკოლოგიური პროექტების დაფინანსებისთვის, როგორიცაა განახლებადი ენერგიის წყაროები, ნარჩენების მართვა და წყლის კონსერვაცია. ეს პროექტები ხელს უწყობენ კლიმატის ცვლილების წინააღმდეგ ბრძოლას და გარემოს დაცვას.
- ✓ **ინვესტორების მოზიდვა.** მწვანე ობლიგაციები იზიდავენ ინვესტორებს, რომლებიც დაინტერესებული არიან სოციალური, გარემოსდაცვითი და მმართველობის (ESG) კრიტერიუმებით. ეს ინვესტორები ეძებენ შესაძლებლობებს, რომლებსაც არა მხოლოდ ფინანსური სარგებელი მოაქვთ, არამედ დადებით გავლენას მოახდენენ გარემოზე.
- ✓ **დივერსიფიკაციის შესაძლებლობა:** მწვანე ობლიგაციები ინვესტორებს სთავაზობენ პორტფელის დივერსიფიკაციის შესაძლებლობას, რაც ამცირებს რისკებს და ზრდის ინვესტიციების სტაბილურობას.
- ✓ **რეპუტაციის გაუმჯობესება:** მწვანე ობლიგაციების გამოშვება და ინვესტირება ხელს უწყობს კომპანიის ან ორგანიზაციის რეპუტაციის გაუმჯობესებას. ეს აჩვენებს, რომ კომპანია ან ორგანიზაცია პასუხისმგებ-

ლობით ეკიდება გარემოს დაცვას და მდგრადი განვითარების მიზნებს.

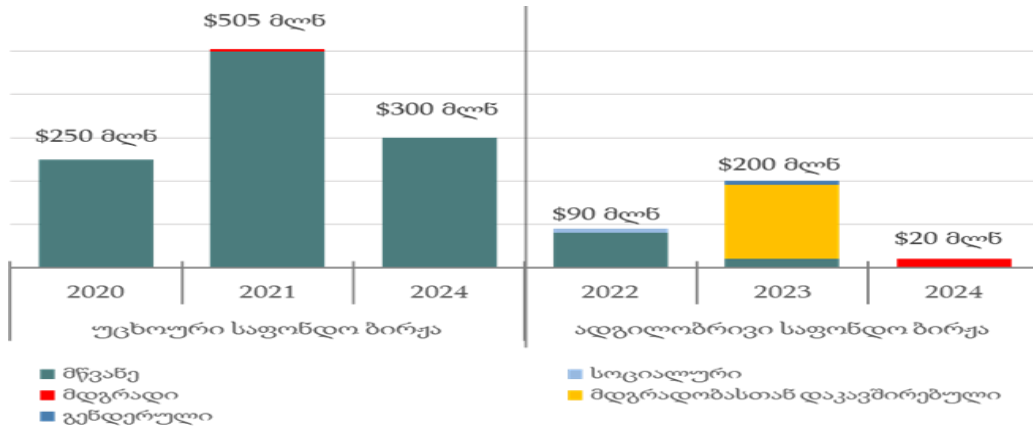
- ✓ **საგადასახადო შეღავათები.** ზოგიერთ ქვეყანაში მწვანე ობლიგაციები სთავაზობენ საგადასახადო შეღავათებს ინვესტორებს, რაც ზრდის მათ მიმზიდველობას.
- ✓ **გლობალური პარტნიორობა და თანამშრომლობა.** მწვანე ობლიგაციები ხელს უწყობენ საერთაშორისო თანამშრომლობას და პარტნიორობას მდგრადი განვითარების მიზნების მისაღწევად. ეს პროექტები აერთიანებენ სხვადასხვა ქვეყნების და ორგანიზაციების ძალისხმევას გარემოს დაცვის და კლიმატის ცვლილების წინააღმდეგ ბრძოლაში (Khan, et al., 2024)

ბოლო წლების განმავლობაში ქართულმა კომპანიებმა აქტიურად დაიწყეს მწვანე, სოციალური, მდგრადი და სხვა მსგავსი (GSS+) ობლიგაციების გამოშვება და გასაყიდად წარდგენა როგორც უცხოურ, ისე საქართველოს საფონდო ბირჟებზე (იხ. დიაგრამა 1).

2022 და 2023 წლები განსაკუთრებით აქტიური აღმოჩნდა GSS+ ობლიგაციების გამოშვების კუთხით საქართველოში, რადგან ადგილობრივმა კომპანიებმა ამ ტიპის ობლიგაციების ემისია ადგილობრივ ბაზარზე დაიწყეს, ძირითადად ეროვნულ ვალუტაში. ადგილობრივი ობლიგაციების ბაზარზე ბოლო ტენდენციების მიხედვით, GSS+ ობლიგაციების მიმართ ქართული კომპანიების ინტერესი მზარდია.

დიაგრამა 1

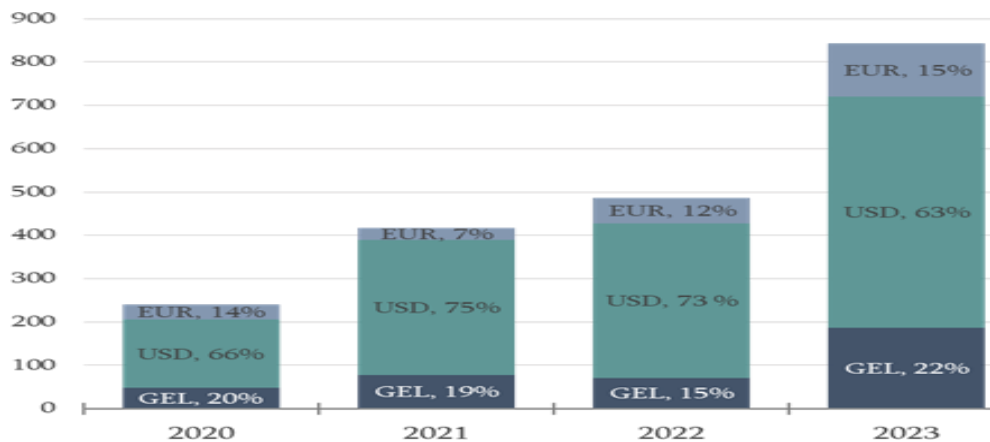
უცხოურ და საქართველოს საფონდო ბირჟებზე
მწვანე ობლიგაციებით ვაჭრობის შედეგები (მლნ. აშშ დოლარი)

წყარო: საქართველოს ეროვნული ბანკი - <https://nbg.gov.ge/page>

დიაგრამა 2

2020-2023 წელს გაცემული მწვანე სესხების მოცულობა
(მლნ ლარებში, ევროში, აშშ დოლარში)

წყარო: <https://nbg.gov.ge/page>

ქვემოთ მოცემულია ქართული კომპანიების მიერ 2023-2024 გამოშვებული GSS+ ობლიგაციებით და მასთან დაკავშირებული საქმიანობით გამოირჩეოდა შპს „პრაიმ ბეტონი“ შპს „ჯეოსთილი“, სს „ჯორჯია გლობალ იუთილიტიზ“ და შპს „ბაზის ბანკი“.

მწვანე ობლიგაციების გარდა,

მწვანე ფინანსურ ინსტრუმენტს წარმოადგენს მწვანე სესხები, რომლებიც გაიცემა მწვანე პროექტების დასაფინანსებლად, მაგალითად, ენერგოეფექტური შენობების რეტროფიტი ან განახლებადი ენერგიის წყაროების გამოყენება (Fu and Pirabi, 2023). საქართველოში მწვანე სესხების მოცულობა ბოლო წლებში მნიშვნელოვნად გაიზარდა,

2023 წელს გაცემული მწვანე სესხების მოცულობამ 843 მილიონი ლარი შეადგინა (313 მილიონი აშშ დოლარი) გაცვლითი კურსის ეფექტის გამორიცხვით, ეს 2022 წელს გაცემული მწვანე სესხების მოცულობასთან შედარებით 73%-იან ზრდას წარმოადგენს (2022 წელს 17%-იანი ზრდასთან შედარებით) (იხ. დიაგრამა 2).

მე-2 დიაგრამიდან ჩანს, რომ 2023 წელს გაცემული მწვანე სესხების უმეტესი ნაწილი კვლავ აშშ დოლარშია დენომინირებული. მწვანე სესხების წილი 2023 წელს გაცემულ მთლიან სესხებში 1.8%-ს შეადგენდა, რაც წინა წლის მონაცემს 0.6 პროცენტული პუნქტით აღემატება. იმ ბანკებისთვის, რომლებმაც მწვანე სესხების შესახებ ინფორმაცია გაამჟღავნეს, 2023 წელს გაცემულ მთლიან სესხებში მწვანე სესხების წილი საშუალოდ 2.7% შეადგენდა.

რაც შეეხება 2023 წლის ბოლოსთვის არსებული მწვანე სესხების მთლიან მოცულობას, მან 1.9 მილიარდი ლარი (694 მილიონი აშშ დოლარი) შეადგინა (იხ. დიაგრამა 3). 2023 წელს წინა წელთან შედარებით მწვანე სესხების მთლიანი მოცულობა, გაცვლითი კურსის ეფექტის გამორიცხვით, 30%-ით გაიზარდა (2022 წლის 15%-იან ზრდასთან შედარებით). წინა წელთან შედარებით გაიზარდა ასევე აშშ დოლარში გაცემული სესხების წილი და

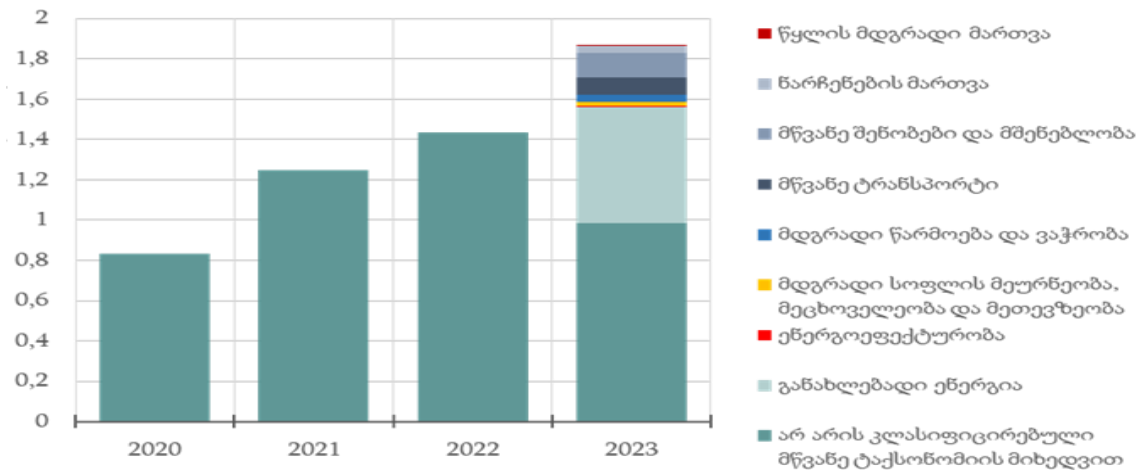
67% შეადგინა. 2023 წლის ბოლოსთვის მწვანე სესხებმა მთლიანი პორტფელის 3.5% შეადგინა. ეს მაჩვენებელი 2022 წელს 3.2%, ხოლო 2021 წელს 2.9%-ს შეადგენდა. აღნიშნული მწვანე სესხების ზრდის ნელ, თუმცა მზარდ ტენდენციას წარმოადგენს. ბანკების დონეზე მწვანე სესხების წილი მთლიან პორტფელში საშუალოდ 6% იყო, ხოლო ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი კი დაახლოებით 14%-ს აღწევდა.

ამ ეტაპზე მწვანე სესხების გაცემაში სამი ბანკი ლიდერობს: თიბისი ბანკი (45%), საქართველოს ბანკი (35%) და პროკრედიტ ბანკი (13%). ეს სესხები ძირითადად ენერგოეფექტურობის, განახლებადი ენერგიის და სხვა ეკოლოგიურად სუფთა პროექტების დასაფინანსებლად გამოიყენება.

ზემოაღნიშნულის გარდა, მწვანე ფინანსურ ინსტრუმენტებს მიეკუთვნება ეკოლოგიური ინვესტიციები, რომლებიც ახორციელებენ გარემოსდაცვითი კრიტერიუმების დაცვას და მდგრადი განვითარების პროექტებს. საქართველოში 2024 წლის მონაცემებით ეკოლოგიური ინვესტიციების მოცულობამ 1.2 მილიარდი ლარი (დაახლოებით 450 მილიონი დოლარი) შეადგინა. ეს ინვესტიციები ძირითადად მიმართულია ენერგოეფექტურობის, განახლებადი ენერგიის, წყლის რესურსების და ნარჩენების მართვის პროექტებზე.

დიაგრამა 3.

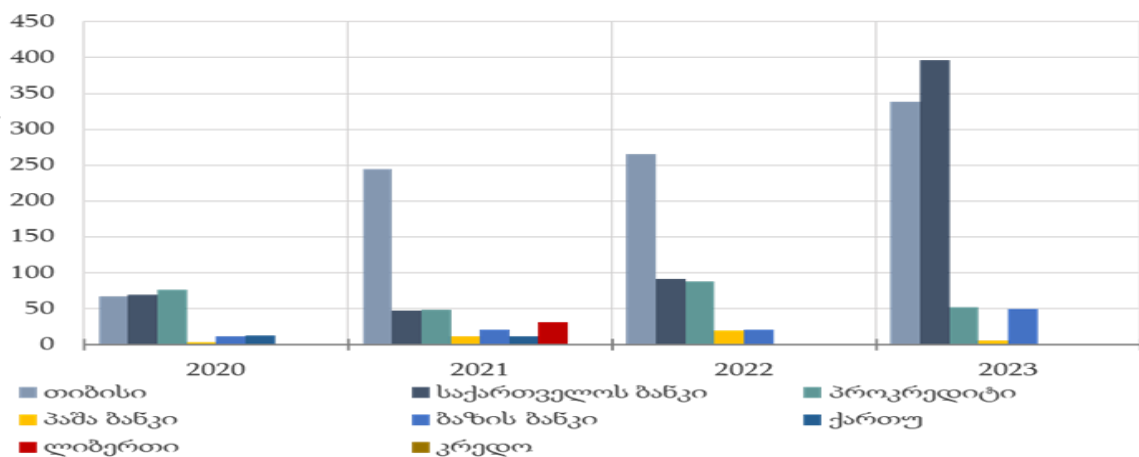
მწვანე სესხების წილი კომერციული ბანკების მთლიან
საინვესტიციო პორტფელში (მლრდ ლარი)

წყარო: <https://nbg.gov.ge/page>

დიაგრამა 4

2020-2023 წლებში გაცემული მწვანე სესხები (ტექსონომიის შესაბამისი
და სხვა მწვანე სესხები) ბანკების მიხედვით
(მლნ ლარი, გაცვლითი კურსის ეფექტის გამორიცხვით)

წყარო: <https://nbg.gov.ge/page>

აღნიშნულ პროცესებში მნიშვნელოვანია მწვანე დაზღვევა, დაზღვევის პროდუქტები, რომლებიც ითვალისწინებენ კლიმატის ცვლილების რისკების იდენტიფიცირებას, შეფასებას და სადაზღვევო შემთხვევის დაფარვას. იგი ხელს უწყობს მდგრადი პროექტების

დაფინანსებას და მისი ძირითადი ტიპებია - ენერგოეფექტურობის დაზღვევა, განახლებადი ენერგიის დაზღვევა და ნარჩენების მართვის დაზღვევა. მწვანე დაზღვევა ხელს უწყობს ინვესტორებს და კომპანიებს, რომლებსაც სურთ მონაწილეობა მიიღონ ეკოლოგიურად სუფ-

თა და მდგრადი პროექტების განხორციელებაში, რისკების შემცირებაში და ფინანსური სტაბილურობის უზრუნველყოფაში. საქართველოში მწვანე დაზღვევის პროდუქტები ჯერ კიდევ განვითარების ეტაპზეა. მიუხედავად იმისა, რომ მწვანე სესხები და ობლიგაციები უკვე აქტიურად გამოიყენება, მწვანე დაზღვევის პროდუქტების მიმოქცევა შედარებით შეზღუდულია. მწვანე დაზღვევის პროდუქტების განვითარება მოითხოვს შესაბამის საკანონმდებლო და მარეგულირებელ ჩარჩოს, ასევე ფინანსური ინსტიტუტების და ბიზნესების ინფორმირებულობას და დაინტერესებას. ამჟამად, საქართველოში მწვანე დაზღვევის პროდუქტების განვითარება ძირითადად საერთაშორისო ორგანიზაციების და პროექტების მხარდაჭერით ხდება (Ozili, Peterson, 2022).

საქართველოში მწვანე ფინანსური ინსტრუმენტების მიმოქცევის ეფექტიანობის განსაზღვრას ახდენენ როგორც ემიტენტები, ისე ინვესტორები, მსესხებლები და დამზღვევები. თუმცა, დღემდე არ აქვს ადგილი შედეგების გამჭვირვალობას. ეფექტიანობის გაზომვა და მისი გამჭვირვალობა მნიშვნელოვანია, რადგან იგი საშუალებას აძლევს ორგანიზაციებს და ინდივიდებს, რომ უკეთ მართონ რესურსები და მიიღონ მაქსიმალური სარგებელი. გარდა ამისა, მწვანე ფინანსური ინსტრუმენტების მიმოქცევამ უნდა უზრუნველყოს როგორც ეკონომიკური და ფინანსური ეფექტიანობა, ისე ენერგო, ოპერაციული და სოციალური ეფექტი-

ანობა.

მწვანე ფინანსური ურთიერთობების ეფექტიანობის გასაუმჯობესებლად, მიზანშეწონილია სახელმწიფომ და კომპანიებმა გაითვალისწინონ შემდეგი ასპექტები:

1. ESG კრიტერიუმების ინტეგრაცია: გარემოს, სოციალური და მმართველობის (ESG) კრიტერიუმების ინტეგრაცია ინვესტიციების და აქტივების მართვის გადაწყვეტილებებში. ეს მოიცავს ენერგოეფექტური შენობების პრიორიტეტიზაციას, მწვანე ფინანსირებას და მდგრადი მიწოდების ჯაჭვების შექმნას.
2. მწვანე სერტიფიკატების მიღება: B Corp™ სერტიფიკატების მიღება, რომელიც აჩვენებს კომპანიის ღირებულებებს და მდგრადობის პრაქტიკების გაუმჯობესების გზას.
3. ენერგოეფექტური შენობების რეტროფიტი: არსებული შენობების ენერგოეფექტური სისტემებით აღჭურვა და განახლებადი ენერგიის წყაროების გამოყენება.
4. კლიმატის ცვლილების მტკიცებულებების გამოყენება: კლიმატის ცვლილების და მდგრადი გადაწყვეტილებების შესახებ არსებული მტკიცებულებების გამოყენება ბიზნესის მომზადებისთვის მომავალი ცვლილებებისათვის.
5. მწვანე ფინანსური ინსტრუმენტების გამოყენება: მწვანე ობლიგაციების და სხვა ინოვაციური ფინანსური გადაწყვეტილებების გამოყენება, რომლებიც ხელს უწყობენ მდგრადი პროექტების დაფინანსებას.

6. სოციალური გავლენის გაზომვა: მწვანე პროექტების სოციალური გავლენის გაზომვა და შეფასება, რათა დავრწმუნდეთ, რომ ისინი მართლაც მიაღწევენ დასახულ მიზნებს.
7. მუშაკთა განათლება: თანამშრომლების განათლება და ტრენინგი მდგრადობის საკითხებზე, რათა მათ უკეთ გაიგონ და განახორციელონ მწვანე პრაქტიკები.

დასკვნა

კვლევამ გვიჩვენა, რომ მწვანე ფინანსური ინსტრუმენტების მიმოქცევა როგორც განვითარებულ ქვეყნებში, ისე საქართველოში მნიშვნელოვანი ნაბიჯია მდგრადი განვითარების მიზნების (SDGs) მიღწევასა და ეკოლოგიური პროექტების დაფინანსებაში. თუმცა, ამ პროცესს დღემდე თან ახლავს რამდენიმე გამოწვევა:

- ✓ ბაზრის განვითარება და ლიკვიდურობა. საქართველოს ფასიანი ქაღალდების ბაზარი ჯერ კიდევ განვითარების ეტაპზეა, რაც ართულებს მწვანე ობლიგაციების ლიკვიდურობის უზრუნველყოფას;
- ✓ რეგულაციები და სტანდარტები. მწვანე ფინანსური ინსტრუმენტების რეგულაციები და სტანდარტები ჯერ კიდევ არ არის სრულად განსაზღვრული და განვითარებული საქართველოში.
- ✓ ინფორმაციის ნაკლებობა და ცნობიერების ამაღლება. მწვანე ფინანსური ინსტრუმენტების შესახებ ინფორმაციის ნაკლებობა და საზოგადოების დაბალი ცნობიერება ართულებს ინვესტორების მოზიდვას.

- ✓ ფინანსური რისკები და სტაბილურობა. მწვანე ფინანსური ინსტრუმენტების ინვესტიციებთან დაკავშირებული ფინანსური რისკები, როგორცაა დაბალი შემოსავლიანობა და ბაზრის არასტაბილურობა, შეიძლება იყოს შემაფერხებელი ფაქტორი.
- ✓ კლიმატის ცვლილების ზეგავლენა. კლიმატის ცვლილების ზეგავლენა, როგორცაა გვალვები და წყალდიდობები, ართულებს მწვანე პროექტების რეალიზებას და მდგრადობას.

რეკომენდაციები

მწვანე ფინანსური ურთიერთობები საქართველოში მოითხოვს კომპლექსურ მიდგომას და მრავალმხრივ ქმედებებს. ეს მოიცავს ბაზრის განვითარებას, რეგულაციების და სტანდარტების გაუმჯობესებას, ინფორმაციის გავრცელებას და ცნობიერების ამაღლებას, ფინანსური სტიმულების და კლიმატის ცვლილების ადაპტაციის სტრატეგიების შემუშავებას. ასევე, არსებული გამოწვევების შემდეგი გზებით გადაწყვეტას:

- ✓ მწვანე ფინანსების ბაზრის განვითარებისთვის მეტი ინვესტორის მოზიდვა და ფინანსური ინსტრუმენტების მრავალფეროვნება. ასევე, მნიშვნელოვანია საერთაშორისო ფინანსური ინსტიტუტების მხარდაჭერა და პარტნიორობა;
- ✓ მკაფიო და გამჭვირვალე რეგულაციების და სტანდარტების შემუშავება, რომლებიც უზრუნველყოფენ ინვესტორების ნდობას და ბაზრის სტაბილურობას, მიუხედავად იმი-

სა, რომ ეროვნული ბანკის მიერ შემუშავებული მდგრადი ფინანსების გზამკვლევი და ESG სახელმძღვანელოები ამ პროცესში მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ;

- ✓ ინფორმაციის გავრცელება და ცნობიერების ამაღლება მწვანე ფინანსური ინსტრუმენტების სარგებლის და მნიშვნელობის შესახებ. ეს შეიძლება მოიცავდეს მარკეტინგულ კამპანიებს, ვორქშოფებს და ტრენინგებს;
- ✓ ფინანსური სტიმულების და შეღავათების შემუშავება, რომლებიც ხელს შეუწყობენ ინვესტორების მოზიდვას და ბაზრის სტაბილურობას. ასევე, მნიშვნელოვანია საერთაშორისო ფინანსური ინსტიტუტების მხარდაჭერა და პარტნიორობა;
- ✓ კლიმატის ცვლილების ადაპტაციის სტრატეგიების შემუშავება და განხორციელება, რომლებიც უზრუნველყოფენ მწვანე პროექტების მდგრადობას და გრძელვადიან წარმატებას.

ლიტერატურა:

1. საქართველოს ეროვნული ბანკი. მდგრადი დაფინანსების პოლიტიკა - URL:<https://nbg.gov.ge/page/მდგრადი-დაფინანსების-ანგარიში>
2. საქართველოს ეროვნული ბანკი. მწვანე, სოციალური და მდგრადი დაფინანსების ჩარჩო, URL:<https://nbg.gov.ge/page/მდგრადი-დაფინანსება>
3. GEFF საქართველოში: მწვანე დაფინანსების ოთხი წელი, URL:<https://ebrdgeff.com/georgia/english-four-years-of-transformative-impact-the-success-story-of-geff-in-georgia/>
4. Khan, H.H.A., Ahmad, N., Yusof, N.M. et al. (2024) Green finance and environmental sustainability: a systematic review and future research avenues. Environ Sci Pollut Res 31, 9784–9794. URL:<https://doi.org/10.1007/s11356-023-31809-6>
5. Ozili, Peterson K, (2022) Green Finance Research Around the World: A Review of Literature. International Journal of Green Economics, Forthcoming , Available at SSRN: URL:<https://ssrn.com/abstract=4066900>
6. Fu C., Lu L., Pirabi M., (2023) Advancing green finance: a review of sustainable development. Digital Economy and Sustainable Development, 1:20. URL:<https://doi.org/10.1007/s44265-023-00020-3>

The Role of Enhancing the Effectiveness of Green Financial Relations in the Sustainable Development of the Country

Nana Shonia

Doctor of Economics, Professor at Akaki Tsereteli
State University, nana.shonia@atsu.edu.ge

Kakha Kupatadze

Doctor of Business Administration, Visiting Specialist in Finance
at Akaki Tsereteli State University, kakha.kupatadze@atsu.edu.ge

KEYWORDS: sustainable economy; green finance; green loans; green bonds; green insurance;

J.E.L. Classification: G2, E5

DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.12>

For Citation: Shonia N., Kupatadze K., (2025) The Role of Enhancing the Effectiveness of Green Financial Relations in the Sustainable Development of the Country (in Georgian). *Economic Profile*, Vol. 20, 1(29), p. 127-137. DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.12>

Summary

The circulation of green financial instruments in both the United States and European Union countries, as well as in Georgia, is an important step towards achieving sustainable development goals (SDGs) and financing ecological projects. However, this process still faces several challenges: market development and liquidity, regulations and standards, lack of information and awareness, financial risks and stability, and the impact of climate change.

In Georgia, the effectiveness of the circulation of green financial instruments is determined by both issuers and investors, borrowers, and insurers. It depends on who benefits in which direction, but so far there is no transparency of results. Measuring the effectiveness of their circulation and its transparency is important because it allows organizations and individuals to better manage resources and gain maximum benefit.

During the research, the circulation of green bonds issued by various companies and the statistics of green loans issued by commercial banks were studied and evaluated. It was revealed that since 2019, the effectiveness of green financial relations has been increasing annually. It is especially noteworthy that green

insurance has appeared on the market, which includes identifying, assessing, and covering climate change risks. It helps to finance sustainable projects and its main types are:

- Energy efficiency insurance: covering risks of energy efficiency projects such as the implementation of energy-saving technologies and the construction of energy-efficient buildings.
- Renewable energy insurance: covering risks of solar, wind, and hydropower projects.
- Waste management insurance: covering risks of waste recycling and waste management infrastructure development.

Green financial relations in Georgia require a complex approach and multifaceted actions. This includes market development, improvement of regulations and standards, dissemination of information and raising awareness, development of financial incentives, and climate change adaptation strategies. Also, solving existing challenges in the following ways:

- Attracting more investors and diversifying financial instruments for the development of the green finance market. Also important is the support and partnership of international financial institutions.

- Developing clear and transparent regulations and standards that ensure investor confidence and market stability, despite the fact that the sustainable finance guide developed by the National Bank and ESG guidelines play an important role in this process.

Dissemination of information and raising awareness about the benefits and importance of green financial instruments. This may include marketing campaigns, workshops, and training.

- Development of financial incentives and benefits that will help attract investors and stabilize the market. Also important is the support and partnership of international financial institutions.
- Developing and implementing climate change adaptation strategies that ensure the sustainability and long-term success of green projects.

Reference:

1. National Bank of Georgia. Sustainable Finance Report.
URL:<https://nbg.gov.ge/page/მდგრადი-დაფინანსების-სტრატეგია>
2. National Bank of Georgia. Green, Social and Sustainable Finance Framework.
URL:<https://nbg.gov.ge/page/მდგრადი-დაფინანსების-სტრატეგია>
3. GEF in Georgia: Four years of green financing.
URL:<https://ebrdgeff.com/georgia/english-four-years-of-transformative-impact-the-success-story-of-geff-in-georgia/>
4. Khan, H.H.A., Ahmad, N., Yusof, N.M. *et al.* Green finance and environmental sustainability: a systematic review and future research avenues. *Environ Sci Pollut Res* **31**, 9784–9794 (2024).
URL:<https://doi.org/10.1007/s11356-023-31809-6>
5. Ozili, Peterson K, (2022) Green Finance Research Around the World: A Review of Literature. *International Journal of Green Economics*, Forthcoming.
URL:<https://ssrn.com/abstract=4066900>
6. Fu C., Lu L., Pirabi M., (2023) Advancing green finance: a review of sustainable development. *Digital Economy and Sustainable Development*, 1:20.
URL:<https://doi.org/10.1007/s44265-023-00020-3>

კომპიუტერული უზრუნველყოფა და დაკაბადონება
ლევან იოზაძე

ქალაქის ზომა 1/8
ნაბეჭდი თაბახი 7,0

დაიბეჭდა ი.მ. „მარიამ იოზაძის“ მიერ
ქ. ქუთაისი, ახალგაზრდობის გამზირი 25-ა
ტელ. 579-10-13-23; 592-02-25-55; 599-18-20-98